

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

/ моніторинг інформаційного поля /

№ 5 травень 2026

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Центр досліджень соціальних комунікацій
Національна юридична бібліотека
Заснований у 2026 році
Видається раз на місяць
Головний редактор Ю. Половинчак
Редакційна колегія: С. Закірова, Ю. Половинчак, Н. Іванова, Т. Дубас
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

№ 5 травень 2026

Укладачі: *О. Пестрецова, М. Бірюков, Д. Іванов*

Відповідальна за випуск: *С. Закірова*

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
Центр досліджень соціальних комунікацій,
Національна юридична бібліотека, 2026

КИЇВ 2026

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Реформа державного управління України в контексті євроінтеграції: законодавчі трансформації у воєнний період	5
--	---

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Еволюція Закону «Про державну службу» від його євроорієнтованого запуску в 2016 році до подальшого послаблення конкурсних засад... 9	
Законопроект про відновлення конкурсів на держслужбу прийнято у першому читанні, експерти заявляють про необхідність доопрацювання до другого читання	11

СУДОУСТРІЙ

ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Оцінка темпів виконання Дорожньої карти з верховенства права та ключових реформ, від яких залежить доля переговорного кластера «Основи».	12
Оцінка виконання трирічного Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку з акцентом на досягнення та євроінтеграційні виклики	14
Підсумок першого року реалізації Дорожньої карти з верховенства права з акцентом на координацію реформ, роль громадянського суспільства та євроінтеграцію.	15
Позиція НААУ щодо реформи адвокатури як частини євроінтеграційного процесу	17
Нова Антикорупційна стратегія 2026–2030 в контексті євроінтеграції України: суть документа, процедурні нюанси розгляду	18
Проблема двох версій (депутатської та урядової) Антикорупційної стратегії.	21
Урядові зміни до Антикорупційної стратегії, які послаблюють погоджені з ЄС зобов'язання у сфері прокуратури, САП і конкурсних процедур.	22
Урядовий законопроект під приводом виконання рішення КСУ ризикує повернути прокуратурі надмірні наглядові повноваження	26
Аналіз трансформацій українського процесуального права під впливом війни та євроінтеграції: посилення ролі судового тлумачення та цифровізації; практики щодо воєнних злочинів.	29
Аналіз реформи правничої освіти як умови євроінтеграції та передумови навчання юристів, орієнтованих на захист прав людини.	31

ФУНКЦІОНУВАННЯ

ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Угорщина використовує тему національних меншин у політичному тиску на Україну щодо членства в ЄС, попри власну суперечливу практику.	33
Якою має бути українська інституція рівності для відповідності стандартам ЄС у сфері недискримінації та захисту прав	35
Міжнародні стандарти відповідального ведення бізнесу та аргументи на користь включення гендерного виміру до українського національного плану дій у цій сфері.	37

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Промисловість

Діалог уряду й бізнесу про адаптацію української металургії до правил ЄС з акцентом на СВМ, квоти та інвестиційні виклики галузі.	40
--	----

Аграрний сектор

Пріоритети України на 2026 рік у переговорах з ЄС щодо аграрної політики, безпечності харчових продуктів, ключових інституційних та цифрових механізмів.	43
Впровадження механізму перевірки української агропродукції згідно екологічним вимогам ЄС та збереження експорту до європейського ринку	44
Аналіз біологічних рішень як відповіді українського агросектору на жорсткіші екологічні та фітосанітарні вимоги ЄС	45
Роль галузевих асоціацій у підготовці малих виробників до стандартів ЄС, вихід на нові ринки та залучення підтримки для їх модернізації	48
Адаптація українських фермерів до стандартів ЄС із фокусом на перехідні періоди, зміну моделі підтримки та підготовку до нових правил конкуренції	49
Стан бджільництва в умовах війни, ключові ризики для галузі та значення реєстрації, цифровізації й експортних можливостей у процесі її євроінтеграції	52
Ризики ліквідації фермерського господарства як окремої організаційно-правової форми та наслідки для сімейних ферм та землекористування	56
Переорієнтація агроекспорту України від сировинної моделі до продукції з вищою доданою вартістю як умова інтеграції до ринку ЄС	59

Євроінтеграція агросектору як шлях до ринку ЄС і фінансування через імплементацію стандартів, спільної аграрної політики та контролю..... 61

Фінанси

Фінансова інтеграція України до ЄС і роль Нацбанку у забезпеченні стабільності та впровадженні європейських норм..... 64
Запровадження спрощених процедур банкрутства відповідно до стандартів ЄС для ефективнішого врегулювання заборгованості 65
Зміни у процедурі банкрутства: перехід до моделі «другого шансу» з акцентом на реструктуризацію бізнесу та збереження економічної активності 67

Податки та митниця

Запровадження ПДВ та скасування пільги на міжнародні посилки як чинник подорожчання товарів і впливу на споживачів та бізнес 70
Виконання Україною антитютюнових зобов'язань ЄС: гармонізація законодавства, акцизна політика та кроки для зниження рівня куріння 74

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Енергетика

Імплементація Метанового регламенту ЄС як умова зменшення втрат газу, підвищення енергоефективності та отримання економічної вигоди..... 76

Транспорт

Як нові правила техогляду можуть паралізувати роботу українських перевізників у ЄС 79

Екологічні норми

Запровадження спеціального правового режиму використання торфовищ задля збереження екосистем та зменшення кліматичних ризиків згідно стандартів ЄС 80
Проблема реформи управління відходами упаковки через конфлікт навколо моделі контролю фінансових потоків і відсутність довіри з боку бізнесу..... 82

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Свобода пересування працівників: як Україна адаптує трудове законодавство до стандартів ЄС..... 84

Впровадження стандартів ЄС щодо поєднання професійного та особистого життя як інструмент забезпечення гендерної рівності та участі жінок на ринку праці..... 86

Відповідність проекту Трудового кодексу стандартам ЄС у сфері work-life balance та необхідність доопрацювання норм щодо відпусток і гнучких умов праці 87

Затримка виконання закону про репарації постраждалим від сексуального насильства на війні через несвоєчасне прийняття підзаконних актів 90

Проекту нового Цивільного кодексу зберігає радянську модель позбавлення дієздатності й віддаляє Україну від стандартів ЄС щодо прав осіб з інвалідністю..... 91

Вимога правозахисних і батьківських організацій вилучити з проекту Цивільного кодексу норму, що дискримінує дітей з інвалідністю..... 93

Суспільна реакція на проект нового Цивільного кодексу в контексті ризиків щодо прав людини, сімейних відносин і євроінтеграційних зобов'язань України..... 94

Застарілі трудові заборони для жінок суперечать європейським стандартам – їх слід замінити принципом добровільної згоди 95

Відповідність проекту Трудового кодексу України європейським і міжнародним стандартам гендерної рівності у сфері умов праці, відпусток і оплати праці. 97

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

FT: темп реформ і різне бачення швидкості вступу посилили напругу між Україною і ЄС.....101

Le Figaro: Франція підтримує зближення України з ЄС, але без «скорочених шляхів» до вступу....102

Euronews: Ірландія попередила про ризики «асоційованого членства» України в ЄС за планом Мерца.....103

Reuters: Володимир Зеленський у листі до лідерів ЄС висловив критику пропозиції Німеччини щодо «асоційованого» членства України.....104

Politico: Україна проводить закриті перемовини з представниками країн ЄС у Берліні.....105

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Бібліографічний список дисертаційних досліджень (2025-2026 рр.).....106

Реформа державного управління України в контексті євроінтеграції: законодавчі трансформації у воєнний період

Матеріал на сайті «*Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*»

Автор: **О. Симоненко**, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник НЮБ НБУВ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало серйозним випробуванням для всієї системи державного управління, однак євроінтеграційний вектор не лише зберігся, а навіть набув додаткової динаміки. В умовах воєнного стану український парламент продемонстрував рішучу активність, ухвалюючи документи, необхідні для набуття членства в ЄС.

Впровадження реформи державного управління України (РДУ) розпочалось ще у 2016 році із ухвалення нового Закону «Про державну службу» № 889-VIII¹. Наразі він доповнений воєнними нормами, які адаптують службу до умов воєнного стану. Ключові зміни включають: підвищення граничного віку перебування на державній службі до 70 років (а у випадках, визначених законом до 75 років) на період дії воєнного стану, а також запровадження обмежень щодо вступу на службу для чоловіків, які не пройшли військової служби або відповідної підготовки та ін. Всі ці заходи, як зазначається, спрямовані на забезпечення стабільності роботи державного апарату в умовах воєнного часу, максимальне збереження кадрового потенціалу та посилення обороноздатності країни².

Базується реформа на Стратегії реформування державного управління на 2022–2025 рр.³, яка була схвалена розпорядженням КМУ № 219-р 6 квітня 2022 року. Цим документом визначені ключові напрями: розмежування повноважень між органами влади, модернізацію державного апарату та імплементацію стандартів ЄС, зокрема з Угоди про асоціацію 2014 р.

Реформа державного управління є ключовим компонентом переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу. Вона входить до Кластеру 1 «Фундаментальні засади» (Fundamentals), який охоплює ключові аспекти демократичного управління, верховенства права та прав людини. Цей блок має стратегічне значення для євроінтеграції: з нього розпочинаються переговори, а його повне виконання є обов'язковою умовою для їхнього успішного завершення. До того ж, як вважають експерти, успіх цих реформ визначає не лише швидкість інтеграції, а й здатність держави ефективно імплементувати законодавство ЄС після набуття членства.

Науковці доповнюючи зазначають, що під час воєнного стану законодавчі зміни реформи державного управління, повинні фокусуватися на адаптації до *acquis communautaire*⁴ ЄС, посиленні децентралізації та цифровізації, зберігаючи стабільність влади⁵.

*Матеріали рубрики підготовлено фахівцями Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

¹ Закон України «Про державну службу» № 889-VIII, редакція від 12.04.2026. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

² Щотижневий аналіз 31 березня – 06 квітня 2026 року. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-31-berezhnya-06-kvitnya-2026-roku/>

³ Стратегія реформування державного управління на 2022–2025 рр. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reforms/pars-2022-2025-ukr.pdf>

⁴ *Acquis communautaire* (acquis) — правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства ЄС (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. Термінологія законодавства. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/33294:2631>

⁵ Шпиго, П., Карпенко, Ю. (2023). Відповідність стратегії реформування державного управління України вимогам регламенту Кабінету Міністрів. *Аспекти публічного управління*, 11 (4), 21-27. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1027>

Реформа держуправління виступає не лише базисом, а й головним критерієм оцінки готовності України до інтеграції в ЄС, що контролюється протягом усього переговорного треку.

Єврокомісія надала свої рекомендації щодо реформування держуправління на шляху до членства в ЄС, які містять в собі:

- Реформа оплати праці.
- Удосконалення управління людськими ресурсами.
- Впровадження Закону України «Про адміністративну процедуру».
- Розвиток цифрових послуг.
- Інституційна стійкість та координація⁶.

Як бачимо за рекомендаціями, реформа державного управління не може відображати результати тільки в якомусь одному напрямку або аспекті (політичному, економічному, соціальному і т.п.), вона розкриває все різноманіття процесів даного явища.

Новий урядовий план адаптації законодавства до європейських стандартів на 2025–2029 роки закладає основу для реформи держуправління та вимагає від України впровадження понад півтори тисячі правових актів ЄС.

В даному контексті, одним із важливих документів став законопроект № 14412 «Про засади розмежування та розподілу повноважень між рівнями публічного врядування»⁷, який Верховна Рада прийняла за основу (у першому читанні) у квітні 2026 р. Його основна мета впорядкувати систему управління в державі після проведення реформи децентралізації. Основні положення законопроекту: *чітке розмежування повноважень* (документ визначає, які функції належать до власне повноважень місцевого самоврядування (громад), а які є делегованими державою. Це, як вважається, має усунути дублювання обов'язків), *рівні врядування* (встановлюється ієрархія та взаємодія між державним, регіональним (області), субрегіональним (райони) та базовим (громади) рівнями), *принцип субсидіарності* (послуги та рішення мають прийматися на тому рівні влади, який є найближчим до громадянина і здатний виконати їх максимально ефективно), *фінансове забезпечення* (закріплюється принцип, згідно з яким передача повноважень обов'язково має супроводжуватися передачею відповідних фінансових ресурсів).

Це, на думку авторів законопроекту, усуне конфлікт компетенцій між різними рівнями та органами публічного врядування, підвищить його ефективність, забезпечить доступність та якість надання публічних послуг, а також сприятиме ефективному використанню бюджетних коштів. У пояснювальній записці до проекту закону також зазначено, що він стосується зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та спрямований на виконання індикатора 9.3 Плану України та плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 р., а також Дорожньої карти з питань реформи державного управління⁸.

В реформі також акцентовано увагу на цифровій трансформації через EU4PAR проєкт («European Union for Public Administration Reform» – Європейський Союз для реформи публічної адміністрації), що модернізує HRMIS-системи НАДС (Human Resource Management Information

⁶ Роль реформи державного управління в процесі євроінтеграції. *Національне агентство України з питань державної служби*. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-spivpracya/ukrayina-yes/rol-reformy-derzhavnoho-upravlinnia-v-protsesi-ievrointehratsii>

⁷ Проект Закону про засади розмежування та розподілу повноважень між рівнями публічного врядування. № 14412, прийнято за основу 07.04.2026. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69554>

⁸ Комітет з питань інтеграції України до ЄС розглянув законопроект щодо розмежування та розподілу повноважень між рівнями публічного врядування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://comeuroint.rada.gov.ua/news/main_news/75461.html

System – це інформаційна система управління людськими ресурсами на державній службі, яку впроваджує Національне агентство України з питань державної служби). Основні напрямки модернізації HRM-систем у межах цього проєкту включають: **Впровадження комплексної e-HRM системи** (дозволить здійснювати облік кадрів, ведення особових справ, розрахунків заробітної плати та табелювання робочого часу в єдиному цифровому середовищі); **Автоматизація ключових HR-процесів** (включає цифровізацію конкурсних процедур, оцінювання ефективності держслужбовців та ін); **Інтеграція з національними порталами** (наприклад, Порталом «Дія» для верифікації даних, з Пенсійним фондом для стажу; **HR-аналітика та електронний документообіг** (наприклад, повний перехід на електронний кадровий документообіг).

Доцільно навести деякі результати інформаційної системи HRMIS, яка запрацювала з 31 березня 2021 р. за підтримки ЄС у межах програми підтримки управління державними фінансами в Україні. За інформацією аналітичного центру «Лабораторія законодавчих ініціатив» частка державних органів, у яких запроваджено інформаційну систему HRMIS, як індикатор Стратегії, щороку зростає: у 2022 році – 67% (при плані 25%), у 2023 р. – 80% (при плані 50%), у 2024 р. – 82% (при плані 65%), станом на травень 2025 р. – 87% (при плані 80%)⁹.

Реформа державного управління в контексті євроінтеграції України включає, також, потужний антикорупційний блок, який, між іншим, є ключовою умовою для відкриття переговорних кластерів з ЄС. Антикорупційна складова є частиною першого переговорного кластеру «Фундаментальні основи» (Fundamentals).

В травні 2025 року Міністерство юстиції України спільно з іншими профільними відомствами (НАЗК, ВРП, НАБУ тощо) та урядовим офісом євроінтеграції розробили, затверджену КМУ дорожню карту в сфері верховенства права. В частині розділу «Боротьба з корупцією», планується імплементація заходів за п'ятьма напрямками:

- **Антикорупційна політика.** Передбачається розробка Антикорупційної стратегії на 2026-2030 рр., яка наразі завершена і перебуває на розгляді КМУ та Державної антикорупційної програми, спрямованих на зниження корупції в критичних секторах (судоустрій, оборона, митниця, податкова, будівництво, охорона здоров'я, освіта).

- **Запобігання корупції** – приведення законодавства у відповідність до стандартів ЄС, GRECO, ОЕСР, підвищення незалежності та спроможності НАЗК, посилення контролю за конфліктом інтересів, розширення кола декларантів, впровадження прозорого лобіювання та підсилення захисту викривачів відповідно до Директиви ЄС 2019/1937.

- **Притягнення до відповідальності за корупцію** – зміцнення незалежності та ефективності НАБУ, САП, ВАКС, забезпечення їх належними ресурсами, розширення повноважень (зокрема, щодо автономного прослуховування для НАБУ) та покращення ефективності судового розгляду таких справ.

- **Аудит спеціалізованих антикорупційних органів** – проведення незалежних аудитів діяльності НАБУ, САП та НАЗК.

- **Інтеграція антикорупційних заходів** – скорочення ризиків у секторальних політиках, обмеження неконкурентних закупівель та зміцнення стандартів доброчесності в публічних закупівлях¹⁰.

⁹ Цифрова трансформація системи управління людськими ресурсами на державній службі. *Лабораторія законодавчих ініціатив* URL: <https://www.parlament.org.ua/analytics/czyfrova-transformacziya-derzhavnij-sluzhbi/>

¹⁰ Міжвідомча робоча група щодо вступу у ЄС схвалила проєкт дорожньої карти «Верховенство права»: що передбачає блок «Боротьба з корупцією». *Вебсайт НАЗК*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/mizhvidomcha-robocha-grupa-schodo-vstupu-u-es-shvalyla-proekt-dorozhnoi-karty-verhovenstvo-prava-scho-peredbachae-blok-borotba-z-korupsiyu/>

Фінансова підтримка ЄС для реформи державного управління (РДУ) в Україні у наразі надається як через цільові програми технічної допомоги, так і в межах масштабних пакетів макрофінансової підтримки, що напряду прив'язані до виконання реформ.

Зокрема, мова іде про базову чотирирічну програму Ukraine Facility (2024–2027) в рамках якої реформа державного управління є базовою умовою для отримання фінансування від ЄС. Не дивлячись на те, що станом на травень 2026 року законодавство про державну службу зазнало масштабних змін відповідно до вимог плану Ukraine Facility, є затримки з ухваленням низки законів в другому читанні.

Тим не менше, уряд України направив необхідні документи для отримання 2,7 млрд євро у рамках механізму Ukraine Facility, на які Київ може претендувати після нещодавнього завершення ряду реформ¹¹.

Важливу фінансову та експертну підтримку Реформі державного управління (РДУ) в Україні ЄС здійснює різні грантові проекти. За останні роки ці ініціативи заклали фінансовий та експертний фундамент для адаптації держслужби до стандартів ЄС. Відзначимо тут ключовий грантовий проєкт EU4PAR фаза 2 (4,9 млн євро), який наразі добігає завершення (квітень 2023 р. – червень 2026 р.). Проєктом надається основна підтримка уряду і стейкхолдерам у впровадженні РДУ у більшості сфер реформи відповідно до принципів державного управління OECD/SIGMA, за винятком управління державними фінансами¹².

У квітні 2026 року Радою ЄС затверджено масштабний пакет фінансової допомоги Ukraine Support Loan обсягом 90 млрд євро на 2026–2027 роки. Очікується, що Україна отримуватиме по 45 млрд євро щороку. Ця фінансова допомога, серед іншого спрямована на підтримку реформ у сфері верховенства права та державного управління на шляху України як країни-кандидата на вступ до ЄС.

Як бачимо, підтримка ЄС реформи державного управління в Україні є комплексною, багатогранною та фінансово значною. Вона охоплює різні ключові напрями та свідчить про системний підхід ЄС до модернізації державного сектору України і наближення до стандартів ЄС.

Отже, на сьогодні можна констатувати, що реформа державного управління в Україні поєднуючи виклики воєнного часу із зусиллями по збереженню прискореного темпу євроінтеграції демонструє незворотність модернізаційних процесів. Завдяки системній підтримці програми ЄС Ukraine Facility, завершенню ключових етапів проєкту EU4PAR та поступовій цифровізації управлінських процесів, країна закладає фундамент професійної держслужби за стандартами SIGMA. Подальший успіх РДУ залежатиме від спроможності закріпити прозорі інструменти фінансування, завершити кадрову модернізацію та перетворити державний апарат на гнучкий, орієнтований на європейські цінності сервіс для громадян та бізнесу.

¹¹ Єврокомісія запропонувала виділити Україні майже 2,8 млрд євро в рамках Ukraine Facility. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/04/29/7236546/>

¹² Що таке реформа державного управління? *Проєкт EU4PAR2* URL: <https://eu4par.eu/reforma-derzhavnogo-upravlinnya/zagalni-vidomosti-pro-reformu/>

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Еволюція Закону «Про державну службу» від його євроорієнтованого запуску в 2016 році до подальшого послаблення конкурсних засад

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Андрій Заболотний, експерт Центру політико-правових реформ.

10 років дії Закону про держслужбу: від відповідності принципам ЄС до реверсу

1 травня 2016 року нова редакція Закону України «Про державну службу» набрала чинності. Прийняття цього Закону про кадри в державних структурах передувало суспільний запит на справедливість після подій Революції Гідності, широка адвокація неурядового сектору, ініціативність низки політиків і державних службовців у час «вікна можливостей» та зобов'язання перед ЄС, підкріплені фінансовими індикаторами (вже тоді аналог нинішнього Ukraine Facility – Контракт для України з розбудови держави – містив обов'язкове прийняття законопроекту, який був зареєстрований за № 2490).

Ключові зміни, які визначив Закон:

1. окреме правове регулювання держслужби від загального законодавства про працю (за перших пару років змінено судову практику із превалюванням норм цього Закону над КЗпП);
2. розмежовані політичні посади, посади держслужби, посади патронатної служби й ті, що виконують підтримуючі функції (міністри та інші політики де-юре втратили право призначення і звільнення працівників апарату, з'явилися державні секретарі як вищі держслужбовці в апаратах, відповідальні за кадрові рішення);
3. виключно конкурсний відбір на всі посади, чіткі вимоги до професійної компетентності, єдиний вебсервіс career.gov.ua для пошуку вакансій, включення громадськості до роботи конкурсних комісій (раніше на посади вищої категорії не було відкритого відбору взагалі, а це керівники центральних органів виконавчої влади, їх заступники в агентствах, інспекціях, службах, керівники апаратів/секретаріатів державних органів з юрисдикцією, яка поширюється на всю територію України);
4. деполітизація визначила заборону членства в політичних партіях посадовцям категорії «А», суміщенням статусу депутата місцевої ради чи посади в керівних органах партій (як наслідок простіше стало підлеглим, особливо під час виборчого процесу);
5. захист від свавільних або політично вмотивованих звільнень (неможливо було звільнити через реорганізацію, впроваджено інститут дисциплінарних проваджень, тобто розгляду справ і встановлення вини комісіями, якщо держслужбовці порушили законодавство, а не як раніше: пояснення від службовця – рішення від керівника);
6. система оцінювання (щороку вимірювалась якість та ефективність виконання завдань державними службовцями, дотримання етичних стандартів у роботі й перевірявся компонент проходження професійного навчання);
7. визначено чітку структуру оплати праці, задекларовано її достатній рівень (це в подальшому стане передумовами збільшення окладів і класифікації посад).

Недоліки в Законі звичайно були

Серед них складні політичні питання впливу на кадрові призначення (норми про склад Комісії вищого корпусу з питань державної служби, інших комісій, особливості проходження служби в окремих державних органах, апаратах, секретаріатах Парламенту, Президента, Конституційного, Верховного, вищих спеціалізованих судів, ВРП, ВКС, державних органів зі спецстатусом як ФДМУ, АМКУ та інші).

Іншими недоліками стали питання соціального забезпечення, зокрема скасування норм про підвищений розмір пенсій тим працівникам державних органів, хто сплачував ЄСВ у більшому розмірі від інших категорій працюючих у приватному секторі, починаючи з 2000 року (крапку в питанні цього річ поставив КСУ у рішенні від 20 січня 2026 року № 1-р/2026, визначивши норму неконституційною та поклавши на державу позитивний обов'язок переглянути підхід у розумний строк).

Окремо з роками впровадження помітно не вистачало норм щодо кар'єрного просування без перешкод для тих, хто досяг за час роботи кращих результатів, але тоді була обрана позиційна модель (конкурс на кожну посаду без винятку).

За 10 років дії Закон зазнав неодноразових змін, кількістю понад 45. Це здебільшого депутатські точкові законопроекти або зміни до інших законів.

Як правило, такі зміни були пов'язані з намірами окремих зацікавлених сторін піти з-під дії Закону (як на початку, ще до ухвалення Закону в цілому, це зробив НБУ) або отримати особливості, зокрема в оплаті праці.

Також, наприклад, виокремилася Комісія з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, про що у 2016 році додано окрему норму в Закон «Про судоустрій і статус суддів» (хоча мова про досить незначну кількість посад категорії «А» в апаратах цієї системи).

Вже за рік, у 2017, з-під дії Закону виключено посади голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, що надало тодішньому Президенту право призначати їх без проведення конкурсу (норма збереглася такою й надалі).

Стосовно інших принципових питань, у 2019 році відбувся радикальний перегляд Закону внаслідок так званого «перезавантаження влади», яким запроваджено окрему статтю про можливість звільнення державного службовця через зміну прем'єр-міністра, міністра чи керівника державного органу, прибрано норму про єдиного переможця конкурсу з найвищим рейтингом (замінено на 5 переможців, а пізніше на 3, з яких обирає суб'єкт призначення), переглянуто склади комісій, зокрема дисциплінарних, що раніше працювали на паритетних з адміністрацією засадах, та вилучено представників профспілок.

З 2022, з початку повномасштабного вторгнення й донині, конкурси не проводяться – їх замінили прямі призначення. Поодинокі випадки конкурсів і роботи конкурсних комісій (подекуди із залученням міжнародників) наявні в спеціальних законах, наприклад, мова про нещодавні конкурси на Голову Митної служби, АРМА, БЕБ та інші.

Висновки

Від такого, що загалом відповідав Принципам належного урядування, визначеним Програмою OECD/SIGMA, за 10 років дії Закон знову потребує суттєвого приведення у відповідність із ними.

За останньою оцінкою, що проведена за дорученням Єврокомісії у 2023 році, відзначено низку негативних тенденцій та звернуто особливу увагу Уряду на критерій: «Вступ на державну службу на основі заслуг/звільнення державних службовців вищої ланки».

При цьому, маємо зазначити, що певний прогрес відбувся буквально на минулому тижні, після чергового нагадування списку пріоритетних законопроектів від сторони ЄС (йдеться про прийняття за основу законопроекту № 13478-1 щодо відновлення конкурсів, переваг для працевлаштування ветеранів, елементів кар'єрної моделі).

Закон про державну службу, що набрав чинності у 2016 році, є шляхом, який вдалося пройти, і орієнтиром на вищий рівень, що Україна спромоглася досягти тоді та швидко імплементувати на практиці, створивши якісну систему залучення й проходження держслужби її громадянами.

Шкода, що кадрові питання завжди є в інтересах окремих зацікавлених осіб, і конкурси для них виглядають дуже незручним інструментом.

Добре, що є спільнота, яка сьогодні знову виступає за зміни, знаходяться ініціативні люди в урядуванні, громадські організації та європейські колеги, які далі вірять у цю реформу для успіху та стійкості країни.

P.S. Разом з усіма причетними до розробки й супроводу Закону ми досі не усвідомлюємо, як вийшло прийняти та імплементувати його попри значний супротив і показати приклад України в сильному законодавстві про державну службу для багатьох країн, які збиралися інтегруватися до ЄС, і деяких європейських країн. (<https://blog.liga.net/user/azabolotnyi/article/59296>). – 2026. – 04.05).

Законопроект про відновлення конкурсів на держслужбу прийнято у першому читанні, експерти заявляють про необхідність доопрацювання до другого читання

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 28 квітня – 04 травня 2026 року

Верховна Рада проголосувала за основу проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення проведення конкурсів та удосконалення порядку вступу, проходження, припинення державної служби» (реєстр. № 13478-1) (<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56817>).

Оцінка експертів ЦППР

Неодноразові нагадування Сторони ЄС як у Звіті про розширення (Ukraine Report 2025), так і в списку необхідних для ухвалення законопроектів, переданому Єврокомісаркою М. Кос для розблокування 4 млрд. євро, плюс невиконаний пункт в Дорожній карті реформування державного управління, а також активність неурядового сектору певно дали свої результати.

Так, 29 квітня 2026 р. проєкт Закону прийнято за основу в сесійній залі.

Про позивити законопроекту ЦППР має зазначити, що ними є відновлення конкурсів як прозорого інструменту прийняття на публічну службу; запровадження резерву для кандидатів, які пройшли конкурс і можуть бути в подальшому упродовж року призначеними на посаду; можливість внутрішньої кар'єри, переважного права для кандидатів з числа ветеранів та молоді за умов рівної професійної компетентності бути призначеними та деякі інші.

Суттєвими недоліками є:

1. надто затягнуті строки відновлення конкурсів, наприклад на посади державної служби категорії «А» (вищий корпус державної служби) – з 1 вересня 2026 р. з граничним строком оголошення таких конкурсів 18 міс.;
2. продовження проходження служби без проведення конкурсу особами, яких призначили прямим рішенням під час дії воєнного стану якщо ті відпрацювали на посадах певних проміжок часу (зрозуміло чому відновлення конкурсів ще далі відтерміновується і збільшується граничний строк оголошення конкурсів);
3. відсутність норм щодо повернення сталості проходження державної служби та обмежень свавільних звільнень через реорганізацію (зміну структури, штату тощо).

Зважаючи на те, що від дати реєстрації законопроекту у Верховній Раді (16 липня 2025 р.) пройшов досить тривалий термін, можна припустити, що друге читання ймовірно затягнеться, хоча відновлення відбору на державну службу є в індикаторах Ukraine Facility і згідно продовженого рішенням Уряду терміну припадає на III квартал цього року.

Для досягнення стратегічного результату, що міститься в Дорожній карті реформи – залучення на державну службу фахових та доброчесних працівників на основі меритократичного принципу

за процедурами, що відповідають європейським стандартам державного управління, логічно забезпечити взаємодію ініціаторів законопроекту та громадськості в сфері урядування, шукаючи реальну альтернативу запропонованим нормам до другого читання разом (формат Робочої групи у профільному Комітеті був би важливий).

Аналітику підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Вступаємо в ЄС разом». Аналітика представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду «Відродження». (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-28-kvitnya-04-travnya-2026-roku/>). – 2026. – 05.05).

СУДОУСТРІЙ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Оцінка темпів виконання Дорожньої карти з верховенства права та ключових реформ, від яких залежить доля переговорного кластера «Основи».

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

За рік Україна виконала 77 із 530 заходів урядової дорожньої карти з верховенства права для вступу до ЄС

Протягом року з моменту ухвалення Кабміном дорожньої карти з питань верховенства права для вступу до ЄС Україна виконала сьому частину запланованих заходів. У документі визначені кроки, які необхідно реалізувати до кінця 2027 року.

Про це 13 травня повідомила тимчасова виконувачка обов'язків міністра юстиції Людмила Сугак на конференції, присвяченій результатам виконання цієї дорожньої карти, передає ZMINA.

14 травня 2025 року уряд затвердив три дорожні карти як план змін у різних сферах для вступу України до ЄС. Дорожня карта з питань верховенства права охоплює чотири сфери: правосуддя; боротьбу з корупцією; основоположні права; юстицію, свободу та безпеку. Згідно з документом, Україна повинна досягнути 124 стратегічних результати, а для цього – виконати 529 заходів.

Дорожня карта з питань верховенства права є орієнтиром реформ у межах переговорних розділів 23 «Судова влада та основоположні права» та 24 «Юстиція, свобода і безпека» першого переговорного кластера «Основи процесу вступу до ЄС» (Fundamentals). Тож виконання заходів дорожньої карти свідчитиме про рівень наближення України до членства в ЄС.

«Тільки виконання всього цього документа і проміжних бенчмарків (вимог для вступу до ЄС. – Ред.) і в майбутньому closing benchmarks (умов для закриття переговорів про вступ. – Ред.) дасть нам можливість вступити в Європейський Союз», – наголосила Людмила Сугак.

Урядовиця зазначила, що критично важливими є виконання заходів у сфері антикорупції й судочинства. Також серед пріоритетів – сфера захисту прав людини. Зокрема, це реформа пенітенціарної системи й дотримання прав людини в установах виконання покарань. Також – захист прав дітей, що відображено у стратегії, яку прийняли у 2024 році, питання гендерної рівності, безбар'єрності, свободи слова, віросповідання. За виконання завдань у цих сферах уряд має звітувати перед ЄС.

У дорожній карті з питань верховенства права заходи мають чітко визначені строки виконання – по кварталах до кінця 2027 року. Наразі частина заходів вже «протермінована».

«Деякі заходи ми не виконали в строк, бо коли розроблялася ця дорожня карта, ми не враховували тих всіх викликів, які перед нами постануть під час її імплементації. Є проблема з таймінгом, але я не вважаю її насправді критичною. Два роки – це ще великий термін, і ми зараз виконали 77 заходів», – пояснила т.в.о. міністра юстиції.

За словами Людмили Сугак, при розробці заходів із комплексних змін до кримінально-процесуального законодавства в уряді не врахували, що це масштабна робота й що її треба узгодити з великою кількістю залучених сторін, зокрема з органами держвлади, комунікувати з парламентом та громадськістю:

«І ми не думали, що буде займати певний період часу ще наше погодження цих законопроектів з Європейською комісією перед тим, як вносити їх до парламенту».

Водночас варто говорити не про кількість, а про якість і про масштабність документів, які розробляються, зауважила урядовиця. Зокрема, Міністерство юстиції завершує розробку Національної стратегії у сфері прав людини.

«Це той документ, який нам дасть можливість виконати дуже багато заходів, які передбачені дорожньою картою. Не треба забувати, що нам уже надали проміжні бенчмарки, які фактично «розшивають» цю дорожню карту, які ставлять перед нами завдання. Крім того, нам не треба забувати про Пакет з розширення, проаналізувати дуже багато актів ЄС і рішень Європейського суду справедливості», – зауважила Сугак.

Вона нагадала, що перед Україною стоїть завдання розробити законодавство щодо недискримінації. Зокрема, в уряді аналізують рішення ЄСПЛ у справі «Маймулахін і Марків проти України», що теж займає багато часу.

У Мін'юсті розробили дорожню карту змін у пенітенціарній системі й план виконання завдань. Цей блок дасть можливість вирішити велику частину проблем порушення прав людини, зазначила Сугак:

«Недостатньо розробити закон або стратегію. Нам треба це все ще імплементувати. Тому, коли ми завершимо розробку відповідної нормативної бази, я впевнена, що нам буде простіше рухатися».

Посадовиця додала, що виконання 10 пріоритетних заходів плану «Качка-Кос» означатимуть і реалізацію кількох важливих заходів, які передбачені в дорожній карті з питань верховенства права.

«Ми не працюємо з якимось одним законом або з одною постановою Кабінету Міністрів. Це йде великий пул. Коли розробляємо якийсь законопроект, то виходимо з того, що треба об'єднати декілька пунктів в дорожній карті й розробити один документ, щоб йти в парламент з одним, а не з десятьма маленькими».

Переговори про вступ до Євросоюзу нових держав розбито на 35 розділів. 33 з них об'єднано в шість тематичних кластерів, які відкриваються почергово. Кластер 1 «Основи процесу вступу до ЄС» відкривається першим і закривається останнім. Він охоплює такі сфери: судова влада та основоположні права; юстиція, свобода та безпека, економічні критерії, функціонування демократичних інституцій; реформа державного управління; публічні закупівлі; статистика; фінансовий контроль. Розділи 34 («Інституції») та 35 («Інші питання») розглядатимуться окремо. (<https://zmina.info/news/za-rik-vykonano-77-iz-530-zahodiv-uryadovoyi-dorozhnoyi-karty-z-verhovenstva-prava-dlya-vstupu-do-yes/>). – 2026. – 14.05).

Оцінка виконання трирічного Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку з акцентом на досягнення та євроінтеграційні виклики

Матеріал на сайті «Лабораторія законодавчих ініціатив»

3 роки КСП у сфері правопорядку: огляд від Євгена Крапивіна

Цього тижня минає 3 роки, як Президент України своїм Указом № 273 затвердив Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку (КСП). Чи стало українське суспільство безпечнішим, а кримінальна юстиція – більш справедливою? Яким є стан реформування системи правопорядку?

Керівник напряму «Правопорядок» ЛЗІ Євген Крапивін пропонує спиратися на державну політику в сфері правопорядку та розглядати динаміку змін через стратегічні цілі. Адже план розрахований до 2027 року, отже – справедливо оцінити з позиції «helicopter view», де наразі перебуває Україна, але з урахуванням Розпорядження Уряду № 792-р щодо деталей виконання Плану.

Що ми маємо отримати наприкінці 2027 року з огляду на змістовні розділи Комплексного стратегічного плану?

1. Дієві та ефективні органи правопорядку та прокуратури

Проект Закону «Про органи правопорядку» – досі в розробці, а без його ухвалення складно говорити про уніфікацію цих органів. Проблеми військової юстиції теж не вирішені (ухваленого у 2024 році в першому читанні законопроект «Про військову поліцію» очевидно недостатньо). Підходи до призначення та звільнення керівників органів правопорядку атакують з усіх сторін: то немає конкурсу, то бракує міжнародних експертів для проведення конкурсних процедур. Єдиного підходу до статусу цих органів, їх функцій і повноважень з урахуванням спеціалізації немає.

2. Послідовна кримінальна політика

Комплекс заходів до кримінальної політики як стратегічного планування у сфері протидії злочинності не впроваджений. Сама ідея – популярна, втім будь-які кроки до реалізації натикаються на нерозуміння й опір. Національні стратегії протидії злочинності, кримінологічна експертиза законодавчих ініціатив, реформа кримінальної статистики, впровадження crime та victimology survey – перспективні, проте наразі вузькофахові історії. Нам потрібне альтернативне джерело знання про злочинність, а не спиратися лише на кримінальну статистику, яка недосконала за визначенням і деформована внаслідок багаторічних маніпуляцій відомств з нею.

3. Оперативне кримінальне провадження

Комплексного бачення оновлення кримінального процесуального законодавства дійсно бракує. Станом на сьогодні зміни до КПК України – це біль всього євроінтеграційного процесу. Є антикорупційний блок, є контрверсійні зміни щодо зловживання процесуальними правами чи вдосконалення податкового компромісу, а є революційні зміни на кшталт перегляду дискреційних повноважень прокурора у кримінальному провадженні. КСП відповідає за останні, втім їх підтримка з боку органів влади та професійних спільнот – мінімальна.

У контексті судової експертизи існує велика конкуренція бачень – і Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), і Державне бюро розслідувань (ДБР) мають свої ідеї. З іншого боку постає питання, наскільки український Парламент готовий змінювати КПК України та при цьому не розбалансувати його.

4. Система управління, орієнтована на результат

По цьому пункту більшість заходів винано просто тому, що вони стосуються конкретних відомств та міжвідомчої співпраці. Є певні вдосконалення на рівні кадрової роботи, внутрішнього контролю, включно з антикорупційним. У ДБР впроваджується система оцінювання ефективності,

втім поки що єдиний орган, де вона реально працює – НАБУ. На думку Євгена Крапивіна, Міністерство внутрішніх справ України (МВС) найбільше вкладається у цей блок. Тому вже можна говорити про окремі результати серед органів, які входять до системи МВС чи координуються за участі цього міністерства.

5. Комплексна цифрова трансформація

Нині спостерігаємо ситуацію, коли маємо щось одне – або «комплексну трансформацію, але не цифрову», або «цифрову трансформацію, але не комплексну».

Багато де цифровізація працює на рівні оцифрування – тобто на початковому рівні. Якщо в антикорупційній сфері з проблемами, але поступово запрацювала система електронного кримінального провадження eCase (для НАБУ, САП і ВАКС), то впровадження системи «СМЕРЕКА» для всіх інших органів правопорядку, прокуратури лише розпочалося. Вона передбачає управління досудовими розслідуваннями для всієї системи правопорядку та буде інтегрована з Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системою (ЄСІКС).

6. Відкритість, прозорість, підзвітність і незалежність системи органів правопорядку

Побудувати повністю відкрити, прозору й підзвітну систему в умовах воєнного стану неможливо. Однак певні форми громадського контролю, наприклад, Ради громадського контролю, працюють за замовчуванням. Із ситуації з Міністерством оборони видно, що вони мають функціонувати, водночас – складно сказати про їх результати і роль таких рад при ДБР, НАБУ чи БЕБ. З іншого боку – в поліції діяльність комісій громадського контролю зупинена.

Найбільше досягнення – цього року органи правопорядку почали готувати більш якісні щорічні звіти. Тепер це наративний формат із поясненням стану злочинності, її динаміки та внеску правоохоронної роботи цих органів.

Євген Крапивін зауважує: як з будь-яким циклом публічної політики в усіх сферах – перехід від документу до результатів потребує кропіткої щоденної роботи.

«Чи стала наша система правопорядку більш євроінтегрованою, що також є однією з цілей КСП? Безперечно так. Водночас є Дорожня карта з питань верховенства права, яка суттєво розширює і деталізує бачення Уряду щодо євроінтеграції за Розділом 24 acquis ЄС «Свобода. Юстиція. Безпека». Адже євроінтеграція – це і про інституційно спроможні органи правопорядку, які здатні боротися з викликами злочинності. Однак їх складність в умовах війни зростає щодня», – Євген Крапивін, керівник напрямку «Правопорядок» Лабораторії законодавчих ініціатив. (<https://parlament.org.ua/news/3-roky-ksp-u-sferi-pravoporyadku-oglyad/>). – 2026. – 12.05).

Підсумок першого року реалізації Дорожньої карти з верховенства права з акцентом на координацію реформ, роль громадянського суспільства та євроінтеграцію.

Матеріал на сайті «Лабораторія законодавчих ініціатив»

Рік з затвердження Дорожньої карти з питань верховенства права: ЛЗІ взяла участь в обговоренні

Рік тому Уряд затвердив Дорожню карту з питань верховенства права – стратегічний документ, який визначає комплекс реформ у цій сфері. Рекомендації Дорожньої карти є принципово важливими для відкриття переговорного кластера 1 «Основи процесу вступу», а виконання визначених зобов'язань має вирішальну роль у процесі вступу України до Європейського Союзу.

Що вже вдалося, а які проблеми досі гальмують рух України до ЄС – обговорили під час заходу «Дорожня карта з питань верховенства права: рік після ухвалення». До події долучилися

представники влади, держорганів, громадянського суспільства, зокрема виконавча директорка Лабораторії законодавчих ініціатив Світлана Матвієнко. А також міжнародні партнери, серед яких Пані Посол Європейського Союзу в Україні Катаріна Матернова, Надзвичайний і Повноважний Посол Французької Республіки в Україні пан Гаель Весьєр та Надзвичайний і Повноважний Посол Федеративної Республіки Німеччина в Україні пан Гайко Томс.

Т.в.о. Міністра юстиції Людмила Сугак підкреслила, що ухвалення Дорожньої карти є одним із ключових етапів євроінтеграційного руху України, але її справжню цінність визначають саме результати впровадження. Наразі критично важливо забезпечити узгоджені дії всіх органів влади та партнерів, щоб реалізувати на практиці закладені реформи. Адже йдеться також і про утвердження верховенства права, забезпечення прозорості і незалежної системи правосуддя, ефективну боротьбу з корупцією та захист прав людини.

Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Тарас Качка наголосив, що Дорожня карта консолідує необхідні заходи для завершення усіх процесів, започаткованих в часи Революції Гідності, і дає просуватися далі. Він зазначив, що верховенство права є умовою буття в Європейському Союзі, фундаментом довіри між державою, суспільством, бізнесом і міжнародними партнерами.

Невід'ємним складником на цьому шляху та орієнтиром для впровадження змін є Тіньовий звіт, який коаліція громадських організацій за координації ЛЗІ готує вже третій рік поспіль. Зокрема, у Тіньовому звіті за 2024 рік зібрано понад 500 конкретних рекомендацій, які охоплюють питання верховенства права, незалежності судової влади, реформування органів правопорядку, захисту прав людини, боротьби з корупцією, організованою злочинністю тощо. Він є підставою для формування щорічного Звіту Єврокомісії про розширення, про який говорять у медіа та суспільстві.

Про важливість цього інструменту суспільного контролю та загалом ролі громадськості у цих процесах говорила і Світлана Матвієнко під час дискусійної панелі «Реформа верховенства права: єдиний запит українського суспільства»:

«Тіньовий звіт є дієвим інструментом, бо серед сотні інституцій, з якими пропрацювали експерти для його підготовки, лише мізерна кількість не надала відповідей або інформацію. Чому? Бо реальний вплив є. Вони розуміють, як це буде відображено і що це означатиме для України», – Світлана Матвієнко, Виконавча директорка Лабораторії законодавчих ініціатив.

Виконавча директорка ЛЗІ також наголосила, що потрібно поступово й систематично використовувати можливі інструменти для вдосконалення процесів, комунікації проблем, співпраці з усіма викликами, які з'являються в ході реформ, а не тонути в радикальних оцінках. Громадянське суспільство комунікує по-різному – хтось в неформальний спосіб, хтось у формальний. Великі та потужні аналітичні центри, які мають реальну спроможність і можуть говорити про верховенство права, використовують ці методи у комплексі.

Світлана Матвієнко зазначила, що одним з ключових елементів є довіра до реформ. Цей рівень перш за все вимірюється довірою до інституцій – те, як ми сприймаємо інституції, ставимося до них, як ми з ними працюємо, і наскільки вони є відкритими. І це на даному етапі реформування є більш важливим, ніж конкретні цифри, які різняться між собою в рази, залежно від методології чи аудиторії опитуваних.

«Довіра до судів в будь-якій державі ніколи не є константою. Одна історія або гучна справа, яку висвітлюють медіа чи представники громадянського суспільства, а також профільні експерти, ці показники змінює. І тут головне – критичне мислення і високий рівень експертизи, адже у таких чутливих питаннях як довіра до інституцій не може бути місця гучним гаслам», – Світлана Матвієнко, Виконавча директорка Лабораторії законодавчих ініціатив.

Захід організували Міністерство юстиції України та Офіс Віцепрем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції у співпраці з EU Project Pravo-Justice, що імплементується Expertise

France, та Програмою GIZ «Сприяння наближенню України до ЄС у сфері верховенства права» (3*E4U) Strengthening Ukraine's EU Accession in the Rule of Law. (<https://parlament.org.ua/news/rik-z-zatverdzhennya-dorozhnoyi-karty-z-pytan-verhovenstva-prava/>). – 2026. – 14.05).

Позиція НААУ щодо реформи адвокатури як частини євроінтеграційного процесу

Матеріал на сайті Національної Асоціації Адвокатів України

Лідія Ізовітова: у євроінтеграційних змінах адвокатура є партнером держави, а не об'єктом реформи

Війна суттєво змінила умови роботи адвокатів, а євроінтеграція поставила перед професією нові інституційні завдання. Переговорний процес, який нині триває, охоплює питання верховенства права, незалежності правосуддя, основоположних прав, юстиції, свободи та безпеки.

Про українську адвокатуру у Кластері 1, що опинилася між війною і європейським вибором, розповіла голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова під час II Міжнародного форуму адвокатів «Kharkiv Unbreakable – 2026», який 14 – 15 травня проходить одночасно в кількох українських містах.

Захід організували Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Національна асоціація адвокатів України та Рада адвокатів Харківської області.

Л. Ізовітова відзначила, що організація форуму в умовах триваючої війни є заявою професійної спільноти про вірність верховенству права і правам людини. У Харкові особливо відчутно, що верховенство права є питанням захисту конкретної людини – військовослужбовців, цивільних, полонених і зниклих безвісти, ВПО та жертв воєнних злочинів.

За словами очільниці НААУ, українська адвокатура нині живе у двох вимірах. Перший пов'язаний із війною, воєнними злочинами, захистом військових і допомогою тим, хто втратив дім, здоров'я, близьких. Другий – із європейською інтеграцією, відкриттям переговорних кластерів з ЄС і виконанням Дорожньої карти з питань верховенства права.

І у реформі адвокатури, що стала частиною переговорного процесу у межах Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС», НААУ визначена рівноправним співвиконавцем відповідних завдань разом із Верховною Радою та Міністерством юстиції. Тож інститут адвокатури виступає не об'єктом реформи, а партнером держави, переконана Л.Ізовітова.

Водночас, відзначила Л.Ізовітова, Дорожня карта не може тлумачитися як мандат на демонтаж чинної моделі адвокатури. Адже чинна модель – єдина національна професійна організація з обов'язковим членством, дворівнева система самоврядування і дисциплінарні органи, які формує сама професія, – стала результатом виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи. Її створення свого часу було підтримане Венеційською Комісією та Генеральним директором Ради Європи з прав людини і верховенства права у спільному висновку. Після цього модель була закріплена у 2012 році Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» а згодом – у ст. 131-2 Конституції України. Новим рівнем підтвердження європейських стандартів стала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката, у підготовці якої брав участь заступник голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій.

Тож завдання Дорожньої карти – еволюційне вдосконалення, посилення прозорості, підзвітності та ефективності інституту без ревізії конституційних засад і послаблення самоврядування. Зміни, передбачені Дорожньою картою, мають посилювати довіру до адвокатури, але не перетворюватися на механізм втручання держави у внутрішні рішення професії.

«Українська адвокатура реформується сьогодні в унікальних умовах. Одночасно – повномасштабна війна, технічне відкриття шести переговорних кластерів з ЄС і глибока трансформація правосуддя, – наголосила голова НААУ. – У цих умовах адвокатура не є пасивним

об'єктом. Вона пропонує власну програму, бере участь у нормотворчості, співрозробляє міжнародні стандарти захисту професії».

Вона також окреслила три ключові завдання на найближчий час:

- завершення роботи над новою редакцією закону про адвокатуру з урахуванням усіх вимог Дорожньої карти;
- ратифікація Конвенції і висування українського кандидата до Групи експертів GRAVO;
- подальша цифровізація Єдиного реєстру адвокатів України та «Особистого кабінету адвоката» з інтеграцією до державних реєстрів.

Водночас, Л.Ізовітова наголосила на необхідності утримувати фундаментальні «червоні лінії»: єдність професії, членство в НААУ, реальне самоврядування, неприпустимість повернення дисциплінарних повноважень у руки держави.

«Коли ми говоримо «Харків незламний» – про місто, ми одночасно говоримо це і про професію. Про професію адвоката, яка в Україні виявилася достатньо сильною, щоб не дати ані війні, ані політичним маніпуляціям зруйнувати фундамент верховенства права», – резюмувала голова НААУ, РАУ. (<https://unba.org.ua/news/11754-lidiya-izovitova-u-evrointegracijnih-zminah-advokatura-e-partnerom-derzhavi-a-ne-obektom-reformi.html>). – 2026. – 15.05).

Нова Антикорупційна стратегія 2026–2030 в контексті євроінтеграції України: суть документа, процедурні нюанси розгляду

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Наталія Січевлюк, юридична радниця Transparency International Ukraine, для «Європейської правди».

Стратегія в обхід уряду. Чи будуть наслідки від зміни правил головного антикор-документа країни

У Раді зареєстрували проєкт закону «Про засади антикорупційної політики України на 2026–2030 роки», але зробили це без попереднього погодження документа урядом, як це було з попередніми циклами антикорупційної політики.

Пояснюємо, чому так сталося і до чого тут міжнародні зобов'язання України.

2 квітня Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) передало на розгляд Кабміну проєкт доопрацьованої Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки. Цей документ розроблявся Агентством разом із залученням експертів та представників громадськості два роки, а його прийняття є міжнародним зобов'язанням України.

Оскільки дотепер уряд не опрацював документ, 13 травня голова антикорупційного комітету ВРУ зареєструвала законопроект зі стратегією у редакції, яку передала до уряду НАЗК, не чекаючи на її кінцеве погодження (або й коригування) урядовцями.

Примітно, що дії на випередження уряду дозволили зберегти амбітність документа, адже у Кабміні готувалися виключити зі стратегії (або послабити) окремі важливі елементи.

То що ж саме планував, але не встиг змінити уряд? Чому довелося йти за новою процедурою? Про що взагалі нова стратегія? І що з нею робити далі?

Розберемося у цій статті.

Що сталося та як діяти уряду

На початку квітня 2026 року НАЗК закінчило погодження проєкту Антикорупційної стратегії з уповноваженими органами й передало її на розгляд уряду. Цю стратегію Агентство розробляло за

участю робочих груп експертів, які проводили секторальні дослідження – вони й лягли в основу документа. Всі відповідні матеріали, д्राфт фінального документа та таблицю врахованих чи неврахованих коментарів громадськості НАЗК опублікувало на своєму сайті.

Хоча Закон «Про запобігання корупції» і не встановлює обов'язок Кабміну опрацювати антикорстратегію і зареєструвати її у парламенті як урядовий законопроект, але такою є практика, що вже склалася в Україні, і саме такі очікування були у залучених гравців – і в урядовців, і в іноземних партнерів, і в експертів. І справді, раніше ухвалення антикорупційних стратегічних документів завжди проходило через урядову законодавчу ініціативу.

До ж того закон встановлює, що наступним кроком після затвердження антикорстратегії є ухвалення Державної антикорупційної програми на її виконання (ДАП). Ці кроки вже доведеться роботи уряду – тож було б логічно, щоб він був причетний до формування й першого документа.

Втім, через те, що понад місяць стратегія лежала в уряді без ухвалення і з'явилася загроза зриву термінів (та навіть фінансових втрат України, про це нижче) – голова антикорупційного комітету Верховної Ради Анастасія Радіна 13 травня 2026 року вирішила піти проти традиції та сама зареєструвала законопроект «Про засади державної антикорупційної політики на 2026–2030 роки».

Причому це не «проект від Радіної». Його зміст узгоджений, хоч і не має візи уряду.

Редакція зареєстрованого законопроекту відповідає тій, яку НАЗК надіслало на розгляд уряду у квітні, після погодження із зацікавленими сторонами.

Логіка такого поспіху з боку очільниці антикоркомітету цілком обґрунтована. Ухвалення антикорстратегії є міжнародним зобов'язанням України. Зокрема, воно передбачене планом Ukraine Facility (а це – ініціатива ЄС, де кожна проведена Україною реформа або ухвалене рішення відкриває доступ до конкретної фінансової допомоги), Дорожньою картою у сфері верховенства права та так званим «планом Качки-Кос» з 10 пунктів, де зібрані найважливіші реформи у сферах верховенства права та антикорупції.

Дедлайн для ухвалення стратегії та антикорупційної програми на її виконання за планом Ukraine Facility – кінець червня 2026 року, і з огляду на парламентську процедуру часу вже обмаль.

Але реєстрація законопроекту Анастасією Радіною не означає, що уряду тепер можна забути про цей документ – рівно навпаки.

Кабінету міністрів, якщо він має свою позицію щодо цього документа, все ж варто розглянути редакцію антикорстратегії від НАЗК якомога швидше – і повідомити парламент про свою позицію. Тоді комітет з питань антикорупційної політики зможе врахувати зауваження урядовців і, у разі згоди з ними, внести «урядові» зміни до вже зареєстрованого проекту закону.

Так, регламент Верховної Ради дозволяє суб'єктам законодавчої ініціативи, серед яких, зокрема, уряд, подавати поправки й пропозиції до законопроектів під час підготовки до другого читання (статті 89 та 116 Закону «Про Регламент Верховної Ради України»).

Якщо уряд проігнорує цю можливість, то сам позбавить себе права голосу щодо змісту стратегії – і опиниться в ситуації, коли доведеться розробляти ДАП на основі документа, який фіналізували без нього.

Про що нова стратегія

Нинішня стратегія буде для України третьою.

Перша – охоплювала 2014–2017 роки й передусім була орієнтована на створення нових антикорупційних інституцій. Після закінчення її терміну Україна п'ять років існувала без антикорстратегії, а нову прийняли зі значними затримками аж у червні 2022 року і, скоріше, зробили це не з власного бажання, а для виконання вимог ЄС: цей крок Київ мав зробити, щоб отримати статус країни-кандидатки. Але ця стратегія, що покривала 2022–2025 роки, мала переважно декларативні цілі. І найголовніше: вона зовсім не враховувала проблеми, пов'язані з повномасштабним вторгненням РФ, адже її розробляли ще до 2022 року.

Новий документ – принципово інакший.

Стратегія на 2026–2030 роки значно деталізованіша і покриває більше сфер за попередню, що відповідає викликам часу. Зокрема, вперше у такому документі з’явився окремий розділ про відновлення.

Структурно, документ, який НАЗК відправило уряду на початку квітня, складається з трьох розділів. Перший охоплює загальну систему запобігання і протидії корупції. Другий – запобігання корупції у пріоритетних сферах. Третій, доданий уже після громадських обговорень, регулює процедурні аспекти виконання, моніторингу та оцінки стратегії і ДАП.

НАЗК підійшло до підготовки нової стратегії більш інклюзивно, ніж у попередньому циклі. До написання окремих підрозділів залучали зовнішні експертні групи, які проводили тематичні дослідження, по кожному підрозділу відбулися публічні обговорення, а їхні записи, презентації та таблиці врахування коментарів були оприлюднені. Це хороша практика, яка підвищує прозорість і якість документа.

На кількох рівнях до процесу розробки стратегії долучалася й Transparency International Ukraine. Наші експерти з DOZORRO безпосередньо працювали над розділом про публічні закупівлі, а ще ми брали участь у публічних обговореннях інших підрозділів і надавали НАЗК письмові коментарі до них.

Стратегія охоплює більшість ключових проблем у відповідних сферах і демонструє суттєвий прогрес у пропрацьованості стратегічних результатів порівняно з попереднім циклом.

Зокрема, між першим публічним драфтом і текстом, надісланим уряду, у документі з’явилося кілька важливих доповнень. Одна з ключових змін стосується показника, який тепер передбачає перегляд строків досудового розслідування та скасування автоматичного закриття кримінальних проваджень через їхній сплив. Це питання ТІ Україна відносила до найгостріших практичних проблем.

Серед інших здобутків: «стратегічна пауза» між циклами антикорупційної політики, механізм заохочення виконавців ДАП і право НАЗК вносити приписи органам влади. Підрозділ про захист викривачів підготовлений якісніше та передбачає приведення законодавства до Директиви ЄС 2019/1937, уніфікацію поняття «викривач», модернізацію Єдиного порталу повідомлень.

В антикорупційному сегменті кримінальної юстиції (взаємодія НАБУ, САП і ВАКС) документ відповідає технічним рекомендаціям Єврокомісії – зокрема, щодо автономного прослуховування для НАБУ, розширення повноважень керівника САП, процедур призначення генерального прокурора.

Водночас у документа є й недоліки.

Окремі з них ми сподіваємося побачити виправленими у ході парламентського розгляду.

Зокрема, потребує подальшого вирішення питання ефективності механізму перевірки е-деклараций та протидії легалізації доходів – теми, актуальність яких підтверджують і рекомендації Єврокомісії.

При цьому наразі вже відомо, що деякі важливі аспекти стратегії, як-от конкурс на посаду генпрокурора, урядовці планували виключити з документа – але через затримку з боку уряду до парламенту пішла на розгляд найамбітніша версія документа.

Надалі важливо не послабити стратегію у парламенті, а ще більше її посилити.

Що далі?

Наразі вкрай важливо, щоб уряд оперативно опрацював проєкт Антикорупційної стратегії, наданий НАЗК, а парламент оперативно розглянув зауваження урядовців та громадськості і після доопрацювання якнайшвидше проголосував за новий Закон «Про засади антикорупційної політики на 2026–2030 роки».

Адже це насамперед міжнародне зобов’язання, невиконання якого безпосередньо впливає на євроінтеграційний процес.

Відомо, що загальний темп голосування парламентом законопроектів зараз суттєво знизився, але Україна не може дозволити собі знову опинитися у ситуації, коли держава залишиться без актуального циклу антикорупційної політики на кілька років.

Тим більше, що цю ситуацію ми вже мали.

Тоді, у 2022 році, стратегію все одно довелося затвердити для відповідності критеріям ЄС. А включивши цей документ у «план Качки-Кос», Єврокомісія ще раз нагадала, що для Євросоюзу цей документ має значення.

До того ж досвід попереднього циклу показав: запізніле прийняття Антикорупційної стратегії та ДАП призвело до втрати актуальності частини їхнього змісту, що прямо позначилося на ефективності антикорупційної політики. Тому цього разу уряду і парламенту варто докласти усіх зусиль, щоб не затягнути з прийняттям стратегічних документів ще більше, ніж це вже сталося. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/05/15/7237623/>). – 2026. – 15.05).

Проблема двох версій (депутатської та урядової) Антикорупційної стратегії.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Скорочення повноважень САП і відсутність конкурсу для генпрокурора: що змінив уряд у новій Антикорупційній стратегії?

Кабінет Міністрів подав до парламенту власний варіант Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки. Він суттєво відрізняється від версії, що зареєструвала народна депутатка Анастасія Радіна. Зокрема, урядова версія не містить низки положень, які стосуються незалежності прокуратури, реформи ДБР та розширення повноважень САП – частина з них входить до переліку реформ, погоджених між Україною та ЄС.

Про це повідомляє Transparency International Ukraine.

15 травня Кабінет Міністрів подав до Верховної Ради урядову версію Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки – через два дні після того, як голова парламентського Комітету з питань антикорупційної політики Анастасія Радіна зареєструвала альтернативний законопроект.

Обидва документи базуються на тексті, який підготувало Національне агентство з питань запобігання корупції після консультацій із зацікавленими сторонами та передало уряду ще 2 квітня. Водночас між двома версіями є суттєві відмінності.

Аналітики звернули увагу, що урядовий варіант послаблює частину положень, які стосуються антикорупційної політики, кримінальної юстиції та реформування правоохоронних органів.

Зокрема, з урядової версії вилучили норму про конкурсне призначення генерального прокурора. У версії, яку подала Радіна, пропонували створити конкурсну комісію, яка мала б рекомендувати кандидатуру президенту, а також чітко визначити підстави для звільнення генпрокурора.

Також уряд прибрав положення про реформу процедури добору директора Державного бюро розслідувань. У версії голови антикорупційного комітету йшлося про вдосконалення конкурсу відповідно до рекомендацій Єврокомісії.

Крім цього, урядова редакція звузила перелік повноважень керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. З документа прибравли норми, які дозволяли б очільнику САП самостійно вносити дані до ЄРДР щодо народних депутатів та проводити окремі процесуальні дії без погодження з генеральним прокурором. Автори аналізу вважають, що це зберігає залежність САП від Офісу генпрокурора та створює ризики політичного впливу на розслідування.

Уряд також спростив формулювання щодо зарплат працівників НАЗК. Якщо у версії Радіної пропонували законодавчо визначити структуру та обсяг зарплат для мінімізації ручного впливу, то уряд залишив лише загальне формулювання про «належне фінансове забезпечення».

Частина вилучених норм стосується так званого плану Качки-Кос – переліку з десяти реформ, які Україна погодила з ЄС у грудні 2025 року. За оцінкою коаліції аналітичних центрів, станом на квітень 2026 року виконання цього плану становило лише 9 балів зі 100.

Антикорупційна стратегія визначає державну політику в цій сфері на п'ять років. Після її ухвалення уряд має протягом шести місяців затвердити Державну антикорупційну програму з конкретними заходами, строками та відповідальними виконавцями.

Автори аналізу наголошують, що ухвалення стратегії є міжнародним зобов'язанням України. Воно передбачене програмою Ukraine Facility, дорожньою картою у сфері верховенства права та «планом Качки-Кос». Відповідний закон Україна має ухвалити до кінця червня 2026 року.

Водночас аналітики вважають, що обидві версії документа потребують доопрацювання. Одним з найслабших напрямів вони називають розділ про електронне декларування. На їхню думку, нинішній текст не враховує значної частини міжнародних зобов'язань України щодо перевірки декларацій та ризикоорієнтованого контролю.

Попри це експерти називають версію, яку зареєструвала Анастасія Радіна, амбітнішою й такою, що краще відповідає вимогам ЄС і міжнародним зобов'язанням України.

Автори аналізу також застерегли, що затягувати з ухваленням Антикорупційної стратегії не можна. Попередній стратегічний документ ухвалили із запізненням, через що частина його положень втратила актуальність ще до початку реалізації. (<https://zmina.info/news/skorochennya-povnovazhen-sap-i-vidsutnist-konkursu-dlya-genprokurora-shho-zminyuv-uryad-u-novij-antikorupczijnij-strategiyi/>). – 2026. – 27.05).

Урядові зміни до Антикорупційної стратегії, які послаблюють погоджені з ЄС зобов'язання у сфері прокуратури, САП і конкурсних процедур.

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Анатолій Марциновський, Сергій Сидоренко, редактори «Європейської правди».

Стратегія відкату? Як уряд викреслив європейські зобов'язання з плану дій на 5 років

Українська влада заходить у новий конфлікт з Європою, який стосується боротьби з корупцією. Цього разу йдеться не про якісь приголомшливі корупційні дії – але ситуація від того не менш загрозлива.

Йдеться про оновлену Антикорупційну стратегію на 2026-30 роки, ухвалення якої є одним із зобов'язань України на шляху до вступу.

Стратегія стосується низки визначених Євросоюзом критеріїв, за виконанням яких Брюссель оцінюватиме готовність України до вступу. А доти – чи справді Київ має прогрес на європейському шляху.

Цю стратегію має затвердити Верховна Рада окремим законом.

Та важливий не лише факт ухвалення, а й зміст документа.

Саме тут маємо проблеми, які визнають навіть у партії влади.

«Уряд під головуванням Юлії Свириденко начхав на ключові євроінтеграційні обіцянки з комюніке Качки-Кос, – написала 18 травня голова антикорупційного парламентського комітету Анастасія Радіна («Слуга народу»). – Уряд діє всупереч проміжним бенчмаркам для перемовин

про вступ України до ЄС, які є офіційними вимогами. Без виконання цих бенчмарків вступу до ЄС не буде».

Ще до цього емоційного посту Радіної ситуація поступово ставала незрозумілою чи навіть загрозливою. Про це йшлося в недавній статті «Стратегія в обхід уряду», опублікованій на «Європейській правді».

Коротко історія виглядає так.

ЄС ще минулого року став наголошувати, що ухвалення цієї стратегії, яку Київ не поспішав розробляти, стає одним з ключових критеріїв. Це запустило процес. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та профільні експерти розробили документ, що відповідав домовленостям з ЄС, і ще 2 квітня його передали уряду для внесення в парламент.

Але на цьому процес зупинився. Уряд не поспішав з ухваленням.

13 травня Анастасія Радіна вирішила перебрати ініціативу і зареєструвала у Раді той проєкт Антикорупційної стратегії, який раніше подало уряду НАЗК. А вже за два дні, 15 травня, уряд «навздогін» подав свій проєкт – як альтернативний до першого. Між документами є кілька критичних змін.

Є навіть підстави говорити про нову атаку на антикорупційні інституції.

Зокрема, уряд пропонує викреслити зі стратегії держави принципові положення щодо незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та конкурсів на топпосади.

Ці пропозиції суперечать власним зобов'язанням уряду, прописаним у так званому «плані Качки-Кос». А також – «бенчмаркам» ЄС, тобто списку критеріїв, які Україна має виконати на шляху до вступу.

Що змінив уряд Юлії Свириденко

Перш за все – про документ.

Уряд після значної затримки подав до парламенту проєкт закону про затвердження Антикорупційної стратегії. Це – детальний документ, у якому добряче понад сотню сторінок.

За півтора місяця, які розроблений НАЗК проєкт провів на розгляді в уряді, його зміст залишився незмінним за більшістю пунктів. Але до переліку тих небагатьох, що змінилися, увійшли найбільш чутливі положення.

Примітно, що в окремих пунктах урядовий проєкт став амбітнішим. Але це відбулося у пунктах із загальними, декларативними твердженнями.

Наприклад, замість зобов'язання України проводити «постійний моніторинг стану та динаміки виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції, відповідності антикорупційного законодавства України актам законодавства ЄС» тепер уряд пропонує Раді гарантувати «поступове приведення антикорупційного законодавства України у відповідність до актів законодавства Європейського Союзу» та «реалізацію рекомендацій, наданих Україні міжнародними інституціями».

Тобто замість «відстеження» Київ хоче зобов'язатися втілювати зміни, і це звучить добре.

Але подальший перелік очікуваних змін ставить це під сумнів.

Уряд, так само як і в початковому проєкті НАЗК, визнав у антикорстратегії, що «недостатнє забезпечення незалежності та інституційної стійкості САП знижує її ефективність». Але далі – викреслив із переліку задач два інструменти забезпечення цієї незалежності, а саме обіцянку України надати САП право «вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань про можливе вчинення народним депутатом України кримінального правопорушення та погоджувати клопотання, які розглядаються слідчим суддею», а також «здійснювати інші необхідні слідчі дії та процесуальні дії у всіх кримінальних провадженнях, що належать до підслідності Національного антикорупційного бюро України, без залучення Генерального прокурора».

Зі стратегії повністю викреслили визнання державою заполітизованості процедури призначення та звільнення генпрокурора, а також запропоновані шляхи вирішення цієї проблеми.

Також із документа прибрали згадку про конкурси на посади керівників Державного бюро розслідувань (ДБР) та Нацполіції – щодо першого у початковому проєкті пропонувалося змінити чинні підходи до конкурсу, щодо другого – запровадити конкурс як такий. Метою було – зробити відбір, що ґрунтується на заслугах кандидатів.

Також запропоновано низку змін поза межами антикорупційної інфраструктури.

У регулюванні містобудівної діяльності пропонувалося розробити і ухвалити системний кодекс у цій сфері, а тепер амбітність знизили до внесення точкових змін.

Унормування роботи НКРЕКП пропонувалося зробити через конституційні зміни, а уряд, лишивши визнання проблеми, відмовився згадувати про бажання внести зміни до Конституції навіть до 2030 року.

І, нарешті, карколомних змін зазнав блок щодо корупційних проблем у системі оподаткування. Уряд прибрав усі згадки про наявність проблеми «ручного управління» у призначенні податкових перевірок, а також блок, де визнавалася проблемою «практика вибіркового звернення податкових органів до платників податків щодо штучного завищення ними прибутку для виконання податковою планових показників». Так, ніби цієї проблеми, про яку знає весь бізнес, просто не існує.

Безпека для нардепів та контроль за розслідуваннями

Та варто зупинитися на твердженнях Радіної про те, що урядові зміни суперечать рухові України до ЄС. Чи дійсно це так? У чому полягає суперечність?

Нагадаємо, у липні 2025 року влада відкрито атакувала Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру та Національне антикорупційне бюро (НАБУ), що спричинило протести в Україні та величезні проблеми у відносинах Києва з міжнародними партнерами. Породжена тими подіями недовіра до щирості антикорупційних гасел української влади не згасла й досі – але тепер вона може запалати з новою силою.

Щоби владнати проблему браку довіри до України, Брюссель запропонував креативний хід.

Ним стало схвалення так званого «плану Качки-Кос» (офіційною мовою цей документ зветься «Спільна заява єврокомісарки Марти Кос та віцепрем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Тараса Качки»).

До «плану Качки-Кос» увійшли 10 пунктів, які Київ пообіцяв втілити до кінця 2026 року. Серед них – зобов'язання щодо посилення незалежності НАБУ і САП, розширення їхньої юрисдикції на «всі посади з високим рівнем ризику на основі наявної незалежної оцінки» тощо.

Ще один ключовий документ – так звані бенчмарки ЄС, тобто індикатори, за якими держави-члени ЄС будуть оцінювати, чи виконує Україна вимоги для вступу в ЄС. У них також йдеться про інституційне зміцнення антикорупційних органів.

Там є пряма вимога надати НАБУ і САП право порушувати кримінальні провадження проти народних депутатів без попереднього схвалення генеральним прокурором (номер критерію – IBM 23.6.3).

Отже, уряд відмовився виконувати обов'язковий критерій вступу до ЄС.

Пункт про незалежність слідчих та процесуальних дій НАБУ/САП від волі генерального прокурора не має дослівного аналога в критеріях, але відповідає вимогам «плану Качки-Кос» про незалежність антикорупційних органів у їхніх діях

За іншими вилюченими елементами також є суперечність зобов'язанням перед ЄС.

Зберегти собі генпрокурора

Під час минулорічної атаки на НАБУ та САП ключовою була роль генерального прокурора. Після того ще категоричнішою стала вимога ЄС змінити процедуру призначення на цю посаду.

У грудні 2025-го оптимізму щодо цього додав «план Качки-Кос».

Документ містить зобов'язання «провести комплексний перегляд процедури відбору та звільнення генерального прокурора з метою приведення її у відповідність до найкращих європейських практик із залученням Венеційської комісії».

Критерій у «бенчмарках» ЄС також вимагає «зробити процедуру відбору та звільнення генерального прокурора та високопосадовців прозорішою та заснованою на заслугах» (блок критеріїв IBM 23.2).

Саме таку ціль, як вже йшлося вище, зафіксовано в початковому законопроекті НАЗК, зареєстрованому Радіною.

В урядовому ж законопроекті про конкурси на посаду генерального прокурора немає нічого.

Цей блок повністю прибрали, включно з визнанням існування проблеми.

Хоча про інші конкурси в Генпрокуратурі згадка лишилася – йдеться про призначення «на посади прокурорів Офісу генерального прокурора та обласної прокуратури відповідно до рекомендацій Європейської комісії».

Варто зауважити, що в документах до урядового проекту немає пояснень змін. Зазвичай прихильники урядового підходу нагадують, що Україна не може змінювати Конституцію під час воєнного стану. Однак стратегія розрахована на період до 2030 року, і початково в НАЗК записали туди й інші конституційні зміни – наприклад, щодо НКРЕКП. Однак уряд вичистив усі ці згадки.

Лишається припускати, чи не стала ця «зачистка» потребою уряду обґрунтувати, чому там вирішили не чіпати політично вагомому для влади та особливо для президента посаду генпрокурора.

Фобія прозорих конкурсів

Зі змін, які уряд вніс до антикорупційної стратегії, складається враження, що страх перед конкурсами на ключові керівні посади є сталою фобією влади.

Окрім посади генпрокурора, у проекті Антикорупційної стратегії це проявилось у відмові від запровадження/зміни конкурсів на посади керівників Національної поліції та Державного бюро розслідувань.

У напрацьованій НАЗК Антикорупційній стратегії передбачено запровадження «прозорої, заснованої на заслугах та передбачуваної процедури добору на посаду керівника Національної поліції України із залученням незалежних експертів, делегованих міжнародними партнерами...»

В уряді це прибрали, натомість передбачивши поетапний перехід на «обіймання посад керівників у центральних та територіальних органах» Нацполу, яке здійснюватиметься «винятково на конкурсних засадах».

Треба зауважити: ані «план Качки-Кос», ані «бенчмарки» ЄС не містять положень щодо проведення конкурсу на посаду керівника Національної поліції.

А от щодо ДБР – згадки є, і чіткі.

У заяві Качки-Кос йдеться, хоч і доволі розмито, про «комплексний перегляд інституційної структури ДБР, механізмів забезпечення доброчесності та наглядових функцій для оцінки необхідності та доцільності подальших реформ відповідно до найкращих європейських практик...».

А от у «бенчмарках» все конкретно. ЄС вимагає провести «реформу ДБР за значної участі незалежних експертів, визначених міжнародними партнерами» (IBM 24.3.1), і ЄС комунікував уряду про те, що чекає запровадження саме такого конкурсу з «міжнародниками», який врахує приклади, що стали історією успіху.

Урядовий законопроект це зобов'язання фактично ігнорує.

А отже, претензії Радіної про те, що урядові зміни суперечать рухові України до ЄС, мають усі підстави.

Чому уряд пішов на такі зміни? Відповідь на це запитання лишається відкритою.

Як і відповідь на запитання про те, чи вистачить у парламенту сміливості зберегти рух України шляхом європейської інтеграції і ухвалити той проект, що відповідає вимогам ЄС.

Бо зрештою ці реформи все одно доведеться провести. Звісно, якщо Україна бажатиме зберегти європейський вектор розвитку. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/05/20/7237962/>). – 2026. – 20.05).

Урядовий законопроект під приводом виконання рішення КСУ ризикує повернути прокуратурі надмірні наглядові повноваження

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 19 – 25 травня 2026 року

Уряд пропонує повернути прокуратурі загальнонаглядові повноваження

Кабінет Міністрів України подав на розгляд парламенту проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо приведення у відповідність з Конституцією України функцій прокуратури в частині здійснення представництва інтересів держави в суді» (реєстр. № 15253).

Законопроект підготовлений Урядом на виконання Рішення Конституційного Суду України № 6-р(П)/2025 від 3 грудня 2025 року у справі щодо представництва прокурором інтересів держави в суді, яке раніше ми аналізували.

Цим Рішенням визнані неконституційними окремі повноваження прокурорів щодо можливості представництва інтересів держави в суді у зв'язку з (1) нездійсненням або (2) неналежним здійсненням захисту цих інтересів органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження. Конституційними визнані повноваження прокурора щодо представництва інтересів держави в порядку цивільного, господарського та адміністративного судочинства лише у випадку, коли у певній сфері правовідносин взагалі відсутній орган влади, який має повноваження із захисту інтересів держави.

Оцінка ЦППР

Очевидним позитивним кроком проекту Закону є пропозиція позбавити прокуратуру повноважень з представництва інтересів громадян у судах, що повністю відповідає статті 131-1 Конституції України. Для цього в державі функціонує адвокатура та система безоплатної правничої допомоги. Хоча саме Рішення Конституційного Суду України № 6-р(П)/2025 не стосується представництва інтересів громадян в судах.

Однак, попри вимоги Конституції про «виключні випадки» представництва прокуратурою інтересів держави в суді (пункт 3 статті 131-1) та зазначене Рішення КСУ, проект Закону № 15253 фактично повертає прокуратурі загальнонаглядові повноваження.

Опосередковане відновлення загального нагляду досягається поєднанням змін у двох напрямках – визначенням у статті 23 Закону про прокуратуру: а) надмірно широких або оцінних (які знову ж таки не відповідають принципу юридичної визначеності) підстав для представництва інтересів держави та б) повноважень прокурорів для реалізації представництва.

- Зокрема, занепокоєння викликають такі підстави для представництва інтересів держави:
- «порушення або загроза порушення фундаментальних національних інтересів України або стратегічних загальнонаціональних пріоритетів»;
- «порушення інтересів держави органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншою юридичною особою публічного права»;
- «наявність колізії повноважень між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами публічного права»;
- «звернення органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншої юридичної особи публічного права із клопотанням про подання позову» (пункти 1, 4, 5, 8 частини 2 статті 23 Закону в редакції Проекту).

Прокурорам також повертається повноваження звертатися до суду у спорах, де беруть участь державні компанії (частина 2 статті 23 Закону в редакції Проекту).

У цій частині не витримує критики охоплення конституційною функцією представництва прокуратурою інтересів держави у суді подання прокурорами позовів за зверненнями органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, державних компаній.

Повноваження прокурорів, передбачені пунктами 1, 2, 4, 5 частини 4 статті 23 Закону в редакції Проекту (звернення з письмовими запитами про надання інформації, збирання відомостей про факти, засвідчення копій документів, одержання висновків фахівців та експертів) загалом є пропорційними (домірними) настільки, наскільки вписуються у повноваження сторони у цивільному, господарському судочинстві.

Сумнів викликає домірність звернення прокурора з запитами до об'єднань громадян та кореспондуючого обов'язку останніх надавати інформацію прокурору. Натомість повноваження, передбачене пунктом 3 частини 4 статті 23 Закону в редакції Проекту (отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи інших юридичних осіб публічного права письмові пояснення, а від інших осіб – за їх згодою), – не відповідає конституційним засадам змагальності цивільного, господарського судочинства та рівності сторін (частина 2 статті 129 Конституції України) та реінкарнує загальнонаглядову концепцію роботи прокуратури. Це повноваження становить потенційний елемент зловживання та може бути використане в інтересах певних політичних, бізнес-кіл або тиску на них. Прокурор як сторона процесу мав би обмежуватись повноваженням звертатись з клопотанням до суду про виклик відповідних посадових осіб як свідків у судове засідання.

Також Проектом не передбачено внесення змін до процесуальних кодексів (Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України). Хоча ці кодекси містять положення про повноваження із захисту інтересів держави у суді. Зокрема, потребують уточнення норми про покриття судових витрат за надані висновки експертів та фахівців за зверненням прокурора.

Антикорупційна стратегія на 2026–2030 роки: виключення положень без пояснень

13 травня у Верховній Раді зареєстровано проєкт Закону «Про засади державної антикорупційної політики на 2026–2030 роки» (реєстраційний № 15230), поданий народним депутатом України, а 18 травня законопроект з такою ж назвою (реєстраційний № 15230-1) подано Кабінетом Міністрів України. Обидва документи містять Антикорупційну стратегію на 2026–2030 роки.

Її прийняття спрямовано на виконання заходу № 2 стратегічного результату № 1 підрозділу 2.1 розділу II «Боротьба з корупцією» Дорожньої карти у сфері верховенства права, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р. Йдеться про необхідність подальшого розвитку та систематизації антикорупційної політики України в межах переговорного процесу щодо вступу України до ЄС. Згідно з планом Ukraine Facility крайній строк для ухвалення стратегії та антикорупційної програми – кінець червня 2026 року.

Позиція ЦППР

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) разом з українськими експертами – представниками численних громадських організацій, зокрема ЦППР, розробили проєкт Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки. Під час підготовки документа НАЗК провело 26 громадських обговорень за участю 790 експертів. Робота над документом тривала близько двох років.

НАЗК подало документ до Уряду 2 квітня та оприлюднило його на своєму вебсайті.

Майже два місяця Уряд не вносив відповідний проєкт Закону до Верховної Ради. Тому Голова Комітету Верховної Ради з антикорупційної політики Анастасія Радіна зареєструвала його у редакції НАЗК без будь-яких змін.

Водночас Уряд виключив з проєкту Антикорупційної стратегії низку важливих положень з точки зору євроінтеграційного процесу.

Серед них – виключенню стратегічні результати щодо:

- надання заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури повноважень: вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань про можливе вчинення народним депутатом України кримінального правопорушення та погоджувати клопотання, які розглядаються слідчим суддею; здійснювати інші необхідні слідчі дії та процесуальні дії у всіх кримінальних провадженнях, що належать до підслідності Національного антикорупційного бюро України, без залучення Генерального прокурора (проблема 1.10.3);
- конкурсного відбору на посаду Генерального прокурора, чіткого визначення підстави висловлення недовіри Генеральному прокуророві, а також підстави для внесення подання органу, що здійснює дисциплінарне провадження, або Вищій раді правосуддя про звільнення Генерального прокурора з адміністративної посади (проблема 2.2.2);
- запровадження прозорості, меритократичної та передбачуваної процедури добору на посаду керівника Національної поліції України із залученням незалежних експертів, делегованих міжнародними партнерами, та удосконалення процедури добору на посаду Директора Державного бюро розслідувань (ДБР) із урахуванням рекомендацій, наданих Європейською Комісією (проблема 2.2.7);
- конституційного закріплення статусу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, як незалежного державного колегіального органу (проблема 2.7.1).

Крім того, змінено або виключено певні положення, які стосуються проблем містобудівної діяльності (проблема 2.5.9.), оподаткування (проблеми 2.10), у оптимізації моделей реалізації арештованого майна в процедурі виконавчого провадження (проблема 2.9.11) тощо.

Жодних пояснень щодо таких змін Урядом не надано.

ЄС може трактувати це як: відкат реформ, зокрема реформи прокуратури та її недостатню деполітизацію.

Причинами не врахування таких положень можуть бути:

а) небажання фіксувати політично обов'язкові реформи. Якщо положення включене в Антикорупційну стратегію, то міжнародні партнери трактують його як обов'язок, і виникає очікування імплементації таких положень. Вилучення збільшує дискрецію влади, дозволяє уникати жорстких benchmark обов'язків;

б) намагання уникнути конфлікту між гілками влади. Зокрема питання конкурсного добору на посаду Генпрокурора, керівників Національної поліції та ДБР є політично конфліктними. Їх тихе вилучення могло спростити погодження документа, але, з іншого боку, воно знижує прозорість та суспільну довіру.

Своєчасне ухвалення Антикорупційної стратегії є критично важливим для виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема в межах Ukraine Facility, та реалізації Дорожньої карти у сфері верховенства права. НАЗК сподівається на конструктивний підхід та фахову дискусію щодо обох проєктів Законів, що в підсумку відобразиться в максимально амбітній редакції Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-19-25-travnya-2026-roku/>). – 2026. – 25.05).

Аналіз трансформацій українського процесуального права під впливом війни та євроінтеграції: посилення ролі судового тлумачення та цифровізації; практики щодо воєнних злочинів.

Матеріал на сайті «Укрінформ»

Автор: Діана Горбачук.

Як війна та євроінтеграція змінюють українське процесуальне право

Війна та євроінтеграція стали головними чинниками трансформації українського процесуального права. Судова система змушена одночасно працювати в умовах воєнних викликів, розглядати тисячі справ про воєнні злочини та адаптуватися до європейських стандартів правосуддя.

Українська судова система переживає, без перебільшення, історичний етап. Війна змусила суди працювати в умовах, для яких не існувало готових правових моделей, а курс на євроінтеграцію водночас підвищив вимоги до якості та ефективності правосуддя. У результаті процесуальне право в Україні поступово змінює свою природу: від формального набору процедур – до гнучкого механізму захисту прав людини та державних інтересів.

Сьогодні українські суди не лише розглядають спори чи ухвалюють вироки. Вони фактично формують нову правову реальність, у якій право стає інструментом виживання держави, боротьби за справедливість і водночас – частиною європейського правового простору.

Судова система під час війни: право в умовах екстремальних викликів

Повномасштабна війна кардинально змінила умови функціонування правосуддя. Повітряні тривоги, зруйновані суди, евакуація учасників процесів, перебої зі зв'язком та електроенергією – усе це стало щоденною реальністю українських судів.

У таких умовах саме поняття права на справедливий суд набуло нового змісту. Якщо раніше йшлося переважно про доступ до суду та дотримання процесуальних процедур, то тепер ключовим стало питання: чи здатна держава забезпечити реальний розгляд справ навіть в умовах війни.

Саме це сьогодні змушує українське процесуальне право змінюватися. Суд більше не може діяти виключно за моделлю жорстко формалізованої процедури. Реальність вимагає гнучкості.

Під час міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої трансформації процесуального права, секретар Великої Палати Верховного Суду Сергій Погрібний наголосив, що сучасні суди стикаються із ситуаціями, для яких ані законодавство, ані правова доктрина не мають готових рішень.

Фактично суди змушені не просто застосовувати норму, а адаптувати її до реальних обставин воєнного часу. Йдеться не про руйнування процесуальних гарантій, а про зміну способу їх реалізації. Формальна процедура перестає бути самоціллю – вона має служити справедливому результату.

Ця тенденція свідчить про важливу трансформацію: українське правосуддя поступово переходить від механічного застосування закону до змістовного правозастосування.

Право як зброя: як війна змінила роль судової системи

Після 2022 року право в Україні почало виконувати не лише регулятивну, а й оборонну функцію. У професійному середовищі дедалі частіше використовується поняття lawfare – «правоборство», тобто використання права як інструменту протидії агресії.

Під час конференції «Правоборство – використання права як зброї у війні» Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко підкреслив: поряд із військовою боротьбою держава повинна максимально використовувати юридичні механізми – як національні, так і міжнародні.

Український досвід показав серйозну проблему міжнародного права: після подій 2014 року світова правова система виявилася недостатньо ефективною для стримування агресії. Саме тому

після повномасштабного вторгнення українські суди почали активніше інтегрувати міжнародне гуманітарне право у свою практику.

Суди дедалі частіше посилаються на Женевські конвенції, практику міжнародних трибуналів та рішення Європейського суду з прав людини. Це означає, що українська правова система поступово стає частиною глобального правового простору.

Суддя Великої Палати Верховного Суду Олег Ткачук наголосив, що право сьогодні перестає бути лише реакцією на події. Воно стає способом делегітимізації агресії та механізмом відновлення справедливості. У цьому сенсі право в умовах війни перетворюється на окремий фронт боротьби.

Суддівське тлумачення стає ключовим інструментом

Ще одна важлива тенденція – зростання ролі судового тлумачення. Воєнна реальність породжує безліч ситуацій, яких законодавець просто не міг передбачити. У результаті суди дедалі частіше стикаються з проблемою: буквально застосування норми або не дає відповіді, або призводить до несправедливого результату.

Голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариса Рогач звернула увагу, що саме судове тлумачення сьогодні стає головним інструментом забезпечення правової визначеності.

Закон більше не сприймається лише як текст – ключового значення набуває його інтерпретація. Суддя фактично стає не лише «застосовувачем» норми, а й учасником формування її змісту.

Дедалі більшого значення набувають принципи права – справедливість, добросовісність, розумність і пропорційність. Вони стають орієнтирами там, де закон не дає прямої відповіді.

Водночас така тенденція має і зворотний бік. Розширення меж суддівського розсуду створює ризик непередбачуваності рішень. Саме тому надзвичайно важливим стає формування сталої судової практики та єдності правових позицій Верховного Суду.

Фактично українська система правосуддя сьогодні шукає новий баланс – між гнучкістю та правовою визначеністю.

Воєнні злочини та нова судова практика

Масштаб правових викликів, пов'язаних із війною, є безпрецедентним для України. За офіційними даними, в Україні зареєстровано понад 225 тисяч воєнних злочинів. Це створює колосальне навантаження на правоохоронну систему, прокуратуру та суди.

Особливу роль у цих процесах відіграє Верховний Суд, який формує нові правові підходи щодо злочину агресії, порушення законів і звичаїв війни та злочинів проти основ національної безпеки.

Зокрема, Велика Палата Верховного Суду вже сформувала підходи до тлумачення статті 437 Кримінального кодексу України – злочину агресії. Також активно розвивається практика застосування статті 438 КК України щодо воєнних злочинів.

Окремим напрямом стала практика *in absentia* – заочного судочинства. Саме в такий спосіб українські суди розглядають справи щодо російських посадовців, депутатів державної думи РФ та інших осіб, які перебувають поза межами української юрисдикції.

Це рішення викликає дискусії в юридичному середовищі, однак українська влада наголошує: в умовах війни це не політичний жест, а процесуальна необхідність. Саме тут українська судова система фактично створює нові моделі правозастосування, які можуть стати прецедентом для міжнародної практики.

Євроінтеграція та цифровізація правосуддя

Паралельно з війною українська судова система проходить ще один масштабний процес – адаптацію до європейських стандартів. Ідеться не лише про зміну законодавства, а й про трансформацію самої філософії правосуддя.

Європейський підхід передбачає, що суд має бути не лише незалежним, а й ефективним, доступним і зрозумілим для громадян. Особливу увагу приділяють дотриманню розумних строків розгляду справ, рівності сторін та передбачуваності судової практики.

Для України це створює подвійний виклик: судова система повинна одночасно реагувати на воєнні обставини та відповідати високим стандартам Європейського Союзу.

Важливим інструментом цієї трансформації стала цифровізація. Електронний суд, дистанційні засідання, відеоконференції та онлайн-комунікація між судом і сторонами вже фактично стали невід'ємною частиною процесу.

Те, що раніше сприймалося як елемент модернізації, сьогодні є необхідною умовою функціонування системи. Водночас цифровізація породжує нові виклики: захист персональних даних, підтвердження автентичності процесуальних дій та забезпечення рівності сторін у дистанційному форматі.

Правосуддя після війни: якою буде нова система

Сучасне українське процесуальне право формується в унікальних історичних умовах – одночасно під впливом війни, реформ та євроінтеграції.

Ця трансформація вже зараз змінює роль суду. Судова практика дедалі більше стає джерелом розвитку права, а суддя – активним учасником його формування. Водночас саме від якості цих змін залежатиме рівень довіри до правосуддя після війни.

Головний виклик полягає в тому, щоб зберегти баланс:

- між гнучкістю і стабільністю;
- між оперативністю і процесуальними гарантіями;
- між національною специфікою і європейськими стандартами.

Українська судова система сьогодні проходить через процес, який у мирних умовах міг би тривати десятиліттями. Саме зараз формується модель правосуддя, яка визначатиме розвиток держави після перемоги. (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4124605-ak-vijna-ta-evrointegracia-zminuut-ukrainske-procesualne-pravo.html>). – 2026. – 18.05).

Аналіз реформи правничої освіти як умови євроінтеграції та передумови навчання юристів, орієнтованих на захист прав людини.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Автор: Анастасія Даців, адвокаційна менеджерка з європейської інтеграції Центру прав людини ZMINA для Вчися медіа.

Чому реформа правничої освіти стосується кожного

Реформа правничої освіти в Україні є однією з вимог євроінтеграції та напряду впливає на захист прав людини. Від того, як навчають майбутніх юристів і юристок, залежить не лише якість правосуддя, а й те, чи здатна держава гарантувати права громадян.

Права людини – це не лише теорія з підручників, а спосіб бачити суспільство й оцінювати наслідки власних рішень. Саме ця оптика визначає, чи помітить журналіст/ка порушення в матеріалі, чи усвідомить посадовець/иця ризики для прав людини під час ухвалення рішень, чи зможе юрист/ка стати на захист людини, а не системи. Це стосується медицини, соціальної роботи, освіти – усіх сфер, де щоденні рішення впливають на людей.

Попри такий багатовимірний характер проблеми, починати зміни варто з тих, для кого захист прав є професійним обов'язком, – юристів і юристок. Саме до них передусім звертаються у випадках порушень, саме вони працюють із судами й слідством і трактують закон. Те, яку оптику вони засвоюють під час навчання, прямо визначає, як захищають права людини. Тож реформа правничої освіти може стати початком змін.

Як права людини пов'язані з юридичною освітою

Реформу правничої освіти обговорюють давно, а новий імпульс ця тема отримала завдяки євроінтеграції. Окрім визначеного зобов'язання Міністерства юстиції здійснити цю реформу за Дорожньою картою з питань верховенства права, зокрема через інституційне розмежування освіти фахівців, відповідну вимогу висувають і європейські партнери, зокрема її згадують у звітах Європейської комісії про розширення, проміжних критеріях вступу.

Зміст реформи полягає не лише в покращенні якості й доступності юридичної освіти, а в зміні всієї системи.

Сьогодні правників в Україні навчають заклади різного підпорядкування: від Міністерства освіти і науки до Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України та Міністерства оборони. Саме спеціалізовані заклади освіти готують основну частину кадрів правоохоронних органів, а отже, більшість юристів/ок, які там працюватимуть.

Навчання в цих закладах порівняно доступне, адже за обсягами державного замовлення вони переважають цивільні університети. Утім, результати фахових іспитів, які складають такі студенти/ки, не вказують на високий рівень здобутих знань.

Окрім сумнівної якості освіти, це створює глибшу системну проблему: у відомчих закладах формується специфічне «правоохоронне» мислення із жорсткою ієрархією та вертикаллю підпорядкування, у межах яких людиноцентричні цінності часто відходять на другий план.

Натомість у країнах ЄС юристів та юристок готують лише цивільні університети, а правознавство часто інтегроване в ширший гуманітарний контекст – разом із психологією, політологією, правами людини. Така модель формує незалежних фахівців та фахівчинь, які здатні застосовувати міжнародні стандарти правової держави, а не відтворювати усталену логіку «системи».

Що не так з підготовкою юристів в Україні

Сьогодні нерідко виникає проблема, коли закони містять норми, що суперечать канонам прав людини. Це не завжди результат злого наміру чи навмисний припис. Це може бути й наслідком того, що держслужбовці, які розробляють ці норми, бачать ситуацію лише з власної перспективи. Вони не виходять за межі відомчої логіки, не знають міжнародних стандартів, не звикли ставити собі запитання: «А чи не звужує це рішення чийхось прав?»

Труднощі виникають, коли громадянин/ка звертається до юристів по захист у випадках порушення своїх прав. Якщо юрист/ка теж «виходець» із системи, то навряд матиме інше бачення. І, навіть усвідомлюючи порушення, залишиться в тіні мовчазної згоди й не надасть належної допомоги.

Саме тому, крім відмежування спеціалізованих закладів освіти від навчання правників, до реформи юридичної освіти загалом потрібно долучати державні органи, неурядові організації та правозахисників. Тема потребує участі тих, хто щодня стикається з наслідками неякісної правничої підготовки.

Чому гальмує реформа правничої освіти

Реформа правничої освіти затримується не тільки тому, що непопулярна серед державних структур, а й тому, що це мало цікавить громадськість. Складно усвідомити, наскільки якість правничої освіти пов'язана з якістю захисту наших прав. Ми фіксуємо порушення, формуємо відповідну реакцію, але зрідка запитуємо, чому ці порушення виникають. А походять вони з освіти – з навчання правників, тобто наших безпосередніх захисників/ць, які є частиною апарату, знають процедури, але не бачать за ними людиноцентричних цінностей.

Тож реформа правничої освіти – це не питання для вузького кола фахівців/чинь. Це про те, яку країну ми будуємо, хто і як судитиме, розслідуватиме, захищатиме. І чи матимуть ці люди не лише юридичні знання, а й відповідне ціннісне бачення, без якого жодне право не працює. (<https://zmina.info/columns/chomu-reforma-pravnychoyi-osvity-stosuyetsya-kozhnogo/>). – 2026. – 29.05).

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Угорщина використовує тему національних меншин у політичному тиску на Україну щодо членства в ЄС, попри власну суперечливу практику.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Автор: Анастасія Даців, адвокаційна менеджерка з європейської інтеграції Центру прав людини ZMINA для Телеграфа.

Пастка Орбана: як Угорщина використовує нацменшини у політичних іграх проти України

Однією з тривалих перешкод на євроінтеграційному шляху України є питання забезпечення прав національних меншин, яке найчастіше та найгучніше підіймав Будапешт (щонайменше до недавніх пір, коли на перший план вийшла проблема постачання російських енергоносіїв).

Цікавим у цьому контексті є одинадцятий пункт зі списку вимог, переданого Україні у січні 2024 року міністром закордонних справ Угорщини Петером Сійярто. Зміст його полягає у «забезпеченні політичних прав угорців», що з-поміж іншого порушує питання представництва угорської меншини у Верховній Раді України.

Сама ж Угорщина на перший погляд може відзначитися прогресивним законодавством у сфері забезпечення прав національних меншин, адже передбачає їхнє представництво у парламенті. Це створює враження обґрунтованості та симетричності вимог до України. Однак нещодавні вибори у наших угорських сусідів показують, як насправді використовуються національні меншини у внутрішній політиці Угорщини – радше для політичних цілей, а не як механізм представницької демократії.

Місце національних меншин у виборчій системі Угорщини

Виборча система Угорщини зазнала значних змін після реформ, розпочатих у 2011 році урядом партії Фідес (уг. Fidesz) на чолі з Віктором Орбаном. Хоча офіційною метою було спрощення виборчого процесу, нова модель одночасно створила умови, які сприяють стабільності керівної сили.

Одним із нововведень було надання доступу національним меншинам до парламенту. Їхні органи самоврядування можуть формувати власні списки кандидатів, за яких громадяни Угорщини, внесені до реєстру виборців – представників нацменшин, можуть голосувати. Однак, якщо ці громадяни вирішили голосувати за таким списком, вони не можуть голосувати за загальними партійними списками.

На відміну від практик деяких інших європейських країн, зокрема Словенії, угорська модель не передбачає множинного виборчого права. У результаті це створює нерівність у реалізації виборчих прав: громадяни змушені обирати між участю у загальнонаціональному політичному процесі та підтримкою представництва своєї меншини.

У більшості випадків обрані кандидати від меншин отримують статус так званих речників, які виконують лише представницьку роль і не мають права голосу в парламенті. Теоретично можливо отримати і повноцінний депутатський мандат, однак цей «найкращий» варіант вимагає здобуття щонайменше чверті середньої кількості голосів, необхідних для стандартного мандата за партійним списком (в середньому 23 тисячі голосів). Траплялося таке лише двічі – у 2018-му та 2022 році, коли самоврядування німців в Угорщині (уг. Landesselbstverwaltung der Ungarndeutschen) змогло подолати поріг і отримало повноправного представника своєї меншини у парламенті.

Уроки виборів 2026 року

Останні вибори в Угорщині продемонстрували, як формально широкі права національних меншин балотуватися у парламент можуть використовуватися у політично чутливий спосіб. Зокрема, ключовим фактором є збір з початку 2000-х років даних про виборців – так званого списку Кубатова, названого на честь тодішнього керівника партії Fidesz – Габора Кубатова, що є базою даних політичних преференцій електорату, яку, згідно з заявами опозиції, Фідес використовувала для політичної мобілізації та впливу на громадян.

Хоча уряд переконував у легальності такого реєстру, адже начебто там лише дані про електорат партії, десятиліттями точилися дебати про порушення захисту персональних даних, яке створює наявність такої інформації в уряді. Причиною є те, що, як стверджували незалежні розслідувальні медіа і опозиціонери, зокрема Акош Хадхазі, ця база даних містила геть усю інформацію про громадян, дозволяла уряду відстежувати їх уподобання і «спілкуватися» з невизначеними виборцями чи прихильниками опозиції.

Саме Хадхазі цього року висвітлював випадки використання списку Кубатова для маніпуляцій у голосуванні представників національних меншин на користь Fidesz. До прикладу, у місті Вац виборець, який хотів віддати голос за опозицію, виявив себе у списку грецької національної меншини. Оскільки керівництво міста опозиційне, була надана відповідна реакція, зафіксовано порушення та складено протокол. І хоча виборця перенесли до загального списку, проголосувати він цьогогоріч таки не зміг.

Користувачі соціальних мереж теж повідомляли про схожі випадки. У місті Ноград виборця занесли до ромської нацменшини і відмовилися виправляти помилку й скласти протокол про порушення, бо місцева влада лояльна до Fidesz. Таке ж трапилося з чоловіком, який хотів голосувати у Нідерландах, де проживає вже 14 років. І це не ізольовані випадки, а лише кілька з тих, які набули найбільшого розголосу в соцмережах.

Були й новини навпаки про тиск уряду на ромів реєструватися у списках національних меншин. Метою було забезпечення повноправного місця ромського представника у парламенті, який буде підтримувати Fidesz, оскільки такі організації зазвичай залежні від уряду. Хоча 45 тисяч ромів і зареєструвалися у відповідному списку, вони не віддали необхідну кількість голосів за свого кандидата, аби той увійшов у парламент.

Представництво як формальність?

У підсумку угорська модель створює ситуацію, яку можна описати як «представництво без повноцінного представництва». Хоча національні меншини формально інтегровані у парламентську систему, їхній реальний політичний вплив обмежений як через виборчі правила, так і через інституційний дизайн цієї моделі.

Таким чином вимога про політичне представництво у Верховній Раді угорської меншини видається надмірною зі сторони держави, яка сама побудувала таку форму участі лише для власної вигоди. Та, ймовірно, саме у цьому сенс – мати можливість усюди змінити баланс сил на свою користь за допомогою «ручних» представників, незалежно, чи це парламент Угорщини, чи іншої держави, якою б чисельною власна національна меншина там не була.

Копенгагенський тест: права нацменшин на шляху до ЄС

Варто підкреслити, що хоча вимоги Угорщини зазнають критики, а її власна модель не є ідеальним прикладом для наслідування, це не означає відсутності проблем у сфері захисту прав національних меншин в Україні. З огляду на попередні та потенційні майбутні зауваження з боку інших країн – членів Євросоюзу, подальше вдосконалення законодавства у цій сфері залишатиметься важливим елементом євроінтеграційного процесу.

Забезпечення національним меншинам можливостей зберігати свою культуру, мову та ідентичність без дискримінації є критично важливим не лише у контексті двосторонніх суперечок. Це також безпосередньо пов'язано з виконанням Копенгагенських критеріїв, повна відповідність яким якраз і є передумовою членства в ЄС.

Відтак питання захисту прав національних меншин є невіддільним складником євроінтеграційного процесу будь-якої держави. Подальше налагодження угорсько-українських відносин у цій сфері не стане прецедентом, а радше закономірністю, характерною для європейських держав, що здавна практикували такий підхід для забезпечення принципу добросусідства. (<https://zmina.info/columns/pastka-orbana-yak-ugorshhyna-vykorystovuye-naczmenshyny-u-politychnyh-igrah-proty-ukrayiny/>). – 2026. – 20.05).

Якою має бути українська інституція рівності для відповідності стандартам ЄС у сфері недискримінації та захисту прав

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Яка інституція в Україні зможе забезпечувати рівність за стандартами ЄС: думка правозахисників

В Україні на шляху до членства в ЄС має бути створений незалежний «орган рівності» для протидії дискримінації в різних сферах. Наразі цю функцію виконує Омбудсман, але він не має повноважень накладати санкції, і під час війни у інституції обмежені ресурси.

Про це йшлося під час конференції «Правозахисні діалоги», організованої Центром громадянських свобод 27-28 травня у Києві, передає ZMINA.

Україна на шляху приєднання до ЄС зобов'язалася забезпечити ефективне та незалежне функціонування інституту Уповноваженого Верховної Ради відповідно до Директив ЄС щодо органів з питань рівності 2024/1499 та 2024/1500, а також Паризьких та Венеціанських принципів. Це закріплено в урядовій дорожній карті з питань верховенства права.

Згідно з директивами, до цієї інституції є ключові вимоги: вона має бути сильною, незалежною, спроможною, з достатнім ресурсом, кадровим забезпеченням, щоб забезпечити права кожного, зазначив представник Омбудсмана з рівних прав і свобод, прав національних меншин політичних та релігійних поглядів Олександр Осіпов.

В Україні мандат органу з питань рівності виконує інституція Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, проте Омбудсман не має повноважень накладати санкції, що обмежує його можливість повноцінно виконувати функції у цій сфері.

За словами Осіпова, українське законодавство і мандат Уповноваженого здебільшого відповідають нормам, зазначеним у директивах ЄС. Але у зв'язку з війною фінансові та кадрові ресурси обмежені, тому актуально говорити про те, як можна в цілому підсилити спроможність інституції з питань рівності України.

«Сьогодні у державі недостатньо законодавства, щоб цілком захистити права постраждалих від дискримінації», – сказав представник Омбудсмана.

У 2012 році було прийнято закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Відтоді його майже не змінювали, звернула увагу директорка ГО Центр «Соціальна дія» Ірина Федорович. Цей документ і закон про Уповноваженого ВР з прав людини визначають, що інституцією рівності є Омбудсман. За словами правозахисниці, на той момент чіткого переліку, якою має бути інституція рівності, на рівні директив не існувало.

Із 2012 року відбулося багато змін до інших законів, які стосуються регулювання рівності у різних сферах суспільного життя і відповідальності за дискримінацію. Заборона дискримінації зафіксована у різних кодексах і в окремих законах. Відповідно, було створено менші інституції та комісії з протидії дискримінації. На думку Федорович, слід визначити, як об'єднати ці структури в ефективну систему запобігання дискримінації.

Юрист-аналітик Центру громадянських свобод Тимофій Атаманчук звернув увагу, що в Директиві 2014/1499 йдеться не про інституцію, яка захищає права людини (Омбудсман), а про інституцію рівності як окремий підрозділ на базі офісу Уповноваженого з прав людини або як окрему організацію:

«Директива має бути імплементована у європейське законодавство у червні 2026 року. І держави-члени ЄС будуть зобов'язані внести ці зміни в уже чинну інституцію або створити нові інституції відповідно до ключових вимог».

Тимофій Атаманчук наголосив, що основна вимога до «органу рівності» – незалежність. Зокрема, обов'язкова внутрішня автономія підрозділів, власні ресурси, персонал, процедури прийняття рішень, захист від втручання з боку інших організацій.

Він додав, що директива визначає повноваження і мандат інституції рівності, які частково відрізняються від нинішніх повноважень Омбудсмана України. Зокрема, Уповноважений виконує превентивне зобов'язання щодо підвищення обізнаності та публічного діалогу. Також – щодо допомоги постраждалим, приймання скарг, інформування.

«Це два рівні, які обов'язкові у директиві. На третьому рівні – розслідування порушень і висновки у формі рекомендацій. Далі виходимо за межі повноважень Омбудсмана. Директива передбачає, що інституція рівності може мати право діяти в суді як боку постраждалої людини за її згоди чи як третя сторона, навіть для захисту публічного інтересу», – зазначив юрист-аналітик ЦГС.

Наприклад, коли йдеться про системну дискримінацію в суспільстві, представники цієї інституції можуть представляти інтереси суспільства у суді. Атаманчук додав, що у Європі немає узгодженої думки щодо таких повноважень інституції рівності і багато країн виступають проти.

Олександр Осіпов звернув увагу, що в Україні покарання за дискримінацію визначається статтею 161 Кримінального кодексу. Проте за цією статтею до суду доходять одиниці справ.

«Торік ми отримали 2535 повідомлень щодо ймовірної дискримінації. Але адміністративного покарання у нас на сьогодні немає. Є можливість імплемувати норми директиви – законопроект № 13597, який ми обговорюємо і адвокатуємо у Верховній Раді. Він передбачає розширення ознак дискримінації та покладає зобов'язання на інституцію Уповноваженого складати відповідні адміністративні протоколи», – звернув увагу представник Омбудсмана.

Він зауважив, що справи розглядатимуться в судовому порядку і остаточне відновлення права на рівність буде покладене на службу виконання рішень суду.

«Нам потрібна чітка законодавча рамка, яка визначить конкретність і послідовність дій, та можливості постраждалих захистити свої права у чинній архітектурі структури», – зазначив Осіпов.

Експерти обговорили, що крім вдосконалення законодавства, має бути створений ефективний орган, про який люди знатимуть як про місце, куди можна прийти зі скаргою на дискримінацію і отримати підтримку в поновленні прав.

Торік в Офісі омбудсмана отримали 267 повідомлень про можливі прояви дискримінації за ознаками стану здоров'я та інвалідності та 153 звернення про обмеження права на доступне середовище.

Верховна Рада 26 травня ухвалила в першому читанні євроінтеграційний законопроект про посилення інституційної незалежності та розширення мандата Омбудсмана (№ 13181). Оновлену редакцію закону підтримали 256 народних депутатів.

Нагадаємо, раніше ZMINA писала, що законопроект про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини не відповідає зобов'язанням України для вступу до ЄС та необґрунтовано розширює коло суб'єктів контролю Омбудсмана, зокрема на громадські об'єднання. Про це йдеться в аналізі проекту закону, який провели аналітики Центру прав людини ZMINA. (<https://zmina.info/news/yaka-instytuczija-v-ukrayini-zmozhe-zabezpechuvaty-rivnist-za-standartamy-yes-dumka-pravozahysnykiv/>). – 2026. – 30.05).

Міжнародні стандарти відповідального ведення бізнесу та аргументи на користь включення гендерного виміру до українського національного плану дій у цій сфері.

Матеріал на сайті Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем»

Автор: Олена Огоновська, спеціалістка із взаємодії з міжнародною аудиторією в комунікаційному відділі «ЮрФем».

Відповідальне ведення бізнесу: національний план дій та його гендерний вимір

2011 рік. Рада з прав людини схвалила Керівні принципи ООН щодо бізнесу і прав людини (Guiding Principles on Business and Human Rights, UNGPs), які стали глобальним стандартом у цій сфері та є міжнародно визнаною основою для формування й вдосконалення практик відповідального ведення бізнесу.

Як конкретним державам імплементувати ці принципи? Робоча група ООН з питань бізнесу і прав людини, яка має мандат сприяти поширенню та впровадженню Керівних принципів, закликає держави розробляти, імплементувати, періодично оновлювати національні плани дій (НПД) із відповідального ведення бізнесу (або бізнесу та прав людини – як прямий переклад «business and human rights», що зазвичай вживається).

Україна поки що не має ухваленого НПД, однак перебуває на шляху його розробки. І це відкриває можливість передбачити найкращі стандарти та практики у цій сфері і, зокрема, врахувати гендерний компонент. Які є стандарти, а також яким же може бути гендерний вимір у сфері відповідального ведення бізнесу? Про це далі.

Відповідальні держави, відповідальний бізнес: які є міжнародні стандарти

Визнання: 1) зобов'язань держави щодо поваги, захисту та реалізації прав й фундаментальних свобод людини, 2) ролі бізнесу як тієї частини суспільства, що виконує спеціальні функції та має діяти відповідно до законів та дотримуватись прав людини, 3) а також необхідності забезпечення прав та обов'язків (і відповідних ефективних засобів правового захисту) – на цих трьох аспектах ґрунтуються згадані Керівні принципи ООН (UNGPs).

UNGPs застосовуються до всіх держав та всіх бізнес-підприємств, як транснаціональних, так і інших, незалежно від розміру, сектора, місцезнаходження, форми власності та структури. Документ містить 3 ключові «стовпи», які сумарно охоплюють 31 принцип. Такими «стовпами» є обов'язок держави захищати права людини, корпоративна відповідальність за їх дотримання та доступ до засобів правового захисту.

Частиною відповідальності держав за поширення та впровадження Керівних принципів щодо бізнесу та прав людини є, власне, розробка та імплементация Національних планів дій. Десятки держав вже розробили такі плани або ж включили розділ щодо цього до національних планів дій з прав людини.

Ширшою міжнародною рамкою стандартів у сфері відповідального ведення бізнесу є Керівні принципи Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct). З моменту їхнього запровадження у 1976 році ці Керівні принципи постійно оновлюються, щоб відповідати поставленим завданням, враховувати виклики та мінливі умови ведення міжнародного бізнесу (а також ці принципи відповідно корелюються із принципами ООН). Їхня мета – посилення внеску бізнесу у сталий розвиток та усунення негативних наслідків, пов'язаних з діловою діяльністю, для людей, планети та суспільства.

Іншими релевантними стандартами у сфері відповідального ведення бізнесу є документи Міжнародної організації праці (МОП), а також відповідні директиви Європейського Союзу (що особливо актуально для України з огляду на процеси євроінтеграції).

До слова, не так давно набула чинності Директива про належну обачність щодо корпоративної сталості (Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) (Directive 2024/1760)). Документ має на меті забезпечення того, щоб компанії сприяли сталому розвитку, виявляли та усували негативний вплив на права людини та довкілля внаслідок їхньої діяльності (чи діяльності дочірніх компаній або ділових партнерів).

«Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини визнають відповідальність компаній за проведення належної перевірки прав людини шляхом виявлення, запобігання та пом'якшення негативного впливу своєї діяльності на права людини, а також шляхом врахування того, як вони реагують на цей вплив,» – йдеться у Директиві.

Бізнес, права людини та відновлення України

«...Підкреслюючи, що відбудова має відбуватися на принципах прозорості, підзвітності, верховенства права, поваги до прав людини та захисту довкілля,

Визнаючи, що відповідальне ведення бізнесу (ВВБ) є ключовим для післявоєнного відновлення,

Беручи за основу міжнародні стандарти (Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини, Настанови ОЕСР щодо відповідального ведення бізнесу, Цілі сталого розвитку ООН),

Враховуючи розвиток права ЄС у напрямку забезпечення корпоративної сталості, ...»

Це уривок з преамбули Декларації про відповідальне інвестування для стійкої відбудови України. Вона стала одним із результатів міжнародної конференції з відповідального ведення бізнесу, що відбулася восени 2025 року й була організована Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України спільно з Програмою розвитку ООН (ПРООН).

Декларація містить 4 основні принципи: 1) повага до прав людини, 2) екологічна стійкість та зелене відновлення, 3) прозорість, підзвітність та належне врядування, 4) співпраця та партнерство (між урядом, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними партнерами).

Перший принцип – повага до прав людини – передбачає, зокрема, забезпечення інклюзивного підходу, що враховує потреби різних соціальних груп, включаючи гендерну рівність і недискримінацію.

Ця декларація та ініціативи щодо імплементації згаданих вище стандартів сигналізують про політичне зобов'язання й готовність держави підходити до процесів відновлення України (в якому бізнес відіграє значну роль), зокрема, крізь призму поваги до прав людини та кращих міжнародних практик. Адже це і про залучення інвестицій, і про розвиток економіки, і про управління ризиками.

Розробка Національного плану дій з відповідального ведення бізнесу є одним із інструментів на цьому шляху.

До слова, принагідно варто згадати про Альянс з гендерно відповідального та інклюзивного відновлення в Україні, який є спільною ініціативою урядів України та Німеччини за підтримки ООН Жінки. «ЮрФем» також є членкинею Альянсу. Що важливо в контексті відповідального ведення бізнесу – це те, що серед членів Альянсу є не лише уряди, міжнародні організації та громадянське суспільство, а й бізнес та міжнародні фінансові установи. Члени Альянсу взяли на себе зобов'язання сприяти впровадженню принципів гендерної рівності в процесах відновлення України.

Гендерний вимір національних планів дій

«Ці Керівні принципи мають реалізовуватися у недискримінаційний спосіб з приділенням особливої уваги правам і потребам, а також викликам, з якими стикаються окремі особи, що належать до груп чи населення, щодо яких може існувати підвищений ризик стати вразливими чи маргіналізованими, а також з приділенням належної уваги різним ризикам, які можуть поставати перед жінками і чоловіками».

Оскільки базовою концептуальною та структурною основою національних планів дій з відповідального ведення бізнесу є Керівні принципи ООН з питань бізнесу і прав людини, то

варто зупинитися на питанні гендерного компонента в них та, власне, у підходах, які можна імплементувати в НПД.

Є приклади національних планів дій, в які інтегровані доволі цікаві ідеї щодо цього. Так, у Чилі, наприклад, є ціла низка положень щодо участі жінок на ринку праці чи щодо балансу між професійним та особистим життям для працівників/ць із сімейними обов'язками.

Але в цілому ж невдовзі після представлення Керівних принципів, а згодом і перших національних планів дій, були спостереження щодо того, що здебільшого гендерним питанням приділялося доволі мало уваги. На це звернула увагу, зокрема, згадана вище Робоча група ООН з питань бізнесу і прав людини.

У 2019 році ця робоча група представила свій звіт щодо гендерного виміру Керівних принципів. Спираючись на ключові міжнародні стандарти та використовуючи висновки регіональних консультацій, у своїй доповіді Робоча група надає рекомендації державам і бізнесу щодо інтеграції гендерної перспективи у впровадження Керівних принципів.

У звіті, серед іншого, наведені виклики, з якими стикаються жінки і які є актуальними і для сучасної та, згодом, повоєнної України. Це, зокрема:

- дискримінація та гендерно зумовлене насильство;
- доглядова праця (на плечі жінок традиційно лягає її основний масив. Ця ситуація ще більш загострюється в умовах війни);
- дискримінація через вагітність і материнство;
- недостатнє представництво на керівних посадах;
- гендерний розрив в оплаті праці.

Аби протидіяти цим викликам, робоча група рекомендує, зокрема:

- державам – застосовувати гендерну рамку та відповідні рекомендації при розробці або перегляді всіх ініціатив і заходів, зокрема національних планів дій, спрямованих на впровадження Керівних принципів;
- бізнесу – застосовувати гендерну рамку в усіх аспектах своєї відповідальності за дотримання прав людини.

Що дуже практично: рекомендації включають приклади конкретних дій, які можна передбачити щодо кожного з 31 принципу UNGPs. Ось кілька з них:

- принцип 4: держави повинні вимагати від своїх інституцій, а також від державних або контрольованих державою підприємств, мати політики та механізми для реагування на випадки сексуальних домагань, гендерно зумовленого насильства, дискримінації за ознакою вагітності та материнства/батьківства, а також гендерного розриву в оплаті праці;
- принцип 6: держави повинні співпрацювати лише з компаніями, які мають такі політики;
- принцип 11: передбачити такі практичні кроки, як гарантування оплачуваної батьківської відпустки, надання можливості гнучкого графіка / віддаленої роботи для мамів та татів, які нещодавно стали батьками, облаштування кімнат для годування дітей.
- принцип 16: компанії повинні закріпити зобов'язання щодо прав жінок у політиці гендерної рівності (прийнятій на найвищому рівні та розробленій із залученням жінок).

Гендерні та дружні до сімей політики

Враховуючи такі рекомендації на міжнародному рівні, важливо забезпечити, аби вони були належно інтегровані й на національному рівні.

Тому, видається, що важливо в НПД передбачити такі передові положення про розробку та впровадження гендерних та дружніх до сімей політик. Їх реалізація – запорука інклюзивного відновлення та економічного зростання, про що «ЮрФем» зазначала у відкритому листі з нагоди 8 березня.

Серед іншого ці політики мають охоплювати питання про:

- забезпечення можливостей поєднання професійного та особистого життя, зокрема в контексті виконання доглядових обов'язків (наприклад, гнучкий графік роботи, дистанційна

робота, можливість облаштування дитячих кімнат тощо). Це своєю чергою відповідає також Директиві Європейського Союзу про баланс між професійним та особистим життям для батьків та опікунів/ок;

- створення безпечних робочих середовищ – без дискримінації та насильства – та надання працівникам/цям юридичних механізмів захисту в таких випадках. (що перегукується з Директивою ЄС про протидію насильству щодо жінок та домашньому насильству);
- суб'єктну участь жінок у процесах прийняття рішень та на лідерських позиціях (наприклад, за допомогою «квотування»). Тут варто згадати Директиву ЄС про покращення гендерного балансу серед директорів компаній.

Такі політики напряду сприяють розвитку людського капіталу, а також, відповідно, й глобальніше – економічному зростанню.

Впровадження гендерних та дружніх до сімей політик відповідає як українському законодавству (наприклад, Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»), так і стандартам Європейського Союзу, передбаченим, зокрема, й у згаданих Директивах. А оскільки Україна перебуває у процесі вступу до ЄС, то повинна також гармонізувати своє законодавство та практику (що також є однією з точок докладання зусиль «ЮрФем», зокрема в контексті оновлення трудового законодавства).

Тому впровадження таких політик повинно бути передбачене й імplementоване в державних програмах, бізнесових та інвестиційних проєктах. Зокрема, важливо інтегрувати гендерний компонент у Національний план дій відповідно до кращих міжнародних стандартів та згаданого звіту робочої групи. А також:

- 1) сприяти інтеграції гендерних та дружніх до сімей підходів у політики відновлення, політики відповідального ведення бізнесу та розглядати це питання не як периферійне, а радше як невіддільний елемент розвитку людського капіталу;
- 2) впроваджувати гендерні та дружні до сімей політики як стандарт діяльності, а також вимагати їх дотримання при співпраці з партнерами та підрядниками.

Адже це про інклюзивне, якісне відновлення (з одного боку), про відповідальне ведення бізнесу, з іншого, а також про передумови економічного зростання. Та широко це про повагу до прав людини, прав працівника та працівниці. (<https://jurfem.com.ua/vidpovidalne-vedennya-bisnesu/>). – 2026. – 13.05).

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Промисловість

Діалог уряду й бізнесу про адаптацію української металургії до правил ЄС з акцентом на СВМ, квоти та інвестиційні виклики галузі.

Матеріал на сайті «EUKраїна»

Регіональні діалоги Уряду з бізнесом: обговорили практичні кроки адаптації до норм ЄС з представниками металургійної галузі

Євроінтеграція – це поступове узгодження спільних правил і стандартів, що не завжди є простим процесом для бізнесу. У цьому контексті питання регуляторних вимог ЄС до української металургії стає предметом окремої уваги. Уряд продовжує регулярний діалог з партнерами,

щоб забезпечити прогнозований шлях для українських підприємств. Наприкінці квітня під час бізнес-саміту Україна – ЄС Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Тарас Качка провів переговори з профільними Директоратами Єврокомісії, які відповідають за торгівлю, митний союз і кліматичну політику. На порядку денному кожної зустрічі – механізм вуглецевого коригування імпорту (СВАМ) та необхідність справедливих і передбачуваних умов для українського експорту в умовах війни.

Продовженням цього діалогу став круглий стіл у Києві 5 травня – де Уряд і бізнес обговорили конкретні кроки адаптації. Захід зібрав близько 50 представників підприємств галузі, державних органів, міжнародних експертів та регуляторів.

«Переважає частка в українському експорті сталі припадає на ЄС. Нас розглядають як важливого партнера. У 2022 році ЄС запровадив безпрецедентні рішення для підтримки українських виробників-експортерів, і ми цінуємо цей внесок у стійкість української економіки. Я впевнено можу сказати, що металургійна галузь уже зараз є гравцем європейського ринку. Тепер наше завдання – підготуватися до майбутнього, де Україна стає частиною цього ринку як країна-член ЄС. Попри труднощі, ми разом – держава і бізнес – маємо всі шанси успішно подолати пов'язані з євроінтеграцією виклики», – зазначив Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Тарас Качка.

Разом з Тарасом Качкою у дискусії взяли участь заступник Міністра економіки, довілля та сільського господарства Олександр Краснолуцький, заступник директора Департаменту промислової політики – начальник управління реального сектору економіки Михайло Малашок, генеральний директор Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції Олександр Ільков, президент «Укрметалургпром» Олександр Каленков, генеральний директор Федерації роботодавців України Руслан Іллічов, а також українські та міжнародні експерти.

«Інтеграція до європейського ринку вже відбувається на практиці, але для металургії це означає необхідність швидкої і системної адаптації до правил ЄС. Україна суттєво просунулась у гармонізації стандартів, що відкриває можливості для експорту, водночас бізнес має готуватися до повного виконання технічних вимог, сертифікації та нових правил конкуренції. Наше завдання як держави забезпечити баланс між виконанням євроінтеграційних зобов'язань і збереженням конкурентоспроможності галузі, зокрема через доступ до фінансування, розвиток інфраструктури та захист інтересів українських виробників у діалозі з ЄС», – наголосив заступник директора Департаменту промислової політики – начальник управління реального сектору економіки Міністерства економіки, довілля і сільського господарства Михайло Малашок.

Вуглецевий податок і нові квоти

Ключовим регуляторним викликом для галузі є механізм вуглецевого коригування імпорту (СВАМ), який за викиди, здійснені з 1 січня 2026 року, зобов'язує виробників сплачувати «вуглецевий податок» під час експорту товарів до ЄС – що вищі викиди на виробництві, то дорожчий експорт. За даними Федерації роботодавців України, практично весь обсяг українського експорту (близько 91 %), що підпадає під СВАМ, припадає на металургійну продукцію.

Із липня 2026 року до цього додається ще один фактор тиску: стає можливим застосування тарифних квот до української сталі, а мита на обсяги понад квоту можуть становити 50 %. Для галузі це означає подвійний тиск.

Аби зменшити фінансове навантаження від СВАМ, металургійні компанії мають довести свої реальні (нижчі) викиди, пройшовши перевірку сертифікованими верифікаторами – українськими або європейськими. Під час війни це особливо складно: іноземні фахівці часто не готові здійснювати виїзні перевірки на українських підприємствах. Якщо ж замість реальних показників використовувати стандартні показники ЄС, податок автоматично стає значно вищим. Механізм визнання українських верифікаторів залишається невирішеним.

«Україна наполягає на застосуванні нульової ставки в межах механізму СВМ на початковому етапі його впровадження, з огляду на форс-мажорні обставини через війну. У цьому напрямку ми працюємо з міжнародними партнерами. Водночас триває співпраця зі шведськими та німецькими колегами зі спрощення процедур акредитації верифікаторів, а також напрацьовується механізм залучення німецьких верифікаторів для проведення робіт з верифікації в Україні та навчання наших фахівців. Це суттєво пришвидшить процес для наших промислових підприємств і збереже їхню конкурентоспроможність на ринку ЄС», – зазначив заступник Міністра економіки, довілля та сільського господарства України Олександр Краснолуцький.

Масштаб трансформації

Попри тривалу російську агресію, металургійна галузь України продовжує працювати. За даними Укрметалургпром, у 2025 році рівень завантаження виробничих потужностей сягнув 92,5 %. Водночас через вплив війни номінальні виробничі потужності у порівнянні з 2022 роком скоротилися удвічі (з 16,2 до 8 млн тонн). Крім того, наразі лише 12 % виробництва сталі в Україні припадає на електродугові печі – ключову технологію для «зеленої» сталі. Іншими словами, галузь працює, але технологічно не готова до нових вимог і стикається із серйозними викликами. До цього додається фінансова складова: за оцінками Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України, для досягнення вуглецевої нейтральності та виконання кліматичних цілей, Україні необхідно залучити €102 млрд капітальних інвестицій до 2030 року, з них 37 млрд припадає на промислове виробництво. Слід очікувати, що значна частка індустріальних інвестиційних потреб припаде саме на металургійний сектор як одну з найбільш енерго- та вуглецеємних галузей.

Водночас Україна має унікальний потенціал: за даними GMK Center, це п'яті у світі запаси магнетитової руди (5 млрд тонн) і перспектива комерційного постачання сировини для виробництва DRI (прямовідновленого заліза) у 20–25 млн тонн на рік – що є критичною складовою «зеленої» металургії.

«Ми бачимо практичну цінність таких діалогів для безпосередніх гравців української економіки. Ці заходи, які відбуваються у різних регіонах країни, є простором для напрацювання спільного бачення у доволі складних питаннях інтеграції української промисловості до ринку та регуляторного простору ЄС», – зазначив Якоб Ульріх, провідний експерт за напрямками комунікації та залучення громадянського суспільства програми Ukraine2EU.

Учасники також обговорили імплементацію Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС, технічні стандарти, правила державної допомоги та жорстку міжнародну конкуренцію з виробниками з Казахстану, Індії та Китаю, де нижча вартість електроенергії і діють державні субсидії. В Україні через воєнні блекаути виробництво часто стає менш ефективним і більш «вуглецевим» – але правила ЄС не передбачають для цього винятків.

Захід організовано Офісом Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України спільно з Програмою підтримки інтеграції України до ЄС Ukraine2EU. (<https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/regionalni-dialogy-uryadu-z-biznesom-obgovoryly-praktychni-kroky-adaptatsiyi-do-norm-yes-z-predstavnykamy-metalurgijnoyi-galuzi/>). – 2026. – 06.05).

Аграрний сектор

Пріоритети України на 2026 рік у переговорах з ЄС щодо аграрної політики, безпечності харчових продуктів, ключових інституційних та цифрових механізмів.

Матеріал на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

Україна окреслила пріоритети на 2026 рік у переговорах з ЄС за аграрними розділами

Україна переходить до більш практичного етапу переговорів про вступ до ЄС – із чіткими пріоритетами на 2026 рік, строками виконання ключових показників та підготовкою переговорних позицій за секторальними напрямками. Подальші кроки обговорили під час засідання Міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення переговорного процесу щодо вступу України до ЄС та адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу. Захід відбувся під головуванням Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Тараса Качки.

Участь у засіданні взяли представники робочої групи Ради ЄС з питань розширення (COELA), центральних органів виконавчої влади та експертного середовища.

Заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Тарас Висоцький представив стан підготовки та пріоритети імплементації норм за переговорним розділом 12 «Безпечність харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика». Він охоплює широкий спектр питань: безпечність харчових продуктів, здоров'я рослин, благополуччя тварин, використання ГМО та систему державного контролю. Це один із найбільш розділів переговорного процесу, адже він потребує одночасно оновлення законодавства, розвитку інституцій та впровадження сучасних механізмів контролю.

Україна вже отримала 11 ключових бенчмарків у цьому напрямі, а Національна програма передбачає 130 цілей, включаючи імплементацію 177 актів права ЄС.

Серед пріоритетів – завершення гармонізації законодавства у сфері благополуччя тварин, розвиток системи офіційного контролю, реформування компетентних органів та впровадження європейських підходів у сфері засобів захисту рослин.

«Розділ 12 – серед найбільш складних і ресурсомістких у переговорному процесі. Вони охоплюють законодавчі зміни, інституційну реформу та впровадження практичних механізмів за стандартами ЄС. Наше завдання – забезпечити таку імплементацію європейських норм, яка посилить конкурентоспроможність українського агросектору, рибальства та аквакультури», – наголосив Тарас Висоцький.

Заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Денис Башлик представив основні позиції щодо розділу 11 «Сільське господарство та розвиток сільських територій». Цей розділ є ключовим для інтеграції України до Спільної аграрної політики ЄС і передбачає створення систем управління державною підтримкою, контролю використання коштів ЄС та цифрової інфраструктури аграрної політики.

У 2026 році основна увага буде зосереджена на запуску Виплатної агенції, впровадженні Інтегрованої системи адміністрування і контролю (ISAK/IACS), створенні системи управління коштами ЄС, а також розвитку цифрових рішень на базі Державного аграрного реєстру. Загалом у межах розділу передбачено 46 цілей, включаючи імплементацію 67 актів acquis ЄС.

«2026 рік має стати практичним етапом інтеграції України до Спільної аграрної політики ЄС. Наше завдання – запустити ключові інституції та цифрові системи, які забезпечать прозоре управління підтримкою агросектору та ефективну інтеграцію до політик ЄС», – зазначив Денис Башлик.

Водночас серед ключових викликів залишаються потреба у значному фінансовому ресурсі, розвиток ІТ-інфраструктури, підготовка кваліфікованих кадрів та посилення інституційної спроможності. (<https://me.gov.ua/News/Detail/be32ccec-38fe-4b96-b705-5285e37a1aa0?lang=uk-UA&title=UkrainaOkreslilaPrioritetiNa2026-RikUPeregovorakhZsZaAgrarnimiRozdilami>). – 2026. – 07.05).

Впровадження механізму перевірки української агропродукції згідно екологічним вимогам ЄС та збереження експорту до європейського ринку

Матеріал на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

Україна адаптує український агросектор до нових екологічних вимог ЄС

Кабінет Міністрів України запускає експериментальний проєкт із впровадження механізму належної перевірки сільськогосподарської продукції, яка експортується до держав-членів ЄС. Йдеться про підтвердження права ЄС (acquis), що продукція була вирощена на земельних ділянках, які не зазнали знеліснення та деградації лісів після 31 грудня 2020 року.

Відповідну постанову ухвалено 20 травня. Рішення Уряду спрямоване на адаптацію українського агросектору до вимог Регламенту ЄС 2023/1115 щодо запобігання знелісненню та деградації лісів, який набирає чинності з 1 січня 2027 року. Водночас реалізація постанови має забезпечити безперервний доступ української агропродукції до ринку Європейського Союзу та мінімізувати ризики для вітчизняних експортерів.

У межах реалізації проєкту в Державному аграрному реєстрі (ДАР) буде створена автоматизована геоінформаційна система для збору, обробки та верифікації інформації про земельні ділянки, на яких вирощується експортна продукція. Система забезпечить повну простежуваність ланцюга постачання – від земельної ділянки до експорту на ринок ЄС.

Як скористатися новим механізмом:

Виробник подає заяву про належну перевірку через електронний кабінет в ДАР → на основі цих даних формується витяг для підтвердження відповідності продукції вимогам законодавства ЄС → верифікація інформації здійснюється через електронну взаємодію ДАР із Державним земельним кадастром та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно через систему «Трембіта».

«Запровадження механізму належної перевірки є важливим кроком для адаптації українського агросектору до європейських вимог та забезпечення безперервного доступу української продукції до ринку ЄС. Це дозволить мінімізувати ризики торговельних обмежень, підвищити прозорість ланцюгів постачання та зміцнити конкурентні позиції українських виробників», – зазначив заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Денис Башлик.

Реалізація постанови також сприятиме цифровізації державних процесів у сфері агровиробництва, виконанню Україною міжнародних зобов'язань у межах Угоди про асоціацію з ЄС та посилить контроль за недопущенням знеліснення і деградації лісів.

Впровадження нового механізму підвищить прозорість виробництва, сприятиме розвитку екологічно відповідального агросектору та зміцнить міжнародний імідж України як надійного торговельного партнера. (<https://me.gov.ua/News/Detail/e6363eeb-bc08-4601-9fb6-a1dbda63a124?lang=uk-UA&title=UkrainaAdaptuUkrainskiiAgrosectorDoNovikhEkologichnikhVimogs>). – 2026. – 20.05).

Аналіз біологічних рішень як відповіді українського агросектору на жорсткіші екологічні та фітосанітарні вимоги ЄС

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Біологічні рішення: стратегічна відповідь на вимоги ЄС до агросектору

Європейський Союз для українських аграріїв – найважливіший ринок, що вже сьогодні визначає стратегію експорту й технологію виробництва. Лише у січні – лютому 2026 року Україна експортувала 9,95 млн т сільськогосподарської продукції на загальну суму \$4 млрд, при цьому валютний виторг від аграрного експорту зріс на 9,3 % порівняно з минулим роком, а частка ЄС у загальному обсязі експорту склала близько 50 %.

За 2025 рік Україна експортувала до ЄС продукції АПК майже на 13 млрд євро, що ще раз підкреслює, наскільки чутлива галузь до змін у європейському регулюванні.

Ольга Трофімцева, керівниця напрямку АПК та біорізноманіття Ukraine Facility Platform, керівниця проєкту «АПД Україна» Ольга Трофімцева:

«Вимоги ЄС уже зараз впливають на доступ української продукції до ринку Європи. І цей вплив є як прямим, так і опосередкованим. Прямий полягає в тому, що доступ до ринку дедалі більше залежить не лише від тарифного режиму чи квот, а й від здатності виробника відповідати регуляторним вимогам ЄС щодо безпечності, сертифікації, екологічних норм і фітосанітарних правил. Опосередкований – у тому, що навіть за наявності торговельних преференцій український агроекспортер може не повною мірою скористатися доступом до ринку, якщо не відповідає європейським вимогам.»

Вимоги ЄС: у чому вони полягають

Для українського агросектору адаптація до ЄС – це повноцінна перебудова всього контуру (ALT:алгоритму) виробництва. Стратегія ЄС «Від ферми до виделки» (Farm to Fork Strategy) спрямована на створення сталих продовольчих систем, зменшення екологічного сліду й безпеку харчових продуктів. Основні вимоги для імпортерів, включно з Україною, охоплюють:

- безпечність харчових продуктів (MRL, контрольовані залишки, патогени, алергени);
- прозорість і простежуваність ланцюгів постачання;
- відповідність «зеленим» нормам, зокрема Європейському зеленому курсу;
- вдосконалення фітосанітарного моніторингу, контроль за ЗЗР, роботу державних лабораторій і прикордонних постів.

Тетяна Хоменко, комерційна директорка компанії BTU:

«Сільське господарство в Україні – це системне управління ризиками, і сьогодні євроінтеграція змінює логіку рішень. Звісно, коли вже працює технологія, будь-які зміни сприймаються важко. Важливо зрозуміти, що точкові рішення чи заміна на дорожчі дозволені діючі речовини – це не єдиний вихід. Можна зберегти економіку шляхом біологізації технології. Сьогодні роль лідера ринку вимагає від нас бути не лише постачальником якісних біопрепаратів і послуг, а й стратегічним партнером для аграрія. Уже 27 років ми вивчаємо й системно інтегруємо альтернативні рішення щодо захисту та живлення сільськогосподарських культур, тому на шляху до євроінтеграції готові сприяти українському агровиробнику залишатися конкурентним на ринку.»

Найскладніше – змінити схему захисту

Одним із найважчих для імплементації елементів є відповідність вимогам ЄС щодо використання засобів захисту рослин. Як розповідає Ольга Трофімцева, адаптація європейських підходів у сфері ЗЗР для агрокомпаній є доволі складною, тому що це багаторівнева зміна, а не проста заміна одного препарату на інший.

Експертка виділяє три виклики, з якими доведеться мати справу аграріям:

1. Технологічний виклик: компанії муситимуть переглядати схеми захисту, системи моніторингу шкідників і хвороб, а також підходи до агрономічного планування.

2. Інституційний виклик: Україна має посилювати національну спроможність оцінювати ризики діючих речовин, розширювати можливості лабораторій і фітосанітарного контролю.

3. Фінансовий виклик: в умовах війни, логістичних і кадрових проблем додаткові витрати на відповідність нормам ЄС можуть стати критичними для частини господарств.

Повноцінний цикл сівозміни в українських господарствах триває 5–7 років, і за один сезон перебудувати систему виробництва фізично неможливо. Тому важливо починати вже зараз, коли є впевненість у ринку й підтримка, а не чекати, поки заборони охоплять ключові діючі речовини.

Часу на цю перебудову небагато, проте в Міністерстві економіки, довілля та сільського господарства кажуть, що будуть докладати максимум зусиль, щоб підійти до 2028 року з виконаним домашнім завданням і сильнішою переговорною позицією.

Як зазначав у інтерв'ю заступник міністра Тарас Висоцький, лише перехід на інший пестицид не означає зміну технологій: треба адаптувати або оновлювати техніку, перенавчати персонал, переглядати виробничі карти й усю фінансову модель. Це напряму впливає на собівартість і змушує заново рахувати, чи залишається культура рентабельною, чи її взагалі треба замінювати.

Щоб прискорити процес, проводять регіональні заходи. Так, Офіс віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України організував майданчик, де аграрії та виробники харчової продукції могли отримати практичну інформацію про майбутні зміни, поставити запитання експертам і обговорити, як адаптувати бізнес до нових вимог ЄС. У фокусі – виклики та рішення для рослинництва, тваринництва й харчової промисловості, зміни для виробників уже у 2026 році, доступні інструменти підтримки та підготовка до екологічних стандартів, зокрема в контексті Європейського зеленого курсу.

Чому саме біологічні рішення?

Біологічні рішення дедалі частіше розглядають не лише як стратегічний інструмент інтеграції в ЄС, а і як перехід на новий рівень агротехнологій. На відміну від хімічних засобів захисту, вони забезпечують багатовекторний захист від патогенів, який поєднує в собі пролонговану дію з покращенням стійкості рослин, їхнього росту й розвитку без шкоди довкіллю.

Тетяна Хоменко, комерційна директорка компанії BTU:

«Мовою фактів можемо сказати, що аграрії активно використовують біодобрива, біофунгіциди, біоінсектициди. Таким чином вони економлять на добривах, зменшують кількість фунгіцидних та інсектицидних обробок, отримують стабільні прибутки. Рівень рентабельності росте на 8–22 % до еталона залежно від культури й технології. Зростання реалізації цих груп біопрепаратів за 2025 рік порівняно до попереднього також свідчить про збільшення попиту: біологічні добрива й мікоризні препарати +35 % та +25 %, біостимулятори +24 %, біологічні фунгіциди й інсектициди +46 % та +13 % відповідно.»

Практика одного з господарств Дніпропетровської області наочно підтверджує, що трансформація технології може одночасно зменшити витрати й підвищити ефективність вирощування культури. У технології вирощування соняшнику відмова від хімічного фунгіциду (д.р. ципроконазол, азоксистробін) на користь біологічного (*Paraphaeosphaeria minitans*, *Bacillus licheniformis*, *Bacillus subtilis*, *Trichoderma asperellum*) дозволила господарству підвищити рентабельність культури на 11 %.

Рівненське ПСП «Злагода», засноване у 2002 році, вирощує цукровий буряк, сою, ячмінь, соняшник, кукурудзу та горох. Для господарства, що працює з таким діапазоном культур, питання їх захисту від білої гнилі й інших хвороб актуальне постійно.

Олександр Яблонський, директор ПСП «Злагода»:

«Біопрепарати є частиною технології вирощування сільськогосподарських культур у ПСП «Злагода» вже понад 8 років. Навколо нас можуть бути ресурси, які ми не використовуємо,

– азот у повітрі, недоступний фосфор і калій у ґрунті. Узявшись застосовувати біопрепарати N-фіксатори та P-, K-мобілізатори, ми почали цим ресурсом користуватися й отримувати позитивні результати.»

Євроінтеграція в дії

За словами Олександра Яблонського, біофунгіциди стали важливим елементом технології: «На наших полях уже 7 років поспіль щорічно в ґрунт вносяться біологічні фунгіциди Екостерн Триходерма та Склероцид. Такий підхід дозволив нам покращити фітосанітарний стан ґрунту й суттєво скоротити внесення синтетичних ЗЗР. Станом на зараз ми застосовуємо хімічні фунгіциди за потребою, тоді як спочатку робили 2–3 обробки на рік».

Він також додає: «Євроінтеграція для аграрного сектору – це передусім перехід на нові, суворіші регламенти. Ми стикнемося з жорсткими лімітами на використання мінеральних добрив і класичних засобів захисту рослин. Такі правила суттєво здорожчають виробництво, особливо відчутним цей виклик буде для рентабельності ріпаку – культури, яка є надзвичайно технологічною та вимогливою до систем захисту».

Утім, існують певні застереження. За словами комерційної директорки компанії BTU Тетяни Хоменко, сьогодні серед аграріїв є інтерес та бажання розібратися в євроінтеграційних процесах, проте на хвилі тренду з'являються і псевдоексперти, і фальсифікати. «Треба уважно обирати постачальника: не за красивими картинками й необхідністю змін, безвихіддю, а за підтвердженими польовими результатами, багаторічним досвідом, науковим підґрунтям, відповідальним супроводом і обов'язково – стабільною якістю та ефективністю», – каже вона.

Адаптація господарств: які прогнози?

Адаптація під вимоги Європейського Союзу йде активно.

- Ольга Трофімцева розповідає: «Господарства, які відтерміновуватимуть зміни, зіткнуться насамперед із ризиком втрати або звуження доступу до ринку ЄС. Крім того, для них зростатиме вартість «наздоганяючої» адаптації, тому що в якийсь момент доведеться одночасно змінювати технології, підтягувати документацію, проходити сертифікацію та вибудовувати нову систему відповідності».

- Тетяна Хоменко переконана, що майбутнє за тими, хто не підлаштовується під обмеження, коли вони вже настали, а завчасно вибудовує стійкі технології. «Необхідно озброюватися робочими та перевіреними інструментами, масштабувати перевірені рішення й не боятися змін», – рекомендує вона.

- Олександр Яблонський додає практичну пораду: «Якщо у вас усе стабільно гарно працює, то не варто змінювати ваші процеси. Але, дивлячись у майбутнє, я раджу починати з невеликих кроків: тестуйте нові рішення, накопичуйте власний досвід. І коли почнуть діяти нові правила – уже будете мати рішення, яке дозволить вам працювати й бути прибутковими».

Сьогодні Європейський Союз не лише формує торговельний контекст, а й визначає нову логіку українського аграрного виробництва, де безпека продукції та системне використання біологічних рішень стають не вибором, а основою для стандартів і правил, за якими працюватиме галузь уже найближчим часом. (<https://agroportal.ua/publishing/analitika/biologichni-rishennya-strategichna-vidpovid-na-vimogi-yes-do-agrosektoru>). – 2026. – 05.05).

Роль галузевих асоціацій у підготовці малих виробників до стандартів ЄС, вихід на нові ринки та залучення підтримки для їх модернізації

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Іванна Панасюк, AgroPortal.ua.

Без асоціацій крафтярі не виживуть: що чекає малих виробників на шляху до ЄС

Для українських крафтярів асоціації стають не просто майданчиком для спілкування, а фактично точкою входу до європейського ринку.

Під час конференції «Промисловість та крафт для HoReCa в туризмі: досвід, проблеми, інновації» представники галузевих об'єднань говорили про головний виклик для малих виробників – відповідність стандартам ЄС.

Без систем безпечності, простежуваності та контролю якості український крафт просто не зможе конкурувати на європейському ринку.

Родіон Рибчинський, директор спілки «Борошномели України»

Серед членів нашої профільної спілки близько 30 % підприємств – це крафтові виробники. Йдеться про невеликі компанії, які працюють у нішевих сегментах: виробляють цільнозернове борошно, макарони з альтернативної сировини та іншу спеціалізовану продукцію.

Попри наявність потенціалу для розвитку, головною проблемою для малого бізнесу залишається скорочення внутрішнього ринку. Після початку повномасштабної війни споживання зменшилося майже на третину.

Водночас євроінтеграція не лише відкриває для виробників нові перспективи, але й ставить жорсткі вимоги. Впровадження систем безпечності харчових продуктів, модернізація лабораторій та навчання персоналу потребують значних інвестицій, які для малого бізнесу часто стають серйозним викликом.

Антоніна Скляренко, президентка Української бобово-соевої асоціації

Серед членів нашої асоціації частка крафтових виробників ще менша, близько 10–15 %. Бобово-соевий ринок орієнтований на масштабну переробку, але останніми роками почали з'являтися компанії, які розвивають нішеві продукти, зокрема нут. Також не варто забувати про тренд на рослинне харчування, адже за останні 7 років попит на вегетаріанські продукти, які містять сою та горох, суттєво зріс.

Олександр Спасіченко, заступник директора асоціації «М'ясної галузі»

У м'ясній галузі частка крафтових виробників становить близько 15 %, однак на світовому ринку навіть українські середні підприємства зараз виглядають як невеликі виробники через масштаби глобальної конкуренції.

Сьогодні галузь активно працює над відкриттям ринків Азії, і саме це стимулює виробників підвищувати стандарти й адаптуватися до міжнародних вимог. Тому коли малі виробники долучаються до спільної роботи галузі, це дає їм можливість не лише виходити на нові ринки, а й поступово підвищувати якість і конкурентоспроможність своєї продукції.

Леонід Тулуш, керівник експертно-аналітичної служби об'єднання «Спілка молочних підприємств України»

Молочний ринок України залишається одним із найменш структурованих: у галузі працюють великі підприємства, сімейні ферми, невеликі господарства та індивідуальні виробники. Саме тому об'єднати всіх учасників під однією асоціацією фактично неможливо – різні сегменти формують власні профільні об'єднання.

Водночас Спілка молочних підприємств України сьогодні охоплює близько 70 % ринку молочної продукції, яку споживають українці.

Сьогодні асоціація – це фактично мінімальна точка входу для виробника. Вона вирішує всі питання, починаючи від бронювання і закінчуючи роботою з торговельними мережами. Таких об'єднань може бути декілька, адже є й регіональні особливості виробництва.

Дмитро Богач, начальник відділу з питань безпечності харчових продуктів департаменту державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів і продовольчої безпеки Мінекономіки

Україна має повністю гармонізувати законодавство у сфері безпечності харчових продуктів із вимогами ЄС. Однією з ключових умов є відновлення державного контролю, який має запрацювати не пізніше 2029–2030 років. Хоча для бізнесу передбачатимуться перехідні періоди, ми закликаємо виробників не тягнути до останнього дня.

Щодо крафтових виробників, то для них з 2023 року діють спрощення. Вони стосуються тих, хто виготовляє продукцію з української сировини, за унікальною рецептурою, а обсяги виробництва не перевищують 1000 кілограмів або літрів на тиждень. У такому випадку не потрібно отримувати експлуатаційний дозвіл. Але відповідальність за безпечність продукції несе вже сам виробник, а не держава.

Підсумовуючи дискусію, президентка Ukrainian HoReCa Cluster Ірина Зеленіна наголосила: адаптація до вимог ЄС потребує значних фінансових ресурсів, тому для крафтових виробників питання об'єднання стає стратегічним. За її словами, без ініціативи самих підприємців жодна підтримка – ані держави, ані профільних асоціацій – не буде ефективною. Саме готовність виробників об'єднуватися, шукати партнерів та інвестувати у розвиток визначатиме їхню конкурентоспроможність на європейському ринку.

Зараз в Україні триває освітньо-грантовий проєкт CraftUP Ukraine організатором якого є онлайн-видання AgroPortal.ua за підтримки Уряду Королівства Нідерландів. Першим етапом проєкту став збір даних про крафтових виробників харчових продуктів та проведення дослідження ринку. Його мета – оцінити ключові проблеми й потреби малих виробників, бар'єри легалізації, а також доступ до ринків і фінансування. За результатами підготовлено аналітичний звіт у партнерстві з консалтинговою компанією Pro-Consulting.

На основі дослідження AgroPortal.ua сформував освітню програму для 40 відібраних учасників, яка розпочалася з 12 травня і буде тривати до липня 2026 року. Наступним етапом стане презентація бізнес-ідей найактивніших учасників перед Експертною радою.

За підсумками відбору найперспективніші проєкти отримають фінансування для масштабування виробництва, впровадження сертифікації або виходу на нові ринки. Загальний бюджет підтримки становить 20 тис. євро. (<https://agroportal.ua/publishing/biznes-sprashivaet/bez-asociaciy-kraftyari-ne-vizhivut-shcho-chekaye-malih-virobnikiv-na-shlyahu-do-yes>). – 2026. – 17.05).

Адаптація українських фермерів до стандартів ЄС із фокусом на перехідні періоди, зміну моделі підтримки та підготовку до нових правил конкуренції

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Алла Стрижеус, AgroPortal.ua.

Агросектор на шляху до ЄС: практичні кроки адаптації українських фермерів

Євроінтеграція аграрного сектору України нині є абсолютно реалістичним сценарієм моделі розвитку галузі. Україна вже виконала близько 74 % положень Угоди про асоціацію щодо

сільського господарства та розвитку сільських територій, і 83 % – щодо безпечності харчових продуктів, ветеринарної та фітосанітарної політики.

Втім, досяжність більшості вимог ЄС та здатність українського агросектору адаптуватися до них – це не стільки про цифри і не стільки про вигоду у майбутньому для українських аграріїв (хоча тут беззаперечно лише переваги), скільки про можливість оновити та посилити саму європейську агропродовольчу модель.

ЄС – ринок із населенням близько 450 млн споживачів із високою купівельною спроможністю та стабільними правилами торгівлі. Україна вже на ньому себе заявила: у 2025 році частка Євросоюзу в українському агроекспорті становила 47,5 % – а це \$10,7 млрд.

У цілому:

- 41 % імпорту кукурудзи в ЄС забезпечує Україна;
- 93 % імпорту соняшникової олії припадає на Україну;
- 68 % імпорту соєвої олії також формує Україна;
- значна частка кормових компонентів у ЄС залежить від українських поставок.

Але вирішальним у закріпленні на цьому ключовому ринку є відповідність вимогам до безпечності, простежуваності та екологічності продукції, тому для українських фермерів головним нині є практична підготовка до гри за новими правилами. І хто вже зараз почне аналізувати свою готовність до стандартів Європейського Союзу, поступово впроваджувати зміни, той простіше пройде цей шлях. А його, щоб залишатися конкурентоспроможним, змушені будуть пройти всі без винятку, навіть ті фермери, які нині не розглядають торгівлю з ЄС.

Тарас Качка, віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України:

«Важливо розуміти, що певний спротив з боку європейських фермерів є природним – подібні процеси відбувалися і під час розширення ЄС у минулому. Але водночас більшість держав і виробників у Європі розуміють, що Україна є важливою частиною спільного аграрного ринку. Саме тому для нас ключове завдання – як адаптуватися до вимог, так і разом із бізнесом сформулювати бачення розвитку аграрної політики, яке відповідатиме європейським стандартам та водночас реальним потребам українських виробників.»

Держава зі свого боку, щоб адаптувати європейські норми до реальних потреб українських виробників та почути голос агробізнесу, ініціювала регіональні діалоги про євроінтеграцію. Два таких за ініціативи Офісу Віцепрем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та за підтримки програми Ukraine2EU вже відбулися у Вінниці та Миргороді. AgroPortal.ua оприлюднює ключові меседжі, озвучені там.

Перехідний період до 10 років

Вступ України до ЄС збільшить на 25 % сільськогосподарські угіддя Євросоюзу, додавши 31 % орних земель. Експерт Польської групи радників високого рівня, колишній генеральний директор Генерального директорату ЄС з питань сільського господарства та розвитку сільських територій Єжи Плева не вбачає у цьому загрози, навпаки, зауважує, що аграрні системи України та ЄС природно доповнюють одна одну. Втім є одне але: успіх інтеграції залежатиме від того, наскільки цей процес буде поступовим, передбачуваним і належно керованим. Брюссель наголошує на контролі якості та безпечності, простежуваності продукції, ефективних інституціях та поступовому переході.

Представники українського агросектору просять перехідний період на певні стандарти виробництва до 10 років від вступу. Питання, чи підтримає таку ідею офіційний Київ, чи погодиться Єврокомісія та уряди держав-членів на це, залишається відкритим. Довгий перехідний період, наголошує голова комітету асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» з європейської інтеграції Олександра Авраменко, враховує наявні обмежені фінансові ресурси українських виробників, відсутність підтримки зі сторони ЄС та обмежену інституційну спроможність України, тому це найоптимальніший та найбільш збалансований підхід для того, аби не нашкодити українському агросектору.

Пропозиція закріплена у позиційному документі, підготовленому УКАБ спільно з іншими провідними аграрними асоціаціями країни та донесена, як до українських урядовців, так і до брюссельського оточення.

Олександра Авраменко, голова комітету асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» з європейської інтеграції:

«Дорожня карта на декаду, де кожен рік закріпить, що і для чого ми робимо, як рухаємося, дасть чітке розуміння: яка продукція, коли буде заходити, як вона буде контролюватись, та зможе зняти заполітизовану напругу між секторами.»

Український агросектор як частина САП

Офіційних 33 млн га орних сільгоспугідь (по факту 24,5 млн га оброблюваних земель на підконтрольній території – Прим. Ред.), що більше, ніж у Франції та Німеччини разом, роблять Україну в очах європейських фермерів аграрним гігантом. Страхі накладаються на наявне напруження через торгівлю: у 2021–2024 роки український аграрний експорт до ЄС майже подвоївся – з понад \$7 млрд до майже \$13 млрд.

Емоції підігривають і політичні дискусії. Єжи Плева вказує: твердження, що ґрунтуються на припущенні про поширення чинної Спільної аграрної політики ЄС на сільське господарство України, свідчать про те, що аграрний бюджет ЄС доведеться збільшити більш ніж на 25 % від нинішніх 56 млрд євро на рік. А для європейських фермерів це звучить як загроза: «більше конкуренції – менше субсидій».

Україна у свою чергу заявила, що готова розглянути відкладений доступ до фінансування в межах Спільної аграрної політики ЄС, щоб пришвидшити процес вступу до блоку. Варто зауважити, що Європа переглядає САП кожні сім років, якою буде підтримка з 2028 по 2034 роки, не мають розуміння ще і в самому Євросоюзі.

При всьому цьому Україна не відмовляється від дотацій. Олександра Авраменко нагадує, що європейські виробники в свій час адаптувалися до стандартів ЄС, маючи фонди, які були в них ще до вступу, а країнам з останнього розширення додали кошти і на модернізацію сільської місцевості.

Так, стартові умови нерівні, погоджується Єжи Плева. Європейські фермери десятиліттями отримували підтримку в межах САП, мають доступ до дешевих кредитів і страхування. Водночас вони зобов'язані дотримуватися дуже високих і дороговартісних стандартів у сфері захисту довкілля та добробуту тварин. Українські аграрії працюють у воєнних умовах, із вищими ризиками і обмеженим фінансуванням. Але досвід показує: субсидії не визначають конкурентоспроможність. До війни українське сільське господарство стабільно зростало – приблизно на 1,5 % щороку – попри мінімальну державну підтримку. Драйвером була продуктивність.

Польський експерт застерігає українців не потрапити в іншу пастку євроінтеграції – надмірного фокусу на виплатах «на гектар». Реальна конкурентоспроможність формується через інвестиції: у переробку, зберігання, логістику, дорадчі послуги і доступ до фінансів.

Єжи Плева, експерт Польської групи радників високого рівня, колишній генеральний директор Генерального директорату ЄС з питань сільського господарства та розвитку сільських територій:

«В українському агросекторі близько 17,4 тис. господарств із земельним банком від 100 до 5000 га виробляють понад 75% зерна. Саме цей «середній клас» є основою конкурентоспроможності. І саме він потребує продуманої, диференційованої політики підтримки. Польща вже проходила цей шлях. Там малі і середні ферми вижили і посилилися завдяки спеціалізації, кооперації та поступовій модернізації.»

Найбільш критичні питання

Інтеграція до ЄС є для українського агросектору стратегічною, адже Євросоюз – це наш ключовий торговельний партнер, додає заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Тарас Висоцький. Ідеться про підвищення конкурентоспроможності

українських виробників, доступ до європейських програм підтримки фермерів і перехід до більш стабільної, прогнозованої моделі розвитку галузі.

Найкращим прикладом того, що євроінтеграція вже працює на практиці, є дві найбільш фундаментальні законодавчі зміни для українського агросектору у 2026 році – запровадження обов’язкових стандартів благополуччя тварин та нове регулювання щодо генетично модифікованих організмів.

Тарас Висоцький, заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України: «Стандарти благополуччя тварин стали обов’язковими з 2 березня 2026 року. Щодо ГМО – з вересня 2026 року регулювання повністю приводиться у відповідність до європейських вимог. Україна обрала трек вільної від вирощування ГМО країни, що є конкурентною перевагою не лише на ринку ЄС, а й на інших світових ринках.»

Наступний етап законодавчих змін розпочнеться з 2027 року. І тут найскладніша тема – засоби захисту рослин, де адаптація найменша. Мова йде і про обмеження використання, і про зміну системи допуску до ринку, що, як вказують дослідження, може зачепити до 10 млн га сільгоспугідь.

Уникнути цих процесів не вдасться, звісно, щоб сектор не втратив конкурентоспроможність, потрібна поетапність.

Євроінтеграція агросектору України вже почалася, вона незворотна і виграють ті, хто почне адаптацію раніше, щоб отримати доступ до нових ринків, фінансування і більш ефективних моделей виробництва.

Про практичні кроки адаптації українських фермерів у рослинництві, тваринництві та харчовій промисловості – читайте у наступних матеріалах на AgroPortal.ua. (<https://agroportal.ua/publishing/agrarnye-dialogi/agrosector-na-shlyahu-do-yes-praktichni-kroki-adaptacii-ukrajinskih-fermeriv>). – 2026. – 25.05).

Стан бджільництва в умовах війни, ключові ризики для галузі та значення реєстрації, цифровізації й експортних можливостей у процесі її євроінтеграції

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Алла Стрижеус, AgroPortal.ua.

Бджільництво під час війни: завдяки чому галузь вистояла та як євроінтегрується

Повномасштабна війна завдала значного удару по українському бджільництву, спричинивши як пряму загибель мільйонів комах від обстрілів та пожеж, так і руйнування тисяч господарств на окупованих і прифронтових територіях.

Постійні вибухи та вібрації негативно впливають і на поведінку бджіл та їхню здатність нормально зимувати, уточнює співвласниця пасіки Yourbee Honey Олена Яценко.

На додаток розірвані логістичні ланцюги, вимушена міграція пасічників і неможливість вчасного ветеринарного догляду призвели до неконтрольованого поширення хвороб, зокрема кліща Varroa, що виснажує імунітет бджіл. Скоротилася і кормова база через зменшення площ посівів і зміни в структурі агровиробництва, ускладнилася сама кочівля пасік.

Втім, галузь, хоч і працює в значно складніших умовах, вистояла. За інформацією Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства, популяція бджіл в Україні поступово збільшується: станом на 1 січня 2022 року нараховувалося 2 028 585 бджолосімей, а на 1 січня 2026 року – 2 201 485.

Тарас Висоцький, заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України: «Цьому сприяє розширення експортних можливостей завдяки стабільній якості та безпечності українського меду, а також завдяки зростанню експортних цін. Якщо у квітні 2024 року під час експорту до Німеччини вартість тонни меду становила \$1850, у 2025 році – \$2280, то 2026 року – вже \$3700.»

Урядовець переконаний, що після завершення війни пасіки відновлюватимуться активніше, а от головною загрозою для бджільництва буде і вже є кліматична криза. Зокрема, аномальні температурні коливання призводять до порушення природних циклів цвітіння медоносів, зменшення їх різноманітності. Має місце і антропогенний фактор – зниження нектаропродуктивності та якості нектару культурних медоносів через виведення самозапильних, скоростиглих і посухостійких сортів.

Сергій Папка, власник бренду «Папкина Пасіка»:

«Серйозним викликом залишається і потрава бджіл через порушення норм застосування засобів захисту рослин. Тобто це питання не стільки технологій, скільки відповідальності. Причин кілька: обробка полів удень під час льоту бджіл, використання дешевих або заборонених препаратів, відсутність попередження пасічників.»

Якщо порівнювати з попередніми роками, кількість бджолиних сімей, що загинули від тих чи інших причин, зростає: 2023 року – 1048 сімей, 2024-го – 1111, у 2025 році задокументовано загибель 1308 бджолиних сімей.

За інформацією Держпродспожислужби, торік за результатами звернень власників пасік було відібрано 99 зразків, з них діагноз отруєння внаслідок використання ЗЗР підтвердився за результатами 10 експертиз, у 2023 році таких було 8, у 2024 році – 3.

Причини отруєння бджіл завжди одні й ті ж самі. Порушення регламентів застосування ЗЗР, недостатня комунікація між користувачами земельних ділянок, на яких застосовуються препарати, та пасічниками.

Часто ризики виникають і на рівні приватних господарств – коли люди обробляють сади, городи чи декоративні рослини препаратами, токсичними для бджіл, без урахування часу льоту. І це питання не лише контролю, а й культури використання ЗЗР і усвідомлення ролі бджіл в екосистемі, наголошує співвласниця пасіки Yourbee Honey Олена Яценко.

Значна частина власників також не реєструють свої пасіки, тим самим наражають бджіл на небезпеку.

Олена Яценко, співвласниця пасіки Yourbee Honey:

«Реєстрація пасіки сьогодні – це не просто формальність, а основа безпечної та легальної роботи бджоляра. Офіційна реєстрація дозволяє зафіксувати місце розташування пасіки, отримувати ветеринарний супровід і брати участь у державних та грантових програмах підтримки. У випадку потрапи бджіл саме ветеринарний паспорт і реєстрація в органах місцевого самоврядування дають можливість офіційно довести збитки та захищати свої права.»

Сергій Папка зі свого боку підтверджує: без офіційної реєстрації пасіки бджоляр фактично беззахисний, тому якщо пасіка не лише «для себе», реєстрація є обов'язковою.

В асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» додають, що багатьох стримує консервативність або просто звичка працювати «в тіні». Значна частина пасік досі функціонує як домашнє хобі, тому їх власники часто не бачать сенсу в реєстрації, поки не стикаються з реальними викликами ринку.

Агровиробники своєю чергою через різні канали комунікації, зокрема і напряду, повідомляють про дату та час проведення обробок, надають перелік культур, назв препаратів із діючими речовинами, норм використання та контакти. Важливим фактором, констатує заступник директора агропромислового департаменту Групи АГРОТРЕЙД Анатолій Береза, є і використання аграріями дозволених і зареєстрованих препаратів під час цвітіння культур, які є безпечними для бджіл.

Компанія активно залучає пасічників і для кращого запилення насінневих посівів соняшнику, адже займається насінництвом, зокрема вирощуванням ділянок гібридизації цієї культури.

Анатолій Береза, заступник директора агропромислового департаменту Групи АГРОТРЕЙД:

«Використання бджіл дає можливість отримувати якісніший насіннєвий матеріал і підвищувати врожайність. Для цього ми завчасно, на платній основі, домовляємося з пасічниками про розміщення пасік біля насінневих посівів у необхідний період. Орієнтовний розрахунок становить 3 бджолосім'ї на 1 га. У насінництві цей прийом є обов'язковим, оскільки забезпечує близько 20 % приросту врожайності.»

Експертка з розвитку ланцюжків доданої вартості в бджільництві ФАО Анна Бурка у ході міжнародної експертної дискусії «Запилювачі як основа відновлення екосистем в Україні» додала ще статистики:

- 3/4 найбільш продуктивних сільськогосподарських культур у світі, хоча б частково, залежать від запилювачів;
- 35 % світового виробництва продукції рослинництва залежить від бджіл, птахів, кажанів та інших запилювачів;
- 200 000 видів тварин виконують роль запилювачів, зокрема 25 000 видів бджіл.

Станом на початок травня 2026 року в ДАР зареєстровано 1087 пасік. У Мінекономіки наголошують на необхідності реєстрації в ДАР. Вона є безкоштовною.

В УКАБ вбачають великий потенціал у цифровізації галузі. Зокрема, запуск сервісу «Бджільництво» став справжнім суттєвим зрушенням для галузі, оскільки він перевів взаємодію пасічника з державою з паперової тяганини у цифровий простір.

Ганна Каширіна, координаторка комітету захисту рослин та насіння УКАБ:

«Важливість цього процесу складно переоцінити, і насамперед це стосується безпеки бджіл та керованого бджолозапилення. Коли пасіка зареєстрована і нанесена на цифрову мапу, вона стає видимою для аграріїв. Це налагоджує прямий зв'язок для комунікації: фермер знає, кого попередити про обробку полів, а пасічник може бути спокійним за безпеку своїх бджіл.»

Водночас експертка наголошує, що в процесі євроінтеграції реєстрація стає вже не вибором, а обов'язковою умовою, адже європейський ринок надзвичайно вимогливий до простежуваності харчових продуктів, і для ЄС важливо, щоб кожна партія меду мала зрозуміле походження – від конкретного вулика до полиці магазину.

Реєстрація через електронні сервіси дозволяє Україні сформувати імідж надійного постачальника, який грає за зрозумілими правилами. Це дає можливість дрібним пасічникам гуртуватися, щоб разом продавати свій мед як офіційно визнаний і якісний товар, за який готові платити більше.

Втім, запилення – це не лише бджола домашня, це і бджоли дикі, це і різні мухи, метелики, жуки тощо. Усі вони виконують свою функцію і мають різні можливості. Наприклад, коли похолодання, і бджола не працює, джміль може літати і запилювати. Таким чином усі запилювачі свого роду «підстраховують» одне одного, забезпечуючи стійкість екосистеми.

Ентомофаги допомагають і у природному контролі шкідників сільськогосподарських культур, тому перед агросектором стоїть важливе завдання збереження біорізноманіття.

У Групі АГРОТРЕЙД, до прикладу, вживають різні заходи для збереження біорізноманіття: використовують зареєстровані інсектициди, безпечні для бджіл і джмелів під час цвітіння культур, а також висівають правильно підібрані багатокomпонентні сидерати. Вони не лише покращують структуру ґрунту, сприяють накопиченню поживних речовин і органічної маси, а й створюють сприятливе середовище для розвитку та живлення різноманітних комах.

Не стоять осторонь міжнародні технологічні компанії. Серед таких – «Сингента». Тут усвідомлюють, що збереження й покращення біорізноманіття та підтримка здоров'я бджіл – ключові компоненти сталого сільського господарства. І якісна синхронізація основних учасників ринку в цьому напрямі дійсно важлива.

Саме тому компанія в Україні активно впроваджує програми із захисту біорізноманіття, зокрема із фокусом на здоров'я бджіл та інших корисних комах, а також проводить навчання для агровиробників щодо відповідального застосування засобів захисту рослин.

Олександр Зозуля, керівник групи регіональних технічних експертів компанії «Сингента»:

«Бачимо реальні зрушення: аграрії дедалі частіше звертають увагу не лише на ефективність препарату, а й на його профіль безпеки – зокрема щодо запилювачів. Фермери та суспільство загалом приділяють дедалі більше уваги створенню зон збереження й розмноження диких комах-запилювачів. Це змінює діалог. «Сингента» прагне, щоб кожен наш продукт, кожне рішення і кожен навчальний захід сприяли саме такому підходу – де захист урожаю і захист природи не суперечать одне одному.»

В УКАБ додають, що для збереження популяції бджіл необхідна координація зусиль на всіх рівнях. На рівні держави важливо продовжувати послідовну роботу щодо підвищення обізнаності учасників процесу (громад, аграріїв і пасічників) про правила взаємовигідного існування, впроваджувати дієві механізми контролю за дотриманням регламентів застосування засобів захисту рослин та стимулювати аграріїв використовувати препарати, які занесені до Державного реєстру пестицидів і агрохімікатів.

Ганна Каширіна, координаторка комітету захисту рослин та насіння УКАБ:

«Окремо держава має посилити відповідальність за порушення законодавства про захист рослин, зокрема в частині фальсифікату ЗЗР. Станом на сьогодні діяльність правоохоронних органів у частині боротьби з фальсифікатом ЗЗР є неефективною через відсутність належних механізмів притягнення до кримінальної відповідальності за виготовлення та збут фальсифікату ЗЗР і занизькі штрафи, що не здатні зупинити порушників.»

Вирішити цю проблему допоможе законопроект № 4601 від 16 січня 2021 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист рослин», який, власне, покликаний посилити відповідальність осіб за фальсифікат ЗЗР шляхом збільшення штрафів і позбавлення волі на строк до 10 років із конфіскацією та знищенням фальсифікованих ЗЗР, знярядь їх виробництва, витратних матеріалів і сировини для їх виготовлення.

Відповідно, якнайшвидше його прийняття дозволить Україні запровадити дієві механізми та запобіжники, що зможуть зупинити потрапляння фальсифікату ЗЗР на ринок.

Ще одним пріоритетом має стати розвиток цифрових рішень, таких як «єБджільництво», та спрощення процедур для фіксації порушень. У громадах ключову роль відіграє оперативна комунікація: створення робочих груп і систем миттєвого сповіщення дозволяє налагодити безпечне сусідство фермерів і бджолярів. Сам пасічник має подбати про офіційний статус свого господарства, щоб бути частиною цього інформаційного поля, а також активно співпрацювати з місцевими агропідприємствами. Адже відкритий діалог і спільне дотримання правил технологічного процесу є значно ефективнішими за будь-які штрафні санкції. (<https://agroportal.ua/publishing/rassledovaniya/bdzhilnictvo-pid-chas-viyni-zavdyaki-chomu-galuz-vistoyala-ta-yak-yevrointegruyetsya>). – 2026. – 01.05).

Ризики ліквідації фермерського господарства як окремої організаційно-правової форми та наслідки для сімейних ферм та землекористування

Матеріал на сайті «Цензор.НЕТ»

Автор: Ігор Рець.

«Фермерів сьогодні знищують, тим паче сімейне господарство»: Аграрії про скандальну правку до Цивільного кодексу

28 квітня Верховна Рада підтримала в першому читанні законопроект № 15150 – новий Цивільний кодекс України. Серед його й без того контраверсійних норм, що викликали хвилю обурення як суспільства, так і експертного середовища – скасування фермерського господарства як окремої організаційно-правової форми. Ця зміна насамперед викликала тривогу серед тих, хто працює на землі.

БізнесЦензор розбирався, які ризики аграрії вбачають у запропонованих змінах. Ми також звернулися до кількох членів аграрного комітету Ради, однак відповідей не отримали: помічники народних депутатів або посилалися на зайнятість, або припиняли спілкування після отримання списку запитань.

Не перша спроба: від Законопроекту № 6013 до нового Цивільного кодексу

Законопроект № 15150 – не перша спроба прибрати з українського законодавства поняття «фермерське господарство» (ФГ) як окремої організаційно-правової форми.

Ще у вересні 2021 року в парламенті був зареєстрований законопроект № 6013. Він передбачав скасування Господарського кодексу та примусову реорганізацію всіх ФГ у товариства з обмеженою відповідальністю – фактично ліквідацію фермерства як форми.

Після тривалого опору фермерських організацій норми, що загрожували ФГ, були прибрані з фінального тексту – і в січні 2025 року закон ухвалили без них. Тепер ті самі положення намагаються провести через новий Цивільний кодекс.

Реакція суспільства виявилася миттєвою: петиція до президента проти законопроекту № 15150, опублікована 12 травня 2026 року, набрала необхідні 25 тисяч підписів вже в день публікації. За добу її підтримали понад 29 тисяч громадян. Утім, досі її ще не розглянули.

Саме за клопотанням фермерської спільноти аграрний комітет вніс до законопроекту правку про збереження статусу ФГ, яку підтримала частина депутатів. Але питання чи підтримає її Рада – залишається відкритим.

Віктор Шеремета – перший віцепрезидент Асоціації фермерів та приватних землевласників України, колишній заступник міністра аграрної політики згадує, як відбувались переговори з депутатами з аграрного комітету.

«Ми вели розмови з деякими депутатами, щоб фермерське господарство залишилося як форма господарювання. Тому що перетворення у товариство з обмеженою відповідальністю – це зовсім інше», – пояснює він.

Системна політика: як розчищали поле для холдингів

Микола Стрижак, голова Асоціації фермерів України, бачить у поточній ситуації не окремий збій, а наслідок багаторічної системної політики.

Серед прикладів, які він наводить:

- ліцензування паливно-мастильних матеріалів, що дало фіскальним органам право безперешкодно штрафувати дрібних виробників;
- блокування податкових накладних, яке формально мало виявляти тіньовий обіг зерна, але жодного кілограма так і не знайшло;
- постанова уряду часів міністра Сольського, яка встановила мінімальний поріг у 1000 гектарів для отримання статусу «критичного підприємства» – лише ті, хто перетинав цю позначку,

могли бронювати своїх працівників від мобілізації. Господарства менших розмірів фактично опинялися поза системою державного захисту.

«Це – маленькі щипки для знищення сімейного фермерства. А на фіналі – Сольський тоді поставив: якщо у тебе немає тисячу гектарів у руках, то ти – ніхто, і з тобою рахуватись ніхто не буде, у банки тобі вхід заборонений», – каже Стрижак.

Рейдери і ТОВ: як форма власності стає формою захисту

Шеремета пояснює практичну загрозу конкретно: фермерське господарство побудоване на сімейній праці, і його правовий статус захищає від стороннього захоплення: чесний нотаріус не проведе перереєстрацію господарства на іншу особу. З товариством з обмеженою відповідальністю – інша картина.

«Товариства легко – перепис частки, і вже новий власник. З фермерським господарством це складніше зробити», – каже Шеремета.

Він висловлює і більш системне припущення: чинне обмеження у 10 тисяч гектарів в одних руках вже де-факто обходять – великі власники реєструють окремі компанії і купують землю на кожну з них. Наступний логічний крок – поглинати дрібні господарства. А зробити це через ТОВ значно простіше, ніж через фермерське господарство. Тож нинішній правовий статус фермерського господарства – це не просто юридична форма, а фактичний захист землі від поглинання.

Кейс регіонів: коли зі 162 господарств залишається 17, а з п'яти працівників – двоє

Володимир Варбанець – фермер з Одеської області, 207 гектарів, понад 40 років у галузі. Його історія – наочний приклад, що відбувається, коли на фермерів системно не зважають.

«Фермерів сьогодні знищують, тим паче сімейне господарство, – каже він з початку розмови. І підкріплює свої слова цифрами. – У нас у районі було 162 господарства. На сьогоднішній день – десь 17-18. А ті всі – то в оренду, то ліквідувались, то стали банкрутами», – розповідає аграрій.

Варбанцю 76 років. Він вимушений особисто обробляти поля на тракторі, адже трьох його працівників мобілізували, і з колективу залишився лише він та ще один співробітник. А за місяць уже жнива.

«У мене ні літра пального. На збирання 200 гектарів треба приблизно 4,5-5 тонн дизельного палива. Це по сьогоднішніх мірках – пів мільйона. Де я їх візьму? Я вже ходжу по знайомих, по родичах», – бідкається він.

Карбамід – 45 тисяч гривень за тонну. Той самий обприскувач, який чотири роки тому коштував 250 тисяч, сьогодні – 1 мільйон 200 тисяч, розповідає аграрій. Водночас ціна на зерно не змінилася. Кредит у банку взяти неможливо – попередній ще не закритий, а нову заставу вже немає чим гарантувати.

На цьому фоні зміна юридичного статусу здається ще одним ударом по тих, хто й так ледь тримається.

«Якщо не буде маленького фермера на селі – не буде ні школи, ні фельдшерсько-акушерського пункту, ні магазину, ні дороги. Нічого не буде на селі», – каже Варбанець.

Проблема з працівниками – і в господарстві Шеремети на Київщині. Після мобілізації молодших працівників він перейшов на найм пенсіонерів. Але важка польова робота – збирання, обробіток ґрунту – потребує фізичної сили, якої людям поважного віку бракує.

«Пенсіонер і молодий – продуктивність різна. А з водіями взагалі сутужно», – каже він.

Хто тут живе – той і захищає: коли земля стає безпековим ресурсом

Є в цій дискусії вимір, що виходить за межі економіки, втім є критично важливим для тих, хто народився та працює на своїй землі. Аграрії кажуть: холдинги проїжджають, розбивають дороги та їдуть. Місцевий фермер – везе хворого сусіда в лікарню за сто кілометрів.

«Хоч один керівник холдингу колись відвіз у лікарню людину? Чи відвідав пенсіонера, привітав зі святом?», – риторично питає Варбанець.

Шеремета підкріплює це конкретним прикладом з лютого-березня 2022 року. Коли голова громади на Київщині звернувся по допомогу до тих, хто має землю в районі, але живе в Києві, –

ніхто не приїхав. Проте саме місцеві дрібні фермери копали рови, будували бліндажі, брали до рук зброю, згадує фермер.

«Хто тут живе, на цій землі – той і захищає. Тому збереження місцевого фермерства – це питання безпеки держави», – каже він.

Аграрій наголосив: якщо землю скуповують великі структури, фізично відсутні на місцях, прикордонні та прифронтові території залишаються без людей, які мають причини їх захищати.

Сімейна ферма як норма ЄС: Україна рухається в протилежному напрямку

Приклад, який повторюється в усіх трьох розмовах, – Європа.

Стрижак нагадує: Конституція Польщі прямо закріплює, що основою аграрного устрою країни є сімейне фермерство. Польща – 1,5 мільйона фермерських господарств. Україна – 32 тисячі.

Шеремета наводить французьку модель: там існує державна структура SAFER, яка регулює ринок землі. Коли фермер хоче продати ділянку, він звертається до неї – і вона визначає покупця не за принципом «хто більше запропонує», а за принципом «хто буде на цій землі реально працювати». Як правило, це молодий місцевий фермер.

«Уся Європа побудована на сімейному фермерському господарстві», – наголошує Шеремета.

Аграрії нагадують, що прийняття європейських реалій – це фактично умова членства в спільноті. Якщо Україна рухається до ЄС, вона рухається до тієї моделі, де дрібний сімейний виробник є не пережитком, а основою аграрної системи. Те, що зараз відбувається з українськими фермерами, – рух у протилежному напрямку, переконані фермери.

Що можна зробити: від обмеження концентрації землі до доступного кредиту

На думку Шеремети, першочергових кроків кілька:

- зберегти статус фермерського господарства;
- обмежити концентрацію землі в одних руках за прикладом більшості країн ЄС, де норма становить 300-500 гектарів, а не 10 тисяч;
- запровадити принцип «купуєш землю – живеш поруч»;
- запровадити регуляцію ринку землі за французькою моделлю.

Окремо він звертає увагу на дискримінацію малих виробників у програмах підтримки: державна компенсація на будівництво овочесховищ передбачена лише від 3 тисяч тонн. Дрібний фермер під цю норму не підпадає апріорі. У результаті – змушений продавати врожай у момент збирання, коли ціни найнижчі.

Ще одна системна проблема, яка болить аграріям, – кредитування. Комерційні банки не хочуть працювати з малими господарствами: їм простіше укласти один великий контракт, ніж обслуговувати сотню дрібних.

Водночас Світовий банк ще у 2022 році – буквально в перші тижні після відходу російських військ з-під Києва – створив в Україні Фонд гарантування кредитів для малих фермерів, що покриває 80 % ризику неповернення. Українські державні банки до фонду так і не приєдналися.

«Виходить, що Світовий банк більше довіряє українським фермерам, ніж українські банки», – каже Шеремета.

До того ж, після закінчення війни при наявному підході ситуація загостриться ще більше. Адже люди, які працювали на землі, повернуться з фронту, і їхня зайнятість має стати чи не головним пріоритетом для суспільства. (<https://censor.net/biz/resonance/4005182/v-ukrayini-hochut-skasuvaty-ponyattya-fermerskogo-gospodarstva>). – 2026. – 27.05).

Переорієнтація агроекспорту України від сировинної моделі до продукції з вищою доданою вартістю як умова інтеграції до ринку ЄС

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Дмитро Наumenко, експерт ГО «Український центр європейської політики».

На шляху до ЄС Україна має перебудувати модель агроекспорту

Дискусія щодо умов та наслідків вступу до Євросоюзу для українського агросектора має багато аспектів.

Зокрема, доволі часто та безапеляційно звучить теза про те, що впровадження стандартів ЄС у сільському господарстві неминуче його послабить.

Мовляв, жорсткіші вимоги призведуть до зростання витрат та ускладнять виробництво. Також агровиробники ризикують втратити частину звичних ринків за межами Євросоюзу.

Серед таких аргументів є й раціональні.

Справді, географія українського агроекспорту досить диверсифікована.

У 2025 році на Євросоюз припало 52,4 % продажів, решта – на ринки Близького Сходу, Азії та Північної Африки.

Поза сумнівом, адаптація до правил ЄС потребуватиме інвестицій, нових процедур контролю, перебудови частини виробництв і окремих перехідних рішень для агропродовольчих виробників. Тобто – витрат.

Однак у дискусії довкола євроінтеграції агросектора є серйозна вада.

Від сировини – до глибшої переробки

Розмова надто часто зводиться саме до збереження можливості й надалі експортувати звичну для себе – зазвичай сировинну – продукцію на традиційні ринки збуту.

Хоча стратегічно питання в іншому: чи здатна Україна завдяки повноцінному впровадженню стандартів ЄС не лише стабільно закріпити свої позиції на європейських ринках, а й збільшити присутність на ринках інших розвинених країн, експортуючи при цьому ширший асортимент товарів?

Тобто дискусію про євростандарти варто вести не лише через призму витрат на адаптацію виробництва до правил ЄС.

Бо критично важливими є питання часткової перебудови або ж оновлення моделі аграрного експорту.

Йдеться не просто про технічне наближення до правил ЄС – а про те, чи зможе Україна перейти від експорту переважно сировини до більшої частки експорту переробленої продукції з вищою доданою вартістю. У тому числі – органічної продукції.

Така потреба є очевидною.

За статистикою 2025 року 54 % українського агроекспорту склали сировинні продукти та товари з низьким рівнем доданої вартості. 90 % їх – зернові та олійні культури.

Натомість експортна агропродукція з глибшим та високим рівнем переробки займає близько 46 %. Це, наприклад, соняшникова олія, хлібобулочні та кондитерські вироби тощо.

Тобто український агросектор, хоч і має значну частку переробленої продукції, експортує переважно сировинні товари.

Така спеціалізація приносить валютну виручку тут і зараз.

Але водночас консервує залежність від цінової конкуренції з іншими великими країнами-експортерами. А також від сприятливих чи ні погодних умов, цін на світових товарних біржах, стабільності перевезень багатотоннажних насипних вантажів.

Теперішня ситуація робить Україну сильною з погляду валових показників фізичного експорту – але значно слабшою у вартості на одиницю продукції.

Експортувати, як ЄС

Країни Євросоюзу заробляють не стільки на сировині чи біржових товарах, скільки на глибше переробленій, а отже, дорожчій продукції.

За статистикою 2025 року 64 % агроекспорту ЄС складає перероблена продукція і 36 % – сировинна.

Серед найбільших категорій того, що продає Євросоюз на треті ринки – напої, продукти переробки зернових (макарони, печиво), молочна продукція, м'ясо, готові харчові вироби, продукти переробки овочів, фруктів і горіхів.

Це – зовсім інший експортний профіль.

Така модель менше орієнтована на сировинний експорт і більше – на збут продукції з вищою доданою вартістю.

Не менш промовистою є і географія за 2025 рік.

Найбільшими ринками збуту агропродукції ЄС за його межами є Велика Британія, США, Швейцарія, Китай, Японія та Норвегія.

Це ринки, де ключову роль відіграють не лише ціна та обсяг, а й простежуваність і контроль якості вздовж ланцюжка поставок, вимоги до безпечності та довіра до системи контролю.

Саме цього має досягти Україна, переймаючи правила Євросоюзу в агросекторі.

Тому повноцінне впровадження стандартів ЄС слід розглядати не як поступку Брюсселю і не загрозу для вітчизняного агросектора, а як інвестицію у доступ до тих самих платоспроможних ринків, на яких уже заробляє Євросоюз.

Але скористатися цим шансом можна лише за умови, що Україна почне цілеспрямовано змінювати і власний експортний портфель.

Знову ж, метою має стати експорт перероблених товарів з більшою доданою вартістю.

Два євро проти сорока євроцентів

Звичайно, за нинішніх умов нереалістичним є одномоментний перехід України до моделі виробництва, регулювання та експорту, притаманної державам-членам ЄС – через війну, обмежені інвестиційні можливості, масштаб необхідної адаптації.

Але ж євроінтеграція для України – це не лише питання зовнішньополітичного вибору, а й збереження, відновлення та довгострокового розвитку держави.

Саме тому ключове завдання полягає в тому, щоб визначити такі умови переходу, за яких він буде поступовим, прогнозованим і успішним для аграрного сектора.

Знову ж таки, важливо, щоб результатом стала не консервація сировинної моделі, а модернізація сектора, розвиток переробки та створення нових робочих місць.

Досвід країн Центральної Європи показує, що така трансформація є доволі реалістичною.

Наприклад, Польща за 20 років членства в ЄС збільшила вартість агропродовольчого експорту у понад 11 разів.

2025 року вона досягла рекордних 58 млрд євро – проти 20 млрд в Україні.

А кілограм польського аграрного експортного товару був у п'ять разів дорожчим за український – 2 євро проти 0,4 євро.

Ця різниця якнайкраще демонструє принципово різну структуру агропродовольчого експорту двох країн. У польському «портфолію» домінують м'ясо, молочна продукція та кондитерські вироби, а в українському – зернові, олійні культури та рослинна олія.

Безумовно, досвід Польщі чи інших центральноєвропейських країн не є готовим рецептом для України.

Водночас це сильний аргумент на користь того, що інтеграція у європейські правила може працювати не проти агросектора, а в його інтересах. Вести до підвищення якості продукції, сприяти виходу на дорожчі ринки, допомагати розвитку сільських територій і переробної промисловості, створенню робочих місць та збереженню довкілля.

Для здійснення цього Україні потрібна продумана стратегія переходу. Насамперед – чесна і предметна оцінка впливу євроінтеграції на окремі підсектори українського сільського господарства.

Це дозволить визначити реалістичну послідовність адаптації, часові рамки. А також можливі інструменти фінансової підтримки модернізації виробництв, здатних перейти до складніших і дорожчих сегментів експорту.

Такий результат не виникне автоматично. Самі по собі євростандарти не змінять структуру аграрного експорту України.

Але за умови правильно вибудованого переходу вони можуть стати основою для закріплення українських виробників на ринку ЄС і поступового збільшення частки агропродовольчої продукції з вищим рівнем переробки.

Інакше євростандарти ризикують залишитися ще одним набором вимог до виробника «на папері».

Інакше кажучи, формально ми можемо їх затвердити – але на практиці виконуватися це не буде без адекватної підтримки виробників. Тоді ми так і залишимося сконцентрованими на експорті сировини і на ринках країн третього світу. (<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2026/05/12/7237337/>). – 2026. – 12.05).

Євроінтеграція агросектору як шлях до ринку ЄС і фінансування через імплементацію стандартів, спільної аграрної політики та контролю

Матеріал на сайті «EUKраїна»

Євроінтеграція агросектору: що це означає для бізнесу

1. ЄС є одним з ключових ринків збуту для українського агробізнесу

Інтеграція до ЄС є стратегічно важливою для українського АПК через масштаб європейського ринку і глибину вже наявних економічних зв'язків.

ЄС сьогодні є ключовим торговельним партнером України. У 2025 році частка Євросоюзу в українському агроекспорті становила 47,5 % – це 10,7 млрд доларів США. Європейський Союз – це ринок із населенням близько 450 млн споживачів із високою купівельною спроможністю та стабільними правилами торгівлі.

Інтеграція до ЄС для українського АПК – це одночасно про закріплення на головному ринку збуту, підвищення конкурентоспроможності українських агровиробників, доступ до фінансових інструментів підтримки фермерів та перехід до більш стійкої та прогнозованої моделі розвитку сільського господарства.

2. Після вступу до ЄС український агросектор стане частиною Спільної аграрної політики

Спільна аграрна політика (САП) є основою аграрної системи ЄС. Бюджет САП – понад 50 млрд євро на рік. Це приблизно 33 % бюджету Європейського Союзу. Рівень підтримки фермерів у країнах ЄС у середньому становить близько 150–200 євро на гектар (залежно від країни). Для українського агросектору це означає потенційний доступ до системної довгострокової підтримки, яка передбачає фінансування, спрямоване на модернізацію виробництв, екологізацію та розвиток сільських територій.

Основні преференції САП:

- доступ до фінансування
- розвиток сільських територій

- доступ до інновацій та цифрових технологій
- гарантований ринок і стабілізація цін
- упровадження агроекологічних практик
- розвиток регіонів і збереження сіл.

3. Український АПК уже значною мірою працює за європейськими правилами

Україна виконала близько 74 % положень Угоди про асоціацію з ЄС щодо сільського господарства та розвитку сільських територій, і 83 % – щодо безпечності харчових продуктів, ветеринарної та фітосанітарної політики.

Україна вже впровадила багато стандартів ЄС:

- впроваджено систему НАССР для всіх операторів ринку харчових продуктів,
- працює ризик-орієнтований державний контроль у сфері безпечності харчових продуктів,
- діє принцип простежуваності продуктів харчування «від поля до столу»,
- гармонізовано частину ветеринарного і фітосанітарного законодавства,
- заборонено вирощування генетично модифікованих культур відповідно до європейських

вимог.

Це покращує умови доступу української продукції до європейського ринку.

4. Головна євроінтеграційна зміна 2026 року – нові стандарти щодо благополуччя тварин

З 1 січня 2026 року в Україні почали діяти нові вимоги до благополуччя сільськогосподарських тварин під час їх утримання. Власники несуть відповідальність за здоров'я, догляд і комфорт тварин.

Господарства мають привести у відповідність інфраструктуру, умови утримання, транспортування сільськогосподарських тварин та підготовку персоналу відповідно до стандартів ЄС. Мова йде про необхідність:

- модернізації тваринницьких приміщень
- зменшення щільності тварин у тваринницьких приміщеннях
- покращення вентиляції та освітлення
- встановлення автоматизованих систем годівлі та напування
- реконфігурацію простору для зручного доступу до тварин
- модернізацію транспорту для перевезення тварин відповідно до вимог ЄС
- спеціалізоване навчання персоналу
- придбання обладнання для оглушення тварин
- переобладнання приймальних майданчиків
- постійне підвищення кваліфікації персоналу
- збір даних про індикатори благополуччя тварин
- інтеграцію гуманних практик до утримання тварин у корпоративну культуру.

5. Найбільш критичне питання – гармонізація європейського законодавства щодо обігу та використання засобів захисту рослин

У ЄС заборонено багато діючих речовин для засобів захисту рослин (ЗЗР), які ще використовуються в Україні. В Україні в обігу перебуває понад 200 таких речовин (близько 700 препаратів). ЄС пропонує повну гармонізацію у сфері засобів захисту рослин до 2028 року. Україна наполягає на перехідному періоді. Причини прості: в Україні наразі на ринку відсутні дієві альтернативи ЗЗР, дозволені в ЄС, що створює потребу у повній заміні технологічних карт вирощування основних сільськогосподарських культур. Скорочення асортименту діючих речовин також може призвести до формування резистентності (стійкості) шкідливих організмів та потенційного зменшення врожайності. Українським фермерам потрібен час для впровадження нових технологій вирощування, оновлення обладнання для внесення нових ЗЗР, навчання персоналу роботі з новими технологіями та поступової зміни сівозмін і систем захисту рослин.

6. Україна вже створює інституції для роботи за європейськими правилами

Для участі у САП необхідно розробити Національний стратегічний план. Перший крок уже зроблено – затверджено Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року.

Упроваджується мережа збору даних сталого розвитку фермерських господарств (Farm Sustainability Data Network, FSDN), яка передбачає збирання економічних, екологічних і соціальних даних про діяльність фермерів з метою оцінки ефективності САП. Пілотні проєкти зі збору таких даних уже працюють у двох областях України, планується розширення до п'яти.

Для надання європейської фінансової допомоги фермерам в Україні буде створена Виплатна агенція. В кінці жовтня 2025 року Президент України підписав закон про створення цієї установи. Ця агенція має бути акредитована в ЄС та відповідати їхнім вимогам; після чого українські агровиробники зможуть подаватися на фінансову допомогу. Україна планує завершити створення агенції до кінця 2026 року, пройти процедуру акредитації і запустити її в повноцінну роботу у 2027 році. Мета – отримати доступ до фондів підтримки ЄС з 2028 року.

Основними видами підтримки агровиробників у ЄС є:

- Прямі виплати агровиробникам (завжди прив'язані до стандартів виробництва, екології тощо).
- Екосхеми (підтримуються фермери, які застосовують методи ведення сільського господарства, що сприяють досягненню екологічних і кліматичних цілей ЄС).
- Підтримка молодих фермерів для зміни поколінь у сільському господарстві.
- Прямі дотації агровиробникам.
- Допомога конкретним галузям сільського господарства.

Крім того, має бути запроваджена система IACS (Integrated Administration and Control System) – це цифровий інструмент управління та контролю, який використовується для адміністрування виплат, перевірки площ і правомірності заяв, а також для виявлення помилок і запобігання подвійного фінансування.

7. Готуватися до євроінтеграційних змін потрібно вже зараз

Європейська підтримка передбачає чіткі правила. Не лише право фермерів на отримання виплат, а й виконання чітких вимог до прозорості, обліку та контролю. Для фермерів це означає, що всі дані про землю, поголів'я і виробництво мають бути відповідно зареєстровані та підтверджені.

Ключовою умовою є геопросторова ідентифікація земельних ділянок, супутниковий моніторинг і перехресні перевірки. Фермери повинні точно декларувати площі, культури та види діяльності, а також бути готовими до автоматизованих перевірок.

Для тваринницьких господарств обов'язковою є система ідентифікації та реєстрації тварин із забезпеченням простежуваності.

Важливим є дотримання ключових екологічних вимог, адже це безпосередньо пов'язане з правом на отримання прямих виплат та інших форм підтримки.

Євроінтеграційні зміни вже почалися і є незворотними. Фермерам потрібно готуватися до них уже зараз, адже побудова необхідних систем обліку, контролю та управління потребує часу. Очікування є найгіршою стратегією: той, хто адаптується раніше, отримає конкурентну перевагу і зможе не лише зберегти, а й зміцнити свій бізнес. Європейські стандарти відкривають доступ до ринків, грантів, фінансування та більш ефективних моделей ведення господарства. Крім того, зараз фермери мають можливість активно долучатися до діалогу з державними органами та експертами, впливати на формування правил і доносити власні потреби, поки механізми ще формуються. (<https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/yevrointegratsiya-agrosektoru-shho-tse-oznachayedlya-biznesu/>). – 2026. – 22.05).

Фінанси

Фінансова інтеграція України до ЄС і роль Нацбанку у забезпеченні стабільності та впровадженні європейських норм

Матеріал на сайті «LB.ua»

Автор: Валентина Мерещук, випускова редакторка.

Андрій Пишний та Катаріна Матернова обговорили фінансову інтеграцію України в ЄС

Членство в Європейському союзі, якого прагне Україна, передбачає не лише політичну чи економічну інтеграцію, а й фінансову зокрема. Як це відбуватиметься та коли, які реформи НБУ для цього потрібні, що вже вдалося зробити і, головне – яке місце України займатиме в майбутній архітектурі Європи – ці аспекти під час публічної дискусії, яка проходила у Києво-Могилянській академії, обговорювали Голова Національного банку України Андрій Пишний та посол Європейського союзу в Україні Катаріна Матернова.

«Надзвичайно вражає те, що Україна проводить реформи одночасно з тим, як бореться за своє існування як нації. ...Дозвольте сказати, що Україні дуже пощастило мати надзвичайно компетентних людей, які керують фіскальною і монетарною політикою, а також регулюють банківський сектор.

Вже п'ятий рік повномасштабного вторгнення, а на банківський сектор не було жодного системного впливу, не було паніки чи днів, коли банки змушені були закриватися. І навіть у дуже складних обставинах гривня фактично повернулася до плаваючого курсу в межах певного коридору (Режим керованої гнучкості обмінного курсу. – Ред.). Завдяки ролі Національного банку України вдалося уникнути великих шоків для економіки.

І у процесі подальшого вступу до Європейського Союзу Національний банк й надалі відіграватиме критично важливу роль, тому що належний баланс і координація між фіскальною та монетарною політикою, а також сильне регуляторне середовище є ключовими для виконання економічних критеріїв у кластері «Основи процесу вступу до ЄС». Це також важливо для більш спеціалізованих фінансових розділів гармонізації з європейськими правилами та нормами», – відзначила Катаріна Матернова.

Фінансова сфера, підкреслив Голова Національного банку Андрій Пишний, виконує важливу посередницьку функцію, у тому числі у контексті європейської інтеграції, реформи в межах якої повинні дати Україні можливості для післявоєнного відновлення, зокрема завдяки припливу приватного капіталу (і саме він буде головним джерелом відбудови). А для цього ринки капіталів, страховий та банківський сектори повинні бути реформовані, стійкі, прозорі, а корпоративне управління – ефективним і не викликати жодних запитань.

«Щоб зрозуміти, чим європейська інтеграція є для Національного банку, наскільки вона для нас важлива і пріоритетна, наведу кілька цифр.

На початок повномасштабного вторгнення рівень еквівалентності банківського регулювання до норм ЄС, за які відповідає Національний банк, становив трохи більше 50 %. Розпочалась повномасштабна війна, і Національний банк реалізує дуже непросту програму антикризового управління, водночас намагаючись використати кожну можливість для створення відповідних джерел для відновлення української економіки. При цьому ми не припиняли імплементацію європейських норм, і за останніми незалежними оцінками рівень еквівалентності становить уже 78 %.

До кінця 2027 року – і це наша головна мета – ми маємо досягнути максимальної відповідності регулювання у фінансовому секторі вимогам Європейського Союзу, адаптувавши їх до нашої реальності», – зауважив Голова Національного банку.

Захід проходив у межах комунікаційної кампанії до 30-річчя грошової реформи та 35-річчя Національного банку, які відзначаються в 2026 році, за підтримки UGB банку. (https://lb.ua/economics/2026/05/16/738546_andriy_pishniy_katarina.html). – 2026. – 16.05).

Запровадження спрощених процедур банкрутства відповідно до стандартів ЄС для ефективнішого врегулювання заборгованості

Матеріал на сайті «Юридична Газета»

Автор: Олександр Бірюков, доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету, міжнародний експерт.

Спрощені процедури: загальні засади

Активна фаза наукових дискусій щодо підвищення ефективності процедур банкрутства і несудових способів вирішення проблем неспроможності приватних осіб за правилами спрощеного провадження тривала у 2018–2022 роках.

Сьогодні в Україні обговорюються пропозиції щодо запровадження у чинне законодавство спрощеної процедури врегулювання заборгованості окремих категорій боржників. Як добре відомо, пропонуються різні варіанти досягнення простої мети – зробити процес швидшим і менш дорогим. Це сучасна тенденція розвитку законодавства про неспроможність у всьому світі.

За останні роки розроблено низку міжнародних документів, що містять рекомендації стосовно того, як заборгованість особи можна врегулювати більш ефективно, ніж шляхом застосування звичайної чи формальної, як зазначають окремі вчені, процедури.

У цьому контексті необхідно зазначити, що перші формальні пропозиції, які пропонувалися для обговорення в експертному середовищі, з'явилися ще до 2019 року. Тоді я, як член Цільової стратегічної групи Всесвітнього банку з ефективних систем неспроможності, вивчав перший проєкт додаткових принципів до відомого документа, що містить міжнародні стандарти у сфері неспроможності. Їхньою метою було виокремлення особливостей неспроможності мікро-, малих та середніх підприємств.

У Європейському Союзі того ж року було завершено і схвалено роботу над Директивою 2019/1023, присвяченою реструктуризації та окремим аспектам неспроможності. Окрема її частина містила рекомендації щодо мікро- і малих підприємств.

Тим часом експерти ЮНСІТРАЛ сконцентрувалися на розробці Настанов для законодавчих органів щодо неспроможності мікро- і малих підприємств. Вони були схвалені у 2022 році.

За змістом зазначені та інші міжнародні документи містять поради, іноді дуже загального характеру. Однак ще раз зазначимо: хоча вони є загальними, за рекомендаціями міжнародних організацій стоїть багаторічна робота науковців, розробників політики у цій сфері права і представників інституцій, що застосовують норми відповідного законодавства. Також за порадами експертів стоїть аналіз судової практики з метою виявлення найкращих зразків реалізації визначених завдань.

Головним орієнтиром відомих положень практично всіх документів було забезпечення ефективності вирішення майнових проблем учасника цивільного обороту. Під ефективністю як загальним принципом права неспроможності та всієї сфери врегулювання проблем заборгованості розуміють оперативність, а саме негайне реагування на виявлені проблеми заборгованості, простоту рішень та легкість їх прийняття, гнучкість у реалізації поставлених завдань і швидкість

у досягненні кінцевих цілей – відновлення платоспроможності особи чи швидку ліквідацію нежиттєздатного підприємства. Сама процедура має бути доступною і без зайвих формальностей.

Окремі рекомендації стосуються самої процедури. Для цього мають бути вирішені два завдання: по-перше, визначення компетентного органу, що буде вести таку процедуру; по-друге, встановлення функцій такого органу.

Головним є те, що загальні засади нових підходів мають бути реалізовані в національному законодавстві не механічно, а з використанням тих засобів, що сприятимуть досягненню головної мети – створити ефективні механізми вирішення проблем заборгованості, які мають бути простими і зрозумілими.

У цьому контексті важливо зазначити, що поширеною помилкою імплементації актів ЄС у національне законодавство країн-членів є механічне перенесення положень актів законодавства ЄС у закони про неспроможність. Саме на цьому зосередилися представники Єврокомісії під час оцінки успіхів щодо реалізації положень директиви про превентивну реструктуризацію у 2024 році на конференції в м. Вільнюсі, на якій я мав задоволення виступати.

Враховуючи наведене вище, важливо послатися на положення згаданої Директиви, в якій йдеться про транспозицію, а не механічне перенесення тексту міжнародного документа у відповідні національні закони. Тож транспозиція положень директив ЄС має передбачати реалізацію загальних ідей у національному законодавстві з урахуванням наявного правового інструментарію.

Стосовно рекомендацій ЄС у сфері впровадження спрощених процедур неспроможності для окремих категорій боржників необхідно зазначити, що аналіз і, відповідно, шляхи реалізації загальних засад спрощених процедур мають здійснюватися у кількох напрямках. Головними є два: дослідити, чим має відрізнятися спрощена процедура від загальної, іншими словами, чим можна поступитися для скорочення строків її проведення, та визначити, від яких етапів можна відмовитися або які процеси можна скоротити, враховуючи те, що суб'єктами виступають малі підприємства або фізичні особи – підприємці.

Інші положення відповідного акта ЄС та міжнародних документів мають реалізовуватися з урахуванням специфіки, що існує у цій сфері законодавства в кожній державі. Серед них можна згадати визначення кола боржників, на яких мають поширюватися відповідні правила із забезпеченням доступу до процедури чи процедур, забезпечення участі кредиторів, а також умови і випадки залучення професіоналів для надання специфічних послуг у таких процедурах.

Усі інші аспекти системи неспроможності у цій сфері правового регулювання мають бути узгоджені з новою процедурою для того, щоб вони сприяли досягненню наведених вище завдань. Зазначу, що своїм студентам я викладаю конкурсне право, яке складається з понад 15 елементів законодавства про банкрутство з окремими особливостями регулювання відповідних правовідносин кожного блоку.

Насамкінець зазначимо, що подані до ВРУ конкуруючі законопроекти загалом містять схожі механізми з різним баченням того, як має забезпечуватися успішна реалізація майбутньої процедури. Тут необхідно ще працювати для того, щоб майбутні зміни чи окремий розділ закону, що міститиме окрему процедуру, відповідали тому баченню, яке викладене в актах законодавства ЄС та міжнародних документах.

Як висновок необхідно сказати, що розробка законодавчих пропозицій без розуміння теоретичного підґрунтя відповідної частини системи неспроможності є помилковою. Механічне перенесення загальних ідей з одного з актів Європейського Союзу і без урахування всіх міжнародних документів у цій сфері не є належним шляхом транспозиції міжнародних стандартів у національне законодавство зацікавленої держави.

Зазначимо, як уже видно зараз, простий звіт про введення у національне законодавство положень з певною назвою не буде достатнім для того, щоб Україні зарахували виконання

міжнародних зобов'язань на шляху до членства в ЄС. (<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sproshcheni-proceduri-zagalni-zasadi.html>). – 2026. – 14.05).

Зміни у процедурі банкрутства: перехід до моделі «другого шансу» з акцентом на реструктуризацію бізнесу та збереження економічної активності

Матеріал на сайті «Укрінформ»

Автор: Діана Горбачук.

«Другий шанс» замість ліквідації: як Україна змінює філософію банкрутства бізнесу

Україна поступово відходить від класичної моделі банкрутства, в якій фінансова неспроможність бізнесу фактично означала його ліквідацію.

Держава починає формувати нову систему, де головним завданням стає не закриття підприємства, а збереження економічної активності, робочих місць та можливості для відновлення бізнесу.

В умовах повномасштабної війни ця трансформація набула особливого значення. Для тисяч українських підприємств фінансові труднощі стали наслідком не прорахунків менеджменту чи неефективності бізнес-моделі, а зовнішніх факторів: руйнування інфраструктури, окупації територій, втрати ринків збуту, релокації виробництв, енергетичних криз та розриву логістичних ланцюгів.

У таких умовах класичний підхід до неплатоспроможності, побудований переважно на ліквідаційних процедурах, дедалі більше сприймається як застарілий і економічно не вигідний для держави. Закриття підприємства означає не лише завершення діяльності окремої компанії, а й втрату робочих місць, скорочення податкових надходжень, ослаблення місцевих громад і зниження економічної активності цілих регіонів.

Саме тому Україна поступово переходить до європейської моделі «другого шансу», в центрі якої – можливість для бізнесу пройти через кризу, реструктуризувати борги та повернутися до стабільної роботи.

Війна змінила економічну логіку банкрутства

Повномасштабна війна радикально змінила підхід держави до економічної стійкості бізнесу. Якщо раніше банкрутство здебільшого сприймали як проблему окремої компанії, то сьогодні його частіше розглядають як фактор національної економічної безпеки.

Особливо вразливим виявився малий і середній бізнес – сектор, який традиційно формує основу економіки. Саме мікро-, малі та середні підприємства забезпечують значну частину робочих місць, підтримують локальні громади та створюють податкову базу регіонів. Водночас вони мають найменший запас фінансової міцності та найбільш залежні від зовнішніх криз.

У багатьох випадках підприємці опинилися в ситуації, коли головним викликом стало вже не масштабування бізнесу чи конкуренція, а елементарне виживання. Для значної частини компаній ризик банкрутства виник не через внутрішню неефективність, а через форс-мажорні обставини воєнного часу.

У цих умовах держава почала переглядати саму філософію неплатоспроможності. Новий підхід передбачає, що життєздатний бізнес має отримати можливість відновитися, а не автоматично ліквідуватися після фінансового удару.

Європейська модель «другого шансу»

Про перехід України до нової моделі банкрутства публічно заявили в Міністерстві юстиції під час IV Національного форуму «Банкрутство та реструктуризація в Україні. Європейський вимір», який відбувся в Києві 22 травня.

Ключовим елементом реформи стало впровадження європейської філософії «другого шансу», яка вже давно діє у країнах Європейського Союзу. Її суть полягає в тому, що фінансова криза підприємства не повинна автоматично означати його остаточного знищення.

У країнах ЄС система неплатоспроможності дедалі більше орієнтована на превентивну реструктуризацію – механізм, який дає змогу підприємству почати фінансове оздоровлення ще до повного банкрутства. Це дає змогу реструктуризувати борги, домовитися з кредиторами, оптимізувати витрати та зберегти економічну діяльність.

Саме така логіка закладена у Директиві ЄС 2019/1023 про превентивну реструктуризацію та підвищення ефективності процедур банкрутства. Україна фактично адаптує власне законодавство до цієї моделі в межах євроінтеграційних зобов'язань та виконання Угоди про асоціацію з ЄС.

У висновку Комітету Верховної Ради з питань інтеграції України до ЄС прямо зазначено, що законопроект № 15004 не суперечить праву Європейського Союзу та відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції.

Фактично йдеться про системну зміну логіки українського банкрутства: від ліквідації як головної мети – до збереження економічного потенціалу підприємства.

Спрощене банкрутство для малого бізнесу

Центральним елементом реформи став законопроект № 15004 «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо запровадження спрощених процедур для суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва».

Документ розроблений Міністерством юстиції України в межах виконання Плану України за програмою Ukraine Facility. Одним із ключових індикаторів цього плану є узгодження українського законодавства про банкрутство з європейськими стандартами.

Законопроект передбачає появу двох нових механізмів:

- спрощеної процедури санації – для бізнесу, який має шанс відновити платоспроможність;
- спрощеної процедури ліквідації – для підприємств, які вже не мають достатніх активів

для погашення боргів.

Головна ідея реформи – зробити процедури дешевшими, швидшими та менш бюрократичними.

Серед ключових нововведень:

- скасування обов'язкової процедури розпорядження майном;
- необов'язкова участь арбітражного керуючого;
- відсутність необхідності проводити загальні збори кредиторів;
- скорочені строки процедур;
- використання типових форм документів для спрощення процесу.

Окремо законопроект визначає чіткі критерії для бізнесу, який зможе скористатися спрощеними процедурами.

Для мікропідприємств:

- борг не повинен перевищувати 2,5 млн грн;
- кількість кредиторів – не більше 10.

Для малого бізнесу:

- борг – до 5 млн грн;
- не більше 15 кредиторів.

Крім того, підприємство має працювати не менше трьох років та не мати заборгованості із виплати заробітної плати.

Саме критерій відсутності боргів перед працівниками є одним із принципових елементів реформи. Він відповідає європейській практиці та рекомендаціям міжнародних організацій щодо захисту трудових прав у процедурах банкрутства.

Міжнародний досвід і ризики зловживань

Під час підготовки законопроекту Міністерство юстиції аналізувало практики країн ЄС, а також рекомендації ЮНСІТРАЛ, ОЕСД та Європейської Комісії.

Українська модель значною мірою спирається на принцип «Think Small First» – європейський підхід, який передбачає пріоритетну адаптацію державної політики до потреб малого бізнесу.

Водночас автори реформи намагаються зберегти баланс між спрощенням процедур і запобіганням можливим зловживанням.

Українська практика попередніх років показала, що процедури банкрутства нерідко використовували для виведення активів, уникнення боргів або маніпуляцій із власністю. Саме тому спрощені механізми пропонувано застосовувати лише до добросовісних боржників, які відповідають чітко визначеним критеріям.

Фактично держава намагається створити систему, в якій процедура банкрутства стане не інструментом ухилення від відповідальності, а механізмом економічного відновлення.

Нова роль арбітражного керуючого

Реформа поступово змінює і саму роль арбітражного керуючого. Якщо раніше ця професія здебільшого асоціювалася з ліквідацією підприємств та формальним супроводом банкрутства, то тепер акцент зміщується в бік антикризового управління та медіації між боржником і кредиторами.

У сучасній моделі арбітражний керуючий дедалі більше виступає як фахівець із фінансового відновлення бізнесу, а не лише адміністратор ліквідаційної процедури.

Для воєнної економіки це має особливе значення. У багатьох випадках ефективна реструктуризація здатна зберегти робочі місця, підтримати локальну економіку та забезпечити подальше функціонування підприємства навіть після серйозної фінансової кризи.

Реформа як сигнал для інвесторів

Окреме значення реформа має для інвестиційного клімату України. У документах Ukraine Facility прямо зазначено, що ефективність процедур банкрутства є одним із ключових показників для оцінки, яку здійснюють інвестори, рівня захисту прав власності та якості судової системи.

Саме тому реформа неплатоспроможності виходить далеко за межі вузької юридичної тематики. Йдеться про створення більш прогнозованого та зрозумілого бізнес-середовища, яке відповідатиме європейським правилам.

Показово, що Комітет Верховної Ради з питань бюджету та Міністерство фінансів не побачили в законопроекті ризиків для державного бюджету. У парламентському висновку зазначено, що документ не матиме прямого впливу на бюджетні показники та не потребуватиме додаткового фінансування. Це суттєво підвищує шанси реформи на практичну реалізацію.

«Другий шанс» як елемент післявоєнної економіки

Сьогодні реформа системи банкрутства поступово стає частиною ширшої стратегії післявоєнного економічного відновлення України.

Ідеться не лише про зміну юридичних процедур. Фактично держава формує нову економічну культуру, в якій фінансову кризу бізнесу більше не розглядають виключно як вирок.

Концепція «другого шансу» поступово стає елементом нової моделі української економіки – більш гнучкої, адаптивної та орієнтованої на збереження підприємницького потенціалу.

Для країни, яка одночасно веде війну та інтегрується до Європейського Союзу, це має стратегічне значення. Адже післявоєнне відновлення потребуватиме не лише нових інвестицій, а й максимально можливого збереження бізнесу, який уже діє.

І саме тому реформа банкрутства сьогодні перетворюється з технічної юридичної теми на один із стрижневих елементів майбутньої економічної архітектури України. (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4128467-drugij-sans-zamist-likvidacii-ak-ukraina-zminue-filosofiu-bankrutstva-biznesu.html>). – 2026. – 29.05).

Податки та митниця

Запровадження ПДВ та скасування пільги на міжнародні посилки як чинник подорожчання товарів і впливу на споживачів та бізнес

Матеріал на сайті «Цензор.НЕТ»

Автор: Ігор Рець.

Скасування пільги на посилки вдарить по кишені українців: Чи ухвалить Рада скандальний закон?

Верховна Рада вже 12 травня може підтримати законопроекти № 15112-Д та № 12360, які передбачають нові правила оподаткування товарів, придбаних через іноземні онлайн-платформи. У разі успішного голосування пільговий ліміт у 150 євро на міжнародні посилки буде скасований, і глобальні платформи, такі як Amazon та AliExpress чи Temu, доплюсовуватимуть податок на додану вартість до кожного замовлення. Якщо, правда, взагалі залишаться в Україні.

Тобто товари, придбані за кордоном дорожчають до 20 %. Ба більше, роздрібні мережі в Україні теж збільшать ціни, бо зникне цінове порівняння, яке зараз виконує функцію запобіжника, переконані експерти.

Запрацювати зміни мають уже з 1 січня 2027 року, якщо законопроекти ухвалять. Утім, самих нардепів беруть сумніви, чи вийде взагалі зібрати необхідні голоси.

БізнесЦензор поговорив з членами Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Верховної Ради, економістами та поштовими операторами, щоб з'ясувати, які зрештою наслідки чекають на бізнеси, міжнародний імпорт та звичайних українців у разі, якщо ініціатива все ж таки буде підтримана.

Чи буде голосування

Почнемо з найпростішого: чи взагалі відбудеться голосування 12 травня.

Народна депутатка Ніна Южаніна, яка брала участь у робочих групах із підготовки законопроекту, налаштована скептично: «Монобільшість рахує голоси, оскільки в залі є різні думки. Його навіть не виносили для включення в порядок денний на минулому тижні, тому що, вочевидь, не вистачало голосів».

Економіст Олег Гетман оцінює шанси як «50 на 50»: «Якщо законопроекту про цифрові платформи можна давати 99,9 % гарантій, то чи є голоси на посилки – досі залишається загадкою».

Южаніна додає, що додатковий ризик – технічний. Законодавці включили до пакету голосування законопроект № 12360 про KPI для митників (Key Performance Indicators – ключові показники ефективності, – прим. ред.). Якщо він не пройде в другому читанні, весь блок щодо посилок доведеться проходити заново.

«Якщо не проголосують у другому читанні, то це означатиме, що взагалі знову треба буде йти по великому колу», – каже народна депутатка.

Намічене на 12 травня голосування буде вже другою спробою запровадити мито та ПДВ на міжнародні посилки з першої копійки. У квітні скандальний законопроект № 15112 зняли з порядку денного. І зараз «під куполом» розглядатимуть альтернативний. Минулого разу у текст навіть вставили своєрідний бонус для депутатів у вигляді скасування довічного ПЕПства (політично значущі особи, фінансові операції яких банки мають ретельно перевіряти, – прим. ред.), але зрештою відкликали цей пункт, адже, як виявилось, він суперечить євроінтеграційним зобов'язанням України. В ЄС такої щедрості не зрозуміли.

На скільки подорожчає і хто заплатить різницю

Несприйняття українцями ініціативи щодо скасування пільги на міжнародні посилки має просте пояснення: сьогодні одяг та електроніка на українських маркетплейсах коштує дорожче ніж в Китаї. Причому на вітчизняних майданчиках націнка на аналогічну продукцію подекуди доходить до 300 %.

Китайські маркетплейси, згідно з результатами соціологічного дослідження Rating Group, є для українців ледь не єдиним джерелом забезпечення найнеобхіднішими побутовими речами. Так, 45 % з тих, хто отримував посилки з-за кордону змовляли одяг і взуття.

Окрім того, українці цієї зими активно купували за кордоном резервні елементи живлення – павербанки, акумулятори, зарядні пристрої. Тобто нарахування ПДВ з першої копійки, як передбачається законопроектом № 15112-д, стане таким собі «податком на виживання».

Якщо на китайські товари додати 20 %, то й українські аналоги підтягнуть ціни до нової планки. Адже навіть продавати українське дешевше, якщо покупець тепер готовий платити більше за китайське?

Економіст Олег Гетман не до кінця згодний з думкою. Каже, що цьому запобігатиме конкуренція та нарощення обсягу продажів всередині країни. Утім, визнає: ціна китайських товарів зростає. Щоправда не рівно на 20 %. Частину різниці візьмуть на себе самі виробники – знизять відпускну ціну, щоб залишитись конкурентними. Тож реальне очікуване подорожчання для покупця може скласти 10-15 %. Проте, від цього не легше.

Співзасновник та CEO поштового оператора Meest International Василь Журавель дивиться на це з іншого боку. На його думку, якщо китайські товари різко подорожчають, за ними підтягнеться офлайн-рітейл, бо зникне цінове порівняння, яке зараз працює у якості запобіжника:

«Моя суб'єктивна думка, що за ініціативою у вигляді негайного запровадження оподаткування посилок стоїть офлайновий рітейл. І як тільки ця норма вступить в силу – вони також піднімуть ціни на свої товари. Тому покупець в Україні постраждає вдвічі», – каже Журавель.

На його переконання, у разі різкого впровадження може виникнути колапс в роботі поштових та кур'єрських операторів: «Ми передбачаємо, що обсяг відправлень зменшиться на 35-40 %, а адміністративні витрати водночас зростуть щонайменше вдвічі».

Ніна Южаніна також не поділяє оптимізму: «Якщо ціна десь у районі 30-40 % від ціни в Україні, то люди готові чекати три тижні на доставку. Але якщо різниця скорочується – частина покупців просто відмовиться від таких покупок».

Скільки грошей отримає бюджет – і чому цифри розходяться вдвічі

У пояснювальній записці до законопроекту Мінфін прогнозує 10 мільярдів гривень надходжень на рік починаючи з 2027-го. Тоді як ще у квітні член Податкового підкомітету Олексій Леонов називав цифру у 20 мільярдів. Чия правда?

Обидва праві, але говорять про різні роки. Олег Гетман пояснює: «Мінфін рахував на базі 2024-2025 років – це правильна цифра для того часу. Ми рахували на базі 2026 року. Обсяг посилок зростає приблизно на 50 % щороку, тому цифру можна множити щорічно. У 2027-му це вже 27-28 мільярдів, у 2028-му – понад 30 мільярдів гривень».

Утім, чи буде цей обсяг зростати без податкової пільги? Якщо й буде, то значно повільнішими темпами. Адже, в разі здорожчання товарів, українці купуватимуть менше.

Водночас економіст Андрій Длігач у прогнозах стриманіший: «Максимальна оцінка – до 20 мільярдів гривень, якщо все спрацює і кількість посилок не впаде».

Длігач наголошує, що головна проблема українського бюджету зараз – не посилки: «Контрабанда – це 150 мільярдів гривень, за даними аналітичних центрів. Ось чим потрібно займатись насамперед. Але, на жаль, і перезавантаження митниці йде повільно, і відомі великі системні контрабандисти досі залишаються в Раді та на свободі».

Тим часом, обсяг тіньової економіки в Україні перевищує 1 трлн грн, казав раніше Голова Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев.

Окрім того, бюджетні кошти витрачаються на неефективні популістичні речі у вигляді так званих «програм підтримки українців» різного ґатунку: кешбек, «єБак», «зимова тисяча» тощо. До речі, на «зимову тисячу» держава минулого року витратила 17,8 млрд грн – практично весь очікуваний ресурс від оподаткування посилок.

Тобто держава однією рукою роздає гроші, яких і так не вистачає, а іншою виймає їх з кишені громадян додатковими податками. Утім, це легше, ніж боротися з тіньовою економікою.

Загалом найоптимістичніший прогноз щодо ефекту від скасування пільги на міжнародні посилки дає Гетманцев. На запитання БізнесЦензора про свої очікування відповів коротким повідомленням: «\$8,1 млрд від МВФ, 90 млрд євро допомоги від ЄС та \$3,3 млрд від Світового банку. Безпосередньо від закону за оцінками Мінфіну – 10 млрд».

Водночас для ясності потрібно зазначити, що міжнародне фінансування, по суті, – кредити, які рано чи пізно потрібно буде повертати. Державний борг України, до речі, в перерахунку на одного жителя у квітні зріс до рекордних \$7200, що дорівнює доходу пересічного громадянина за 15 місяців.

Чи підуть маркетплейси з України

Одне з головних питань: чи погодяться AliExpress, Temu та інші ставати податковими агентами для українського ринку? Адже якщо для України Китай залишається ключовим постачальником імпорту (\$19 млрд за 2025 рік), то для Китаю українська частка складає лише 0,5 % від загального обсягу експорту КНР (\$3,77 трлн за 2025 рік).

«Ця модель, яку називають One Stop Shop, давно працює в ЄС та країнах, порівнянних з нами за населенням і купівельною спроможністю. Усі китайські маркетплейси там стали податковими агентами», – стверджує Олег Гетман.

Але картина не така однозначна. Ніна Южаніна каже, що Amazon вже відмовив – не бачить можливості ставати платником ПДВ в Україні. До речі, США – замикає трійку лідерів по поштових відправленнях в Україну. Так, за офіційними даними, 52,1 % міжнародних та експрес-відправлень, які надійшли на митну територію України за 2025 рік, – це посилки з Китаю, 23,8 % – з Польщі, 14,3 % – США. Саме на ці країни сукупно припадає 90 % посилок, які українці отримують із-за кордону.

Обсяги надходжень на митну територію України міжнародних поштових та експрес-відправлень за 2025 рік

Василь Журавель вказує і на інший ризик, який часто ігнорують: малий бізнес з ЄС, який буде змушений або приймати незручні для себе правила, або відмовлятися від українського ринку взагалі.

«В Євросоюзі малий бізнес може продавати в інші країни без VAT (Value Added Tax – міжнародний аналог ПДВ, – прим. ред.), якщо оборот не перевищує 100 тис. євро. На малий та середній бізнес там припадає 50-60 % електронної торгівлі. Запропонований нормативний документ призведе до того, що малий та середній бізнес зіткнеться з проблемами неповного сервісу, складної бюрократичної процедури та відмовою виходу на український ринок, а це своєю чергою призведе до домінування великих гравців, які, не відчуючи конкуренції, будуть піднімати ціни», – пояснює він.

«Сірий» імпорт: зменшиться чи зросте?

Прихильники закону стверджують, що він перекриє «сірі» схеми – коли через тисячу паспортів отримують тисячу посилок і реалізують товар без сплати податків.

Але Журавель прогнозує протилежне: «Зниження порогу для С2С-посилок зі 150 до 45 євро ще більше активізує «буси» – цей феномен існує десятиліттями, і держава так і не навчилася його «оцивілізувати». Якщо людина не зможе отримати посилку без ПДВ легально, вона знайде спосіб зробити це нелегально».

Длігач уточнює: «сірий» сектор уже зараз використовує посилки для завезення товарів на перепродаж. А це – питання корупції на митниці, де неможливо перевірити 70 млн посилок на відповідність задекларованій ціні, – це реальна проблема, каже економіст.

«Зловживання все одно будуть залишатися, а можливо будуть збільшуватися черги, а можливо ще якісь негативні наслідки. Я думаю, що правильно було б відтермінувати введення в дію такої норми і поетапно впроваджувати її в залежності від технічної готовності митниці», – додав він.

Южаніна визнає: «В Україні дуже багато таких норм, які працюють десь в Європі – а в нас виходить трохи по-іншому». На її думку, в Україні ініціатив, «які спонукають розвиватися тіньовому обігу, дуже багато». «І це одна із них», – наголошує депутатка.

Європейський вектор України дійсно потребує скасування пільги на посилки. Утім, наша країна ще не стала членом ЄС. І, за словами канцлера Німеччини Фрідріха Мерца, швидкий вступ України до Євросоюзу неможливий. Цілком логічно було б відтермінувати набуття чинності норми про посилки до набуття Україною повноправного членства в Євросоюзі.

Військові та волонтери: питання без відповіді

Значна частина міжнародних посилок сьогодні – це комплектуючі для дронів, систем РЕБ, кабелі, батареї. За оцінкою Журавля, від 10 % до 20 % всіх міжнародних відправлень так чи інакше пов'язані з потребами військових і волонтерів.

Відповідно до Податкового кодексу, такі товари звільнені від ПДВ. Але на практиці, попереджає Южаніна, жоден маркетплейс не буде вивчати українське законодавство та розбиратись, які саме компоненти звільнені від оподаткування: «Вони будуть брати ПДВ з усього. І це найбільше питання, але воно затихло».

Южаніна розповідає, що в робочій групі силою поставили одну поправку – зобов'язати Кабмін розробити порядок повернення сплаченого ПДВ фізичній особі: «Як це буде? Я не можу собі уявити, в які строки буде це повернення, як це декларуватиметься. Але без цього ніяк».

Примітно, що на засіданні комітету жоден депутат це питання не підняв. Ніна Южаніна пояснює це тим, що «більшість вважає, що цей закон не буде ухвалений».

У розмові з журналістами 24 каналу перший заступник голови Комітету з питань фінансів, податкової і митної політики Ярослав Железняк висловив сумнів, що законопроект взагалі ухвалять:

«Добра новина в тому, що це все одно не запрацює».

Що в результаті

Закон про посилки – рідкісний випадок, коли всі опитані експерти принципово підтримують саму ідею, але розходяться в усьому іншому: у термінах, у прогнозах для споживача, в оцінці готовності системи.

Економісти кажуть: вирівнювання умов для українських виробників давно назріло, модель технічно реалізована в десятках країн, бюджет отримає від 20 млрд грн і більше. Запровадження ПДВ для іноземних товарів – це не преференція, а справедливість, на яку заслуговує національний виробник.

Нардепи та практики кажуть: правильно, але не зараз, не так і не в цьому темпі. Адміністративна система не готова, з маркетплейсами не досягнуті домовленості, питання військових закупівель частково відкрите.

Голосування 12 травня покаже, чиї аргументи переважають. Але навіть якщо закон пройде – реальна перевірка почнеться 1 січня 2027 року, коли для дешевих товарів на Temu та AliExpress оновлять цінник. (<https://censor.net/biz/resonance/4002434/opodatkuвання-mijnarodnyh-posylok-koly-uhvalyat-zakon>). – 2026. – 11.05).

Виконання Україною антитютюнових зобов'язань ЄС: гармонізація законодавства, акцизна політика та кроки для зниження рівня куріння

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Дмитро Купира, виконавчий директор ГО «Життя».

Менше курити на шляху до ЄС: як Україна виконує антитютюнові зобов'язання

Захист людей від шкоди тютюну та нікотину – один із пріоритетів у сфері здоров'я у Євросоюзі. Та й скрізь, де влада дбає про здоров'я громадян.

Для України як кандидата на вступ до ЄС це ще й виразно «євроінтеграційна» сфера.

Важливі зобов'язання щодо антитютюнової політики були прописані ще в Угоді про асоціацію з Євросоюзом. Нині відповідні конкретні завдання містить Національна програма адаптації законодавства до права ЄС.

Це один із напрямів, де ми вже демонструємо прогрес, а правила ЄС перевірені десятиліттями. Станом на сьогодні антитютюнове законодавство України частково гармонізоване з правом Євросоюзу.

Але є ще багато завдань. Ціна бездіяльності вимірюється в людських життях і мільярдах гривень щорічних втрат для системи охорони здоров'я та економіки.

Що має зробити Україна

Як і в ЄС, в Україні заборонено рекламу, спонсорство та стимулювання продажу тютюнових виробів, ароматизованих сигарет та тютюну для самокруток. Запроваджено комбіновані медичні попередження на пачках.

Водночас невиконаними пунктами залишаються належний контроль за інгредієнтами, заборона ароматизаторів (фруктові, солодощі тощо) в тютюнових виробах для нагрівання (ТВЕН) та забезпечення простежуваності тютюнових виробів.

Як і коли Україна буде посилювати антитютюнове законодавство?

У Євросоюзі політику захисту здоров'я від шкоди тютюну та нікотину формують три ключові директиви: про тютюнові вироби (2014/40/ЄС), про рекламу тютюну (2003/33/ЄС) та про тютюнові акцизи (2011/64/ЄС).

Саме вони є основою для адаптації українського антитютюнового законодавства в рамках підготовки до вступу в ЄС.

Національна програма адаптації законодавства до права ЄС передбачає ухвалення низки рішень у цій сфері.

Зокрема:

- Ухвалення законопроекту № 12091. Серед іншого, він передбачає заборону викладки тютюнових та нікотинових виробів у місцях торгівлі та, відповідно до Директиви 2014/40/ЄС, заборону ароматизованих тютюнових виробів для нагрівання.
- Ратифікацію Протоколу ВООЗ щодо ліквідації незаконної торгівлі тютюновими виробами.
- Запуск системи простежуваності тютюнових виробів.
- Синхронізацію ставок акцизного податку на тютюнові вироби (Директива 2011/64/ЄС).
- Імплементацию технічних стандартів для тютюнових виробів.
- Встановлення єдиних з ЄС правил щодо податкової звітності та допустимих порогів втрат тютюнової продукції під час транспортування.

Тютюнове лобі проти

Розпочати впровадження європейських стандартів у цій сфері Україна мала ще відповідно до Угоди про асоціацію, яка набула чинності 1 вересня 2017 року.

Але упродовж усього цього часу тютюнова індустрія системно протидіє імплементації Директиви 2014/40/ЄС, Директиви 2011/64/ЄС та ратифікації Протоколу про ліквідацію

незаконної торгівлі тютюном. Це гальмує виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань і водночас поглиблює демографічні та економічні втрати від вживання тютюну й нікотину.

Зокрема, в акцизній політиці Україна наздоганяє вчорашній день.

Майже десять років ми намагаємося досягти мінімальної ставки акцизу ЄС на сигарети – 90 євро за 1000 штук.

Восьмирічний план (2018–2025) мав поетапно наблизити ставку до цього рівня, однак девальвація гривні та економічні наслідки повномасштабного вторгнення РФ унеможливили його виконання.

У 2025 році фактична ставка так і не перетнула позначку в 70 євро.

На початку 2025 року набув чинності закон, який внаслідок втручання тютюнової індустрії розтягнув план досягнення ставки 90 євро аж до 2028 року. У підсумку виконання лише однієї директиви з пакета вимог до членства в ЄС займе щонайменше 11 років.

Тим часом Євросоюз вже перебуває в процесі перегляду правил щодо тютюнових акцизів. Розглядають підвищення мінімальної ставки до 215 євро за 1000 сигарет, а також запровадження обов'язкових мінімальних ставок на нові тютюнові та нікотинові вироби.

При цьому середня фактична ставка на сигарети по країнах ЄС вже сьогодні становить 211 євро.

Тобто більшість держав-членів орієнтуються не на мінімум, а на значно вищі власні показники з метою захисту здоров'я своїх громадян.

Тож відповідно до чинного українського законодавства у 2028 році Україна досягне показника, який на той час буде у 2,4 рази нижчим за новий мінімум ЄС.

Щоб Україна була готовою до вступу в ЄС в осяжній перспективі, уряду та Верховній Раді доцільно невідкладно переглянути акцизну політику на тютюнові вироби з урахуванням запланованого підвищення в ЄС.

Це збереже тисячі життів українців, але також сприятиме наповненню бюджету.

Завдяки політиці підвищення акцизів на тютюнові вироби надходження до держбюджету у 2025 році сягнули 122,5 млрд грн. Це на 26 млрд грн більше, ніж роком раніше, та на 100 млрд грн більше, ніж десять років тому.

Усі ці роки акциз на тютюнові вироби щороку зростав на 20 %, а у 2025 році акцизи на сигарети сумарно збільшилися на 35 %.

Та з 2026 року підвищення акцизів на сигарети складає 5 % і менше!

Бюджет недоотримає десятки мільярдів гривень, і це в умовах війни та гострої потреби у фінансуванні.

Законодавство ЄС працює

Звісно, може виникати запитання: чи справді антитютюнові європейські директиви ефективні у захисті здоров'я?

Нещодавно Європейська комісія оприлюднила результати комплексної оцінки європейського законодавства щодо контролю над тютюном та нікотинном. Зокрема, ефективності Директиви про тютюнові вироби та Директиви про рекламу тютюнових виробів у захисті здоров'я населення.

Оприлюднені дані свідчать, що галузеве законодавство ЄС сприяє значному зниженню рівня куріння та смертності.

З 2012 року відсоток курців у ЄС зменшився з 28 % населення до 24 %, а кількість спричинених тютюном смертей скоротилася на 8,6 %.

Що важливо, найбільше курців поменшало серед молоді віком 15–24 років – з 29 % до 22 %.

Зниження поширеності куріння в ЄС відбувається насамперед завдяки податковій політиці, тобто високим акцизам на тютюнові вироби.

40 % відмов від паління спричиняє саме вартість сигарет.

Суттєво впливають також заборона реклами, обов'язкове маркування, заборона ароматизаторів у сигаретах.

Таке комплексне регулювання дозволяє сформувати середовище, в якому куріння поступово стає менш доступним, менш видимим і непривабливим.

Знову ж таки, це життєво важливо для України.

Продукція тютюнової індустрії є причиною кожної п'ятої смерті та щороку забирає життя близько 100 тисяч українців.

Втім, у нас теж відбулося зниження споживання традиційних тютюнових виробів – завдяки запровадженню вимог ЄС та, частково, Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну.

За даними ВООЗ, рівень щоденного куріння серед дорослого населення України зменшився з 31 % у 2006 році до 22 % у 2025-му, тоді як рівень куріння сигарет знизився до 16 %.

Вживання тютюну серед підлітків 13-15 років знизилося з 26 % у 2005-му до 15 % у 2017-му, однак зросло до 18 % у 2023 році.

Водночас нові тютюнові та нікотинові вироби є драйвером зростання поширеності вживання і саме тому мають бути врегульовані на рівні з традиційними.

Цим шляхом рухається і ЄС, поступово розширюючи регуляторну базу на електронні сигарети, тютюнові вироби для нагрівання та нікотинові снюси (подушечки).

Країни ЄС уже давно розглядають політику захисту від тютюну та нікотину як інвестицію в людський капітал.

В умовах виснажливої війни та загострення демографічної кризи Україні тим більше доцільно дбати про збереження здоров'я працездатного населення. Це своєю чергою сприятиме відновленню демографічної та економічної стійкості. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/05/18/7237633/>). – 2026. – 18.05).

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Енергетика

Імплементація Метанового регламенту ЄС як умова зменшення втрат газу, підвищення енергоефективності та отримання економічної вигоди

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Олег Савицький, експерт з кліматичної та енергетичної політики, Razom We Stand.

П'ять кроків і понад мільярд євро щороку: чому Україна має ухвалити Метановий регламент ЄС

Євроінтеграція України в енергетичному секторі дедалі більше залежить не лише від формального наближення законодавства до норм ЄС, а й від модернізації та зменшення втрати природних ресурсів.

У цьому важливою є імплементація Метанового регламенту ЄС, ухваленого 2024 року. Метою є зменшення витоків при видобутку викопного палива, тобто його втрат. «ЄвроПравда» детально розповідала про це раніше у статті «Тиск за допомогою метану: як нові правила ЄС можуть прискорити заборону російського газу».

Приєднання до нових правил означатиме для України не лише кращий доступ до європейського ринку газу. За цим криються значні економічні вигоди.

Насамперед через просту формулу – що менше наявного газу ми марнуватимемо, то менше дорогого імпортного будемо закуповувати.

Це – один із можливих ефектів від добросовісного впровадження правил Європейського Союзу в енергетичній сфері.

Скорочення викидів метану – світовий тренд

На початку травня в Парижі в межах французького головування у G7 відбулася міжнародна зустріч високого рівня з питань скорочення викидів метану.

Дискутували про дуже практичні речі.

Передусім йшлося про енергетичний сектор, де скорочення світових викидів метану є найшвидшим та найдешевшим.

Це важливий сигнал для України: метанова політика перестає бути вузькою кліматичною темою і стає для Європи частиною заходів з підвищення енергетичної безпеки, надійності та прозорості постачань енергоресурсів.

Якраз у день проведення паризької конференції Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) опублікувало нову доповідь Global Methane Tracker 2026.

Вона показує неутішну реальність: глобальні викиди метану від викопного палива залишаються біля рекордних рівнів, попри наявність перевірених технологій для їх усунення. Але є й інший висновок: скорочення витоків газу та відмова від марнотратства у вигляді неаварійного факельного спалювання могли би зробити доступними для споживачів до 200 млрд кубометрів газу щороку.

Саме тому Financial Times винесла у заголовок недавньої статті приголомшливий факт: світ щороку марнує газу в понад вдвічі більше, ніж його зараз заблоковано через кризу довкола проходження газопроводом Ормузької протоки.

І ще кілька фактів.

Образно кажучи, викиди метану «винні» у приблизно третині нинішнього глобального потепління.

Але є й хороша новина – він «живе» в атмосфері значно менше часу, ніж вуглекислий газ. Тому швидке скорочення викидів метану та його концентрації в атмосфері є одним із найефективніших способів уповільнити потепління вже в найближчі десятиліття.

Саме на цьому наголосили понад 250 науковців, які за сприяння Світового економічного форуму представили напередодні паризької зустрічі 10-пунктовий план невідкладних дій для скорочення викидів метану.

Що це означає для нас

Для України ця дискусія має дуже конкретний вимір.

Адже ми – країна-кандидат на вступ до ЄС. У нас велика газова інфраструктура з підземними сховищами, видобутком газу, вугільними шахтами, застарілими газовими мережами – та значними втратами енергоресурсів.

У 2023 році метан становив близько 27 % загальних викидів парникових газів України.

При цьому 71 % національних викидів метану генерував енергетичний сектор.

Це означає, що метанова політика для України – не другорядне «екологічне» питання, а одна з ключових реформ енергетичного сектора.

До того ж без повної імплементації Метанового регламенту ЄС Україна вже з 2028 року може зіштовхнутися з новою реальністю на газовому ринку Європи. З 2030 року імпорту має відповідати граничним значенням метанової інтенсивності, які визначить Єврокомісія.

Але тиск на імпортерів у комерційній сфері почнеться раніше.

Європейські покупці, трейдери, банки та страхові компанії вимагатимуть доказів того, що поставки нафти і газу мають прозорий, вимірний і верифікований метановий слід – від джерел видобутку і до надходження на територію ЄС.

Нібито все складно, однак стимули для скорочення викидів метану вагомі.

За оцінкою проєкту Green Deal Ukraine, обсяг метану, який потенційно можна отримати в Україні як додаткове паливо за рахунок відповідних галузевих заходів в Україні, становить близько 3 млрд кубометрів на рік.

Йдеться про скорочення викидів та витоків метану від нафтогазового сектора, утилізацію його на полігонах твердих побутових відходів та станціях очищення стічних вод, а також дегазацію вугільних шахт, які залишилися на контрольованих територіях.

Повне використання цього потенціалу могло б покрити до 10–15 % попиту України на природний газ і скоротити викиди парникових газів на 60–85 млн тонн CO₂-еквіваленту щороку.

І що важливо – добре на цьому заробити.

За середніми гуртовими цінами на природний газ у Європі станом на 2025 рік (0,36 євро/м³), економічна вартість газу, який можна отримати за рахунок підвищення ефективності газової інфраструктури та інших заходів зі скорочення викидів метану, оцінюється у 750–1100 млн євро щороку.

Або до 11 млрд євро протягом наступних 10 років.

Це означає подвійну вигоду – гроші, не витрачені на імпорту газу, можуть бути інвестовані у національну економіку.

Метановий регламент ЄС уже є одним із бенчмарків (критеріїв) Національної програми адаптації законодавства України до *acquis* ЄС.

Урядова програма прямо передбачає транспозицію ключових положень Регламенту 2024/1787 до кінця 2027 року – включно з визначенням компетентних органів, впровадженням системи моніторингу, звітності та верифікації, а також інвентаризацією недіючих свердловин та покинутих вугільних шахт.

П'ять кроків для України

В практичній площині Україні потрібно здійснити п'ять послідовних кроків.

Перший – ухвалити рамковий закон для імплементації Регламенту ЄС 2024/1787.

Це має бути не декоративна євроінтеграційна норма, а зміна правил гри для газовидобутку, транспортування, розподілу, підземного зберігання, вугільних шахт та покинутих об'єктів.

Другий – визначити компетентні органи та їхні повноваження.

Україна має чітко відповісти, хто збиратиме та перевірятиме звітні дані, хто контролюватиме операторів, хто буде проводити інспекції та накладати штрафні санкції, хто взаємодіятиме з європейськими інституціями та хто відповідатиме за шахтний метан.

Третій – створити систему моніторингу, звітності та верифікації метану на основі даних вимірювань.

Без прямих вимірювань метану не буде ані довіри, ані інвестицій, ані доступу до європейського ринку. Стара логіка розрахунків за усередненими коефіцієнтами має поступитися системі регулярних вимірювань, інвентаризації на рівні конкретних джерел та незалежної верифікації даних.

Четвертий – запровадити програми LDAR, тобто регулярного виявлення та усунення витоків, а також правила щодо стравлювання і факельного спалювання газу.

Це не абстрактна «екологічна» вимога. Це спосіб повернути в систему газ, який сьогодні втрачається, підвищити безпеку об'єктів та ефективність їхньої роботи.

П'ятий – забезпечити необхідне фінансування та кадрове забезпечення.

Потрібні кошти на обладнання, мобільні лабораторії, навчання персоналу, ремонти, заміну обладнання, доступ до найкращих світових практик та технологій. Потрібні інженерні фахівці відповідної кваліфікації для реалізації проєктів на об'єктах «Нафтогазу», ОГТСУ, операторів газових мереж та у вугільних регіонах.

За оцінкою МЕА, близько 70 % світових метанових викидів від викопного палива можна скоротити наявними технологіями. А понад 35 млн тонн – без негативних видатків, бо вартість збереженого газу перевищує витрати на заходи.

Тому МЕА вказує на заходи зі скорочення втрат та викидів метану як на питання енергетичної безпеки.

Для України це ще більш актуально. Країна, яка воює за енергетичну незалежність, не може дозволити собі марно втрачати газ.

Метанова реформа – це тест на серйозний підхід до євроінтеграції.

Вона покаже, чи здатна Україна не лише формально приймати європейські норми, а й модернізувати енергетичний сектор, зменшувати марнотратство і будувати довіру до своєї інфраструктури та видобувної галузі серед партнерів у ЄС.

Знову ж, ціна питання збереження газу для України – можливість заощаджувати понад мільярд євро щороку (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/05/14/7237560/>). – 2026. – 14.05).

Транспорт

Як нові правила техогляду можуть паралізувати роботу українських перевізників у ЄС

Матеріал на сайті «Цензор.НЕТ»

Автор: Володимир Крейденко, Народний депутат України IX скликання.

Євроінтеграція навпаки

Постанова Кабінету Міністрів, яка мала «спростити» процедури для перевізників, насправді ризикує залишити сотні українських фур без дійсних документів прямо посеред Європи. І все це – без жодного публічного обговорення.

Щодня понад 200–300 українських вантажівок і автопоїздів перетинають кордон із Євросоюзом у рамках міжнародних перевезень. Кожна з них зобов'язана мати на борту чинний ЄКМТ-сертифікат придатності до експлуатації – спеціальний міжнародний документ, що підтверджує технічну відповідність транспортного засобу вимогам Настанови Міжнародного транспортного форуму. Без нього перевізник ризикує отримати заборону на рух, штраф або навіть затримання вантажу. Нещодавні зміни до постанови Кабінету Міністрів України № 137, що регулює порядок технічного контролю, поставили цю систему на межу хаосу.

Постанова набрала чинності відразу після публікації – без жодного перехідного періоду. При цьому видача сертифіката ЄКМТ – це не проста «галочка». Інспектор має ідентифікувати конструкцію транспортного засобу, перевірити три заводські сертифікати виробника, встановити екологічний клас (ЄВРО), перевірити відсутність несанкціонованих змін конструкції та оцінити технічний стан автомобіля. Навіть спеціалістів, що мають роками напрацьований досвід, готують місяцями. А тут – одним урядовим рішенням до процедури підключають понад 400 нових суб'єктів обов'язкового технічного контролю по всій країні. Людей просто немає – ні навчених, ні сертифікованих.

Результат передбачуваний: помилки в оформленні сертифікатів. А кожна помилка – це не просто бюрократичний збій. За Директивою ЄС 2014/47/ЄС, при придорожньому контролі фіксують кожну невідповідність. Накопичений «ризик-профіль» перевізника може сягати 150–500 %, що означає постійні поглиблені перевірки, затримки, репутаційні втрати та удари по бізнесу. Українські перевізники і без того працюють в умовах війни. Додавати їм ще й регуляторні «мінні поля» – злочинна безвідповідальність.

Настанова ЄКМТ чітко визначає: сертифікат видає орган або установа, що безпосередньо контролюється державою. Не приватна компанія, не регіональний підрядник, а саме державно підконтрольна структура. В Україні такою є ДП «ДержавтотрансНДІпроект» – нотифікований виконавчий орган у рамках Угоди ООН 1997 року та компетентний орган контролю за технічним

станом транспортних засобів, визнаний секретаріатом ООН. У жодній країні ЄС до видачі сертифікатів ЄКМТ не залучають одночасно кілька організацій. А постанова КМУ фактично «відкриває кран» для необмеженого кола суб'єктів без переважної частки держави в структурі власності. Наслідок – і правовий хаос, і ризик масової появи підроблених сертифікатів, перевірити справжність яких буде просто неможливо, адже постанова не передбачає жодного механізму верифікації.

Є і цілком конкретна фінансова шкода. Щороку від видачі ЄКМТ-сертифікатів до бюджету надходило близько 70 мільйонів гривень через ДП «ДержавтотрансНДІпроект». Після «реформи» ці кошти підуть приватним структурам. Держава добровільно відмовляється від доходу у стратегічно важливій сфері – і це в умовах воєнного часу, коли кожна гривня на рахунок. Крім грошей, постраждає й унікальна інфраструктура: підприємство має рідкісний у своєму роді комплекс обладнання для випробувань, відповідає статусу національного наукового надбання. Руїнування кадрового потенціалу та матеріальної бази, що формувалися десятиліттями, – це не «оптимізація», це знищення компетенцій, які потім відновлювати роками.

Постанова рясніє прогалинами. Хто видаватиме сертифікат на причіп, якщо представника виробника в Україні немає? Як нові суб'єкти будуть обмінюватися інформацією з системою «ШЛЯХ» для видачі дозвільних документів? Яким чином буде анулюватися сертифікат, якщо вантажівка вже перебуває за кордоном? За постановою, визнання протоколу недійсним може відбуватися до 10 діб – а КТЗ усю цю добу їде Польщею чи Німеччиною з юридично «мертвим» документом. Постанова ЄКМТ такого механізму не передбачає взагалі. Окремо: постанова містить фактичну помилку – Міжнародний транспортний форум заснований у 2006 році, а не в 2008-му, як написано в тексті. Дрібниця? Можливо. Але вона показова: документ такого рівня не пройшов належного фахового контролю.

Ця постанова потребує негайного перегляду. Необхідно ввести перехідний період – щонайменше 6–12 місяців – для підготовки кадрів і відпрацювання процедур. Видача ЄКМТ-сертифікатів має залишатися за державно підконтрольним органом відповідно до вимог Настанови ЄКМТ та Угоди ООН 1997 року. Потрібно впровадити реєстр виданих сертифікатів з можливістю онлайн-верифікації. І головне – такі рішення мають прийматися після публічного обговорення з галуззю, а не кулуарно.

Україна прагне до ЄС. Але євроінтеграція – це не імітація реформ. Це реальне підвищення стандартів. Поспішні рішення без зворотного зв'язку з галуззю та без фахової експертизи – це шлях не до Брюсселя, а до авторитарного регулювання, що дискредитує саму ідею змін. (<https://censor.net/ua/blogs/4001784/yak-novi-pravyla-tehoglyadu-mojut-paralizuvaty-robotu-ukrayinskyh-pereviznykiv-u-yes>). – 2026. – 06.05).

Екологічні норми

Запровадження спеціального правового режиму використання торфовищ задля збереження екосистем та зменшення кліматичних ризиків згідно стандартів ЄС

Матеріал на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

Уряд затвердив нові правила використання земель під торфовищами: рішення зменшить кліматичні ризики

Кабінет Міністрів України врегулював особливості використання земель під торфовищами та визначив підходи до їх цільового призначення. Відповідну постанову «Про особливості правового

режиму використання земель під торфовищами та можливі види їх цільового призначення» ухвалено 6 травня.

Документ запроваджує особливий правовий режим для територій, на яких розташовані торфовища. Зокрема, йдеться про чіткі правила, які мають враховуватися під час формування земельних ділянок, передачі їх у власність або користування, а також зміни цільового призначення.

Ключовою новацією постанови є створення на картографічній основі Державного земельного кадастру окремого інформаційного шару про земельні ділянки, у межах яких наявні торфовища. Він формуватиметься на основі наявних матеріалів і стане обов'язковим до врахування розпорядниками земель під час ухвалення рішень щодо:

- передачі земель у власність або користування;
- зміни їх цільового призначення;
- управління ділянками, які повністю або частково зайняті торфовищами.

Постанова також визначає можливі види цільового призначення для земель із торфовищами та уточнює склад угідь, до яких можуть належати такі території. Такий підхід дозволить ухвалювати рішення щодо використання землі не лише за формальними кадастровими параметрами, а й з урахуванням природної цінності ділянки, її кліматичної, водорегулювальної та екологічної функцій.

Водночас документ не передбачає автоматичного перегляду вже встановленого цільового призначення земельних ділянок і не покладає на власників або користувачів обов'язку переоформлювати документи. Нові правила застосовуватимуться до майбутніх рішень щодо формування ділянок або зміни їх цільового призначення.

Окремо врегульовано питання земельних ділянок, які передаються у власність або користування колишнім власникам нерухомого майна, знищеного внаслідок збройної агресії російської федерації. Такий підхід дає змогу поєднати захист прав громадян із вимогами екологічної безпеки.

Торфовища мають важливе значення для клімату та водного балансу. У природному стані вони накопичують вуглець, регулюють водний режим і працюють як природні фільтри. Натомість осушення та деградація таких територій призводять до викидів парникових газів, погіршення якості води і підвищення ризику торф'яних пожеж.

«Торфовища – це природний ресурс, який має значення і для довкілля, і для кліматичної безпеки. Постанова вперше встановлює зрозумілі правила для земель, де розташовані торфовища: такі території мають використовуватися з урахуванням їхньої екологічної цінності, а не лише цільового призначення. Це допоможе запобігти подальшій деградації торфовищ, зменшити викиди CO₂, значно знизити ризики пожеж і наблизити українську земельну політику до європейських екологічних стандартів», – зазначила заступниця міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Ірина Овчаренко.

Прийняття постанови наближає українське регулювання до підходів Європейського Союзу у сфері охорони природних оселищ, відновлення екосистем, водної та кліматичної політики. Зокрема, йдеться про практичне впровадження принципів, закладених у європейському природоохоронному та кліматичному законодавстві, включно з підходами до збереження природних екосистем, відновлення деградованих земель і скорочення викидів у секторі землекористування.

Рішення є частиною послідовної роботи Уряду з виконання євроінтеграційних зобов'язань України у сфері охорони довкілля, кліматичної політики та сталого землекористування. Воно створює правові передумови для збереження і відновлення торфовищ як природних екосистем, важливих для скорочення викидів парникових газів, захисту біорізноманіття та управління водними ресурсами. (<https://me.gov.ua/News/Detail/6b0f98f2-ed12-4fb7-abcb-7272e97059e4?lang=uk-UA&title=KabinetMinistrivUkrainiVreguluvavOsoblivostiVikoristanniaZemelPidTorfovishchami>). – 2026. – 08.05).

Проблема реформи управління відходами упаковки через конфлікт навколо моделі контролю фінансових потоків і відсутність довіри з боку бізнесу

Матеріал на сайті «Торгово-Промислова Палата України»

Автор: Олександр Лимар, директор асоціації «РЕКОПАК».

Чому гальмується реформа управління відходами упаковки в Україні: позиція експерта.

В Україні вже тривалий час тривають спроби реформування сфери управління відходами. За цей період змінювалися уряди, профільні міністри, парламентські комітети та підходи до реалізації реформи. Однак, попри численні дискусії та ініціативи, в Україні досі не запрацювала сучасна система розширеної відповідальності виробника (РВВ) для упаковки – механізм, який у країнах ЄС вже давно є невід’ємною складовою ефективною системи управління відходами.

Що таке РВВ і чому це важливо. Принцип розширеної відповідальності виробника (РВВ) передбачає, що виробник товару в упаковці несе фінансову та організаційну відповідальність за збір, сортування та переробку відходів після використання продукції. Простіше кажучи той, хто випускає товар в упаковці на ринок, має забезпечити фінансування системи поводження з цією упаковкою після того, як вона стане відходом.

Саме завдяки таким механізмам у країнах ЄС працюють системи роздільного збору, сортування та переробки відходів упаковки. Ці кошти дозволяють будувати сучасну інфраструктуру переробки та зменшувати навантаження на полігони. Для України це питання не лише екології. Це також виконання зобов’язань перед ЄС, розвиток ринку вторинної сировини, інвестиції у переробну галузь, створення нових робочих місць, а також детінізація ринку відходів.

Історія питання. Україна вже мала спробу створити систему відповідальності за відходи упаковки. Йдеться про діяльність ДП «Укрекокомресурси», яке фактично стало монопольним оператором збору екологічних платежів. Формально підприємство мало забезпечити розвиток системи збору та переробки упаковки. Але на практиці ця модель перетворилась на адміністративний механізм акумулювання коштів без створення прозорої інфраструктури та конкурентного ринку.

Фактично була побудована система, яка асоціювалась у бізнесу не з екологічною реформою, а з механізмом отримання неправомірної вигоди чиновниками через контроль над фінансовими потоками. Бізнес сплачував кошти, але не бачив ані ефективною системи збору, ані реального розвитку переробки. Саме тому будь-які нові ініціативи щодо РВВ, які передбачають надмірний державний контроль, автоматично викликають недовіру.

За що насправді триває боротьба. Ключове питання яке не дає покою представникам влади – це контроль над фінансовими внесками виробників, які мають забезпечити роботу системи. Адже система РВВ це потенційно мільярди гривень щорічно, які мають спрямовуватись на збір відходів, сортування, логістику, переробку та розвиток інфраструктури. Саме навколо цих коштів уже багато років триває боротьба між різними групами впливу від влади.

Європейська модель передбачає, що система створюється бізнесом через організації розширеної відповідальності виробника (PRO/OPBB), які працюють під державним контролем, але не є державними монополіями. В Україні ж постійно виникають спроби створити додатковий державний або напівдержавний контроль над цими коштами. І саме це стає ключовою причиною конфлікту між бізнесом та владою.

Законопроекти є, а реформи немає. В Верховній Раді України вже кілька років перебувають законопроекти щодо упаковки та відходів упаковки. Але їх розгляд постійно відкладається, а сам процес супроводжується суперечками між бізнесом, профільними асоціаціями та представниками влади. Причина проста: сторони не можуть домовитися про модель управління системою. Бізнес

наполягає на європейській моделі саморегулювання та конкуренції між організаціями РВВ. Частина чиновників, навпаки, прагне централізованого контролю.

На початку цього року Екокомітет Верховної Ради запропонував робочу версію доопрацьованого законопроекту «Про пакування та відходи пакування». Однак процес його підготовки відбувався без належного рівня відкритості та повноцінних консультацій із бізнесом, саме тим сектором, який фактично має фінансувати систему РВВ. Запропонована модель взаємодії учасників ринку багато в чому нагадує механізми, які свого часу вже існували навколо ДП «Укрекокомресурси».

Нові корупційні ризики. Відповідно до запропонованої моделі, організації РВВ повинні укладати договори з органами місцевого самоврядування, однак самі органи місцевого самоврядування при цьому фактично не несуть жодних зобов'язань. Це створює прямі передумови для корупції коли відходи упаковки можуть перетворитися на об'єкт «продажу» за принципом: хто більше заплатить, той і отримає доступ до ресурсу.

При цьому виробники зобов'язані звітувати про зібрані та перероблені обсяги, громади не мають обов'язку укладати договори або передавати відходи відповідним Організаціями РВВ. В таких умовах можуть виникнути так звані «кишенькові» Організації РВВ, які фактично продаватимуть виробникам квоти на відходи упаковки, що контролюються органами місцевого самоврядування.

Ще більше питань викликає модель індивідуальних ОРВВ. Запропонований механізм створює передумови для появи цілої індустрії «перепродажу» відходів упаковки через мережу посередників, які лише формально здійснюють їх збирання. Це дуже нагадує механізми часів постанови № 915, коли через «конвертаційні» структури виробникам продавались документи про нібито зібрані обсяги відходів.

Закон «Про управління відходами»: урок, який не вивчили. Екокомітет Верховної Ради вже має невдалий досвід реалізації реформ у сфері відходів – Закон України «Про управління відходами». Під час його ухвалення документ подавався як масштабна євроінтеграційна реформа. Проте на практиці багато норм виявилися настільки неякісно прописаними, що окремі механізми фактично неможливо реалізувати.

Найбільш показовий приклад – так званий «Адміністратор послуг управління побутовими відходами», який мав реформувати систему послуг у громадах. Станом на сьогодні ця модель повноцінно не запрацювала практично в жодній громаді України. Іронія полягає в тому, що тепер автори реформи самі намагаються відмовитись від механізму, який раніше подавали як ключовий елемент змін.

Головна проблема – недовіра. Український бізнес готовий вкладати кошти у систему РВВ. Більше того, українські компанії вже мають успішний досвід роботи в Україні. Але бізнес не підтримує запроповану Екокомітетом проєкт і не готовий фінансувати непрозорі моделі з ручним управлінням та високими корупційними ризиками. Саме тому будь-які спроби встановити черговий адміністративний «шлакбаум» лише поглиблюють кризу довіри.

Висновок. Сьогодні реформа РВВ в Україні опинилася на роздоріжжі. З одного боку – європейська модель конкуренції, прозорості та відповідальності бізнесу. З іншого – спроби побудувати систему контролю над фінансовими потоками через адміністративні механізми. Без довіри бізнесу, який має створити та профінансувати цю систему, реформа приречена.

Україна вже втратила надто багато часу. І якщо нова система РВВ знову буде побудована навколо контролю та розподілу коштів, а не навколо розвитку реальної інфраструктури переробки, це поставить під сумнів не лише ефективність самої реформи, а й щирість євроінтеграційного курсу держави. (<https://uccr.org.ua/press-center/expert-opinion/chomu-galmuetsia-reforma-upravlinnia-vidkhodami-upakovki-v-ukrayini-pozitsiia-eksperta>). – 2026. – 18.05).

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Свобода пересування працівників: як Україна адаптує трудове законодавство до стандартів ЄС

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Ольга Макогон, проєктний менеджер Офісу реформ КМУ за напрямом реформи системи соціальної підтримки.

Конкуренція за людину: як українському ринку праці відкрити вікно в Європу

Стратегія зайнятості до 2030 року, схвалена урядом 7 січня 2026 року, є одним із практичних інструментів виконання частини вимог ЄС, без яких просування України до членства буде неможливим. Презентований Мінекономіки проєкт нового Трудового кодексу – лише один зі стовпів реформи ринку праці.

Додатково модернізації потребують також система управління трудовою міграцією, механізми визнання професійних кваліфікацій, взаємодія системи освіти з ринком праці та цифрова сумісність державних реєстрів.

Саме тому ринок праці є одним із найточніших тестів готовності стати частиною внутрішнього ринку ЄС: у цій сфері дуже швидко стає видно, чи здатна держава не лише ухвалити нові правила, а й зробити так, щоб вони реально працювали для людей, бізнесу та інституцій.

Чому саме ринок праці є таким тестом

Коли в Україні говорять про євроінтеграцію, найчастіше мають на увазі боротьбу з корупцією, судову реформу, реформу митниці чи відкриття переговорних кластерів. Але ринок праці – не менш показовий критерій готовності до членства.

Саме в цій сфері сходяться права працівників, інтереси бізнесу, державні сервіси, система професійної підготовки, міграційна політика, визнання кваліфікацій та інституційна спроможність держави. Саме тому ринок праці є одним із найточніших тестів: він показує не декларації, а практичну готовність до інтеграції у внутрішній ринок ЄС.

Це не одна реформа, а система змін

Для сфери зайнятості євроінтеграція – це не одна реформа і не один закон. Йдеться не лише про трудове законодавство чи безпеку праці, а й про свободу пересування працівників, визнання професійних кваліфікацій, зокрема здобутих за кордоном, взаємодію системи освіти з ринком праці та розвиток державних інституцій.

На практиці це означає, що зміни мають охопити одразу кілька рівнів. Людина має отримати зрозуміліші правила реалізації права на працю і ширші можливості професійної мобільності. Бізнес – передбачуваніші умови, прозоріші правила щодо кваліфікацій і доступу до працівників. Держава – інституційну спроможність не лише проголошувати нові норми, а й забезпечувати їх виконання.

Три горизонти змін

Для розвитку ринку праці до 2030 року можна виокремити три горизонти змін.

Перший – швидкі рішення. Йдеться про оновлення активних програм зайнятості та послуг Держаної служби зайнятості. Оновлення національної системи профорієнтації та кар’єрного консультування з акцентом на інтереси молоді, осіб віком понад 45 років, внутрішньо та зовнішньо переміщених осіб, жінок, ветеранів, осіб з інвалідністю дозволить людям краще адаптуватися до змін в економіці та до перерозподілу робочих місць. Водночас мають удосконалюватися підходи до перекваліфікації та короткострокового навчання затребуваних професій.

Другий – рішення середньострокової дії. Тут ключовими є розвиток прогнозування, аналітики, моніторингу, цифрових систем і координації між різними державними інституціями. Інтеграція

державних реєстрів та розвиток цифрових послуг мають допомогти державі краще зрозуміти, які кваліфікації, досвід та навички потрібні ринку праці. Практичний сенс таких змін – у тому, щоб система освіти не відставала від економіки та реагувала на потреби ринку праці.

Третій – довгостроковий вимір. Саме до нього належить більшість євроінтеграційних завдань, пов'язаних зі свободою пересування працівників, політикою зайнятості та взаємодією освіти з ринком праці. Їхній результат не буде миттєвим, але саме він визначатиме, наскільки глибоко Україна справді інтегрується до внутрішнього ринку ЄС. Для громадян це означатиме нові можливості трудової мобільності та кращу сумісність професійних і правових правил, додаткові рішення для зміни кар'єри впродовж життя, а для бізнесу – роботу в більш зрозумілому європейському просторі правил. Орієнтиром для України є не лише норми *acquis* ЄС, особливо Європейський стовп соціальних прав (European Pillar of Social Rights, EPSR – програмний документ Європейського Союзу, який визначає 20 ключових принципів і прав для забезпечення справедливих та ефективних ринків праці та систем соціального захисту. – Ред.), але й дотримання конвенцій Міжнародної організації праці, Ради Європи, слідування Угоді про асоціацію між Україною та ЄС дозволяє структурувати та гармонізувати українське національне законодавство не фрагментарно, а послідовно.

Вплив свободи пересування працівників на ринок праці України

У низці сфер Європейський Союз поділяє повноваження з державами-членами. Для України також важливо враховувати та відстоювати інтереси власних громадян – зокрема у перемовинах щодо захисту соціально-економічних прав українців, які перебувають на території держав-членів.

Один із ключових напрямів – свобода пересування працівників. Тут Україна має змінити підходи до управління трудовою міграцією загалом. Право ЄС окремо регулює свободу пересування працівників із держав-членів і окремо – доступ до ринку праці для громадян третіх країн, а також забезпечення безпеки міграційних переміщень осіб, викликаних різною метою.

Сьогодні українські працівники для ЄС належать саме до другої категорії. Після набуття членства ця логіка зміниться. На практиці це означає, що Україна має бути готовою одночасно до кількох процесів: створювати умови для повернення, утримання, професійного розвитку та реінтеграції громадян на українському ринку праці, робити цей ринок більш конкурентним і передбачуваним, а також відкривати його за зрозумілими правилами для тих категорій іноземних фахівців, яких потребує економіка.

Окреме питання – врегулювання доступу до українського ринку праці висококваліфікованих фахівців, працівників міжнародних компаній, сезонних працівників і наукових дослідників, а також створення умов для доступу до нього громадян держав-членів ЄС. Йдеться не лише про юридичне наближення до права ЄС, а й про підготовку ринку праці до ситуації, в якій Україна конкуруватиме за робочу силу, знання і кваліфікації вже в ширшому європейському просторі.

Що далі

Євроінтеграційна рамка сьогодні створює для України, можливо, найкращий шанс системно зрушити з місця той комплекс проблем ринку праці, які накопичувалися роками. Стратегія зайнятості є важливою основою візуалізації розвитку національного ринку праці. Але успіх залежатиме не від самого існування документа, а від здатності держави перетворити його на реальні зміни – у законах, інституціях, цифрових системах і сервісах та адаптації підходів до взаємодії між різними стейкхолдерами національного рівня для виконання узгоджених в Стратегії зайнятості цілей.

Саме це покаже, чи справді український ринок праці готовий стати частиною внутрішнього ринку ЄС. І саме тому тема зайнятості є не технічним додатком до євроінтеграції, а одним із її найточніших тестів. (<https://biz.liga.net/ua/economic-policy/opinion/konkurentsia-za-liudynu-ia-ukrainskomu-ryнку-pratsi-vidkryty-vikno-v-yevropu>). – 2026. – 29.05).

Впровадження стандартів ЄС щодо поєднання професійного та особистого життя як інструмент забезпечення гендерної рівності та участі жінок на ринку праці

Матеріал на сайті Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем»

Автор: Олена Огоновська, спеціалістка із взаємодії з міжнародною аудиторією в комунікаційному відділі «ЮрФем».

Work-life balance, гендерна рівність та Євросоюз: що спільного?

Останні роки в Україні доволі часто кажуть про так званий war-life balance (баланс війни та особистого життя) як українську альтернативу популярному концепту чи то принципу work-life balance (баланс професійного та особистого життя). Що передбачає останній, як пов'язаний із гендерною рівністю, та чи може бути гарантований законодавством? Розбираємо стандарти Європейського Союзу в цій сфері.

Кембриджський словник визначає work-life balance як «час, який ви присвячуєте роботі, порівняно з часом, який ви проводите з родиною та займаючись улюбленими справами».

Якщо ж говорити про баланс професійного та особистого як складник забезпечення гендерної рівності, то тут ідеться насамперед про те, що батьки та люди, які виконують доглядові обов'язки, мають право на відповідну відпустку, гнучкий графік роботи та доступ до послуг з догляду. А також те, що жінки та чоловіки повинні мати рівний доступ до спеціальних відпусток для виконання своїх обов'язків з догляду та заохочуватися до їх збалансованого використання.

«Одним із головних чинників, що спричиняє недостатню представленість жінок на ринку праці, є складність у поєднанні роботи та сімейних обов'язків. Коли у жінок з'являються діти, вони, як правило, працюють менше годин на оплачуваній роботі та присвячують більше часу виконанню неоплачуваних обов'язків з догляду».

Про це йдеться у Директиві 2019/1158/ЄС про баланс професійного та особистого життя для батьків та опікунів/ок. Це один із ключових документів Європейського Союзу в цій сфері. Директива закріплює мінімальні гарантії для досягнення балансу професійного та особистого життя для працівників/ць із сімейними обов'язками:

«Політика щодо забезпечення балансу між роботою та особистим життям має сприяти досягненню гендерної рівності шляхом заохочення участі жінок на ринку праці, рівного розподілу обов'язків з догляду між чоловіками та жінками, а також усунення гендерних розривів у доходах та оплаті праці».

Серед іншого, ця Директива передбачає таке:

- батьківська відпустка (тобто фактично відпустка для татів) у зв'язку з народженням дитини тривалістю 10 робочих днів (paternity leave);
- індивідуальне право на відпустку по догляду за дитиною (parental leave) тривалістю щонайменше чотири місяці, яку необхідно використати до того, як дитина досягне визначеного віку. Два з цих місяців не можуть бути передані;

Оскільки більшість татів не користується своїм правом на батьківську відпустку або передає значну частину свого права на відпустку матерям, Директива подовжує з одного до двох місяців мінімальний період цієї відпустки, який НЕ може бути переданий від одного/її з батьків іншому/ій.

Це, з одного боку, заохочує татів брати батьківську відпустку, а з іншого – сприяє та полегшує повернення матерів на ринок праці.

- гнучкі умови праці для працівників/ць, які є батьками або опікун(к)ами;

Щоб заохотити залишатися на ринку праці, такі працівники/ці (з дітьми до певного віку, який становить щонайменше вісім років, та особи, які здійснюють догляд) повинні мати можливість адаптувати свій графік роботи до особистих потреб.

Тому вони мають право вимагати й, де це можливо, працювати дистанційно, за гнучким графіком роботи або скороченим робочим часом.

- відпустка з роботи у зв'язку з форс-мажорними обставинами через невідкладні сімейні причини у випадку хвороби чи нещасного випадку;
- оплата або допомога у зв'язку із батьківською відпусткою чи відпусткою для догляду за дитиною (payment or allowance);
- заборона дискримінації працівників/ць, які подали заяву або взяли одну з передбачених відпусток чи скористалися правом на гнучкий режим роботи.

Україна перебуває на шляху інтеграції в ЄС, тому також має імплементувати стандарти Євросоюзу у своє законодавство. Один з елементів цих процесів – це оновлення трудового законодавства, яке є можливістю передбачити відповідні гарантії для працюючих мамів та татів, опікунів та опікунок.

Так, у січні цього року уряд затвердив проєкт Трудового кодексу та подав його на розгляд до Верховної Ради. Загалом, проєкт кодексу передбачає низку соціальних гарантій для працівників/ць із сімейними обов'язками. Більшість проаналізованих положень відповідає європейським та міжнародним стандартам. Проте є низка статей, які все ж потребують доопрацювання. Детальніше про те, що передбачає проєкт Трудового кодексу в темі балансу професійного та особистого, розповімо невдовзі.

Також вплинути на ситуацію може впровадження гендерних та дружніх до сімей політик у державних програмах, бізнесових та інвестиційних проєктах. Адже, серед іншого, такі політики можуть передбачати й гарантувати забезпечення можливостей поєднувати професійне та особисте життя, зокрема в контексті виконання доглядових обов'язків (наприклад, гнучкий графік роботи, дистанційна робота, можливість їздити з дитиною у відрядження, облаштування дитячих кімнат тощо).

Забезпечити work-life balance на практиці – це виклик. Але він вартий того, щоб його подолати. Адже це про збільшення зайнятості жінок та покращення економічної стабільності сімей, про економічний розвиток країни в цілому, а також глобально – про гендерну рівність та права людини. (<https://jurfem.com.ua/work-life-balance-gender-equality/>). – 2026. – 04.05).

Відповідність проєкту Трудового кодексу стандартам ЄС у сфері work-life balance та необхідність доопрацювання норм щодо відпусток і гнучких умов праці

Матеріал на сайті Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем»

Автор: Олена Огоновська, спеціалістка із взаємодії з міжнародною аудиторією в комунікаційному відділі «ЮрФем».

Передбачити не можна ігнорувати: чи ставить проєкт Трудового кодексу кому в правильному місці? Говоримо про баланс професійного та особистого життя для працівників/ць із сімейними обов'язками

Прокинутись, приготувати сніданок, зібрати дитину чи дітей у школу чи садок, відвезти, а потім забрати, а потім знову відвезти – цього разу на гурток, а згодом додому, зробити уроки, повечеряти, вкласти спати. А якщо дитина захворіла, то ще плюс кілька завдань до цього списку. Паралельно з цим – працювати й якісно виконувати свої робочі завдання.

Це задача із зірочкою, яку чи не щодня виконує велика частина мамів, що намагаються поєднати материнство та роботу. Життя в умовах війни ще більше впливає на ситуацію, бо на

додаток до всіх небезпек гостріше постає проблема того, що на плечі жінок лягає основний масив доглядової праці за дітьми та/чи іншими членами/кинями сім'ї.

В таких умовах про баланс між професійним та особистим життям (work-life balance) говорити важко, але потрібно. У попередньому матеріалі ми розповіли про те, що таке й для чого існує концепція «work-life balance», а також що передбачає відповідна Директива ЄС. А сьогодні поговоримо про те, які є перспективи впровадження цих стандартів в Україні.

Важливими є відповідні гарантії, закріплені в законодавстві. У січні цього року уряд затвердив проєкт Трудового кодексу та подав його на розгляд до Верховної Ради. Загалом, проєкт передбачає низку соціальних гарантій для працівників/ць із сімейними обов'язками. З'ясуємо, чи відповідають деякі з цих норм Директиві Європейського Союзу щодо балансу між професійним та особистим життям для батьків та опікунів/ок (2019/1158).

Одними з ключових у Директиві є положення щодо різних типів відпусток для батьків та опікунів/ок. Сьогодні поговоримо про нюанси декількох із них.

Стаття 133 проєкту Трудового кодексу встановлює чіткий перелік видів відпусток та їх зрозумілу класифікацію. Такий перелік охоплює відпустки, передбачені Директивою щодо балансу між особистим та професійним (2019/1158) та Директивою про вагітних працівниць (92/85/EEC).

«Батьківська відпустка» (paternity leave)

Відповідно до Директиви це відпустка тривалістю 10 робочих днів, що надається батьку дитини у зв'язку з народженням дитини (незалежно від сімейного статусу працівника).

Такий тип відпусток є відносно новим в українському законодавстві (передбачений з 2021 року). Проєкт Трудового кодексу її також містить і передбачає, що така одноразова оплачувана відпустка при народженні дитини (дітей) тривалістю до 14 днів надається:

- або чоловіку, дружина якого народила дитину/дітей;
 - або батьку дитини/дітей (якщо батько та матір не перебувають у зареєстрованому шлюбі, але спільно проживають, пов'язані спільним побутом тощо);
 - або в передбачених випадках – бабі, діду або іншому повнолітньому родичу дитини/дітей.
- Тобто така норма відповідає європейським стандартам.

Оплачувана відпустка для догляду за дитиною (parental leave)

Не скасовуючи наявні в чинному законодавстві типи відпусток, проєкт Трудового кодексу пропонує нову норму, якою встановлює оплачувану відпустку для догляду за дитиною загальною тривалістю 4 місяці – по 2 місяці для матері та батька (стаття 150).

Кожен/на з батьків дитини матиме індивідуальне право на два місяці такої відпустки, яке не може бути передане іншому/ій з батьків дитини.

Однак є нюанс: ці положення не повністю відповідають Директиві 2019/1158. Стаття, по суті, передбачає, що кожен/на з батьків має право лише на 2 місяці цієї відпустки, а разом для обох батьків – 4 місяці. Водночас Директива навпаки визначає індивідуальне право кожного з батьків взяти принаймні чотири місяці відпустки по догляду за дитиною і мінімальний період двох місяців, який не може бути переданий від одного з батьків до іншого (щоб заохотити батьків взяти відпустку).

Тому введення такої норми – це безумовно гарна ініціатива та прогрес (порівняно з тим, що гарантовано зараз), але й потребує доопрацювання, аби сповна відповідати Директиві.

Позитивним аспектом є також визначення на законодавчому рівні понять «одинокі матір» та «одинокі батько», що теж міститься у цій статті.

Неоплачувана відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку

Проєкт Трудового кодексу у тій же статті 150 передбачає, що за бажанням матері, батька дитини віком до трьох років роботодавець зобов'язаний надати неоплачувану відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку. Така відпустка може бути використана батьками одночасно чи в інший узгоджений ними спосіб на їхній розсуд.

Такого типу відпустки не передбачена в Директиві, але й не суперечить їй.

На сьогодні такий тип відпустки закріплений у ст. 179 Кодексу законів про працю України та ст. 18 Закону України «Про відпустки». Стаття проєкту Трудового кодексу, своєю чергою, розширює ці гарантії, зокрема, передбачаючи таку відпустку обом із батьків (а не на вибір).

Важливо, що в цій статті є також положення про те, що «працівники, які перебувають у неоплачуваній відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку, мають право поєднувати таку відпустку з роботою у роботодавця, який надає цю відпустку, на умовах робочого часу неповної тривалості».

Також щодо різних видів відпусток важливо закріпити право працівників/ць після закінчення періоду відпустки повернутися на свою роботу або на еквівалентну посаду на не менш сприятливих для них умовах, а також на будь-яке покращення умов праці, на які вони мали б право під час своєї відсутності. Відсутність такої чіткої гарантії не відповідає Директиві, тому потребує доопрацювання.

Гнучкий режим роботи

Відповідно до Директиви працівники/ці, що мають дітей до визначеного віку (щонайменше 8 років), або опікун(к)и можуть вимагати гнучкого режиму роботи для цілей догляду. Він передбачає можливість працювати дистанційно, за гнучким графіком роботи або скороченим робочим часом.

Проєкт Трудового кодексу не містить такої прямої норми. Тому важливо доопрацювати його й забезпечити право працівників/ць з дітьми до певного віку, який має становити щонайменше вісім років, та осіб, що здійснюють догляд за іншою особою, вимагати гнучкого режиму роботи для цілей догляду.

Натомість проєкт Трудового кодексу містить положення, наприклад, щодо надомної та дистанційної роботи, які можуть запроваджуватись «за заявою вагітних працівниць, працівників, які мають дитину віком до півтора року або дитину з інвалідністю,...

Ці положення визначають надто вузьке коло осіб (не лише порівняно з Директивою, а й навіть з чинним трудовим законодавством), тому їх варто розширити. Наприклад, «... за заявою вагітних працівниць, працівників, які мають дітей віком до 8 років, дитину з інвалідністю, працівників, що здійснюють догляд за хворим членом сім'ї чи особою, яка проживає та має спільний побут з працівником/цею...».

Також важливо врегулювати порядок подання запиту щодо гнучкого режиму роботи, строків його розгляду, закріпити обов'язок роботодавця надати письмово обґрунтовану відповідь, враховуючи чіткі критерії відмови.

Заборона дискримінації через використання відпусток чи гнучкого режиму праці

Стаття 5 проєкту Трудового кодексу передбачає положення щодо рівності трудових прав, заборони дискримінації, мобінгу (цькування), харасменту (домагань). Однак варто також прямо закріпити заборону менш сприятливого ставлення через користування працівниками/цями відпустками та гнучкими формами організації праці через виконання обов'язків з догляду, що відповідатиме стандартам Директиви.

Тобто в цілому в проєкті Трудового кодексу передбачена низка важливих положень у сфері балансу між особистим та професійним: деякі з них нині вже закріплені в чинному кодексі, а деякі є нововведеннями. Частина – повністю відповідає стандартам ЄС, частина – все ж потребує доопрацювання.

Передбачення таких гарантій – це не лише про гармонізацію нашого законодавства зі стандартами ЄС, а й про конкретних жінок та чоловіків, мамів та татів, опікунок та опікунів, працівниць та працівників, що матимуть можливість якісно поєднати два дуже важливі компоненти життя: сім'ю та роботу. (<https://jurfem.com.ua/balans-trudovyy-kodeks/>). – 2026. – 12.05).

Затримка виконання закону про репарації постраждалим від сексуального насильства на війні через несвоєчасне прийняття підзаконних актів

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

У Раді розкритикували Мінсоцполітики за невиконання закону про захист постраждалих від сексуального насильства на війні

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини розкритикував Мінсоцполітики за затягування із виконанням закону про виплату репарацій постраждалим від сексуального насильства під час конфлікту. Документ набув чинності ще в червні 2025 року.

Про це йшлося на засіданні Комітету 30 квітня, передає ZMINA.

Закон про захист постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ, Верховна Рада ухвалила 20 листопада 2024 року, а чинності він набув 18 червня 2025 року. Водночас документ досі не запрацював, оскільки уряд не затвердив підзаконні акти, зокрема ті, що визначають механізм виплати репарацій.

Під час засідання комітету міністр соціальної політики Денис Улютін повідомив, що міністерство вже розробило проєкт постанови Кабінету Міністрів щодо визначення статусу постраждалих від СНПК і надання невідкладних виплат. Документ передбачає затвердження чотирьох базових складових: порядку визнання людини постраждалою від СНПК, процедури подання заяви, ухвалення рішення та механізму призначення невідкладної грошової допомоги.

За словами міністра, проєкт постанови пройшов повний етап міжвідомчого та публічного узгодження. Додаткове узгодження чутливих питань відбулося у квітні.

«На сьогодні до сервісів підтримки звернулися 50 осіб, які постраждали від СНПК, їм надали соціальні послуги, медичну допомогу, юридичний супровід, притулок за потреби», – розповів Улютін.

Він також зазначив, що в межах пілотного проєкту з виплати проміжних репарацій, який реалізував міжнародний фонд Global Survivors Fund, 1080 постраждалим від СНПК погодили виплати по 3000 євро, з яких 704 людини вже отримали ці кошти.

Голова комітету Андрій Задорожний зазначив, що ще в січні 2025 року створили робочу групу для розроблення нормативно-правових актів, необхідних для реалізації закону № 4067. За його словами, ці документи мали ухвалити до 18 червня 2025 року – дати набуття чинності законом. Водночас робоча група розглянула проєкт постанови, ключовий для виконання закону, лише через шість місяців після того, як він почав діяти.

За його словами, ані Міністерство цифрової трансформації України, ані Міністерство фінансів України не отримали допрацьований варіант постанови від Мінсоцполітики. Задорожний заявив, що складається враження: міністерство або працює непрофесійно, або свідомо затягує ухвалення підзаконних актів і блокує виконання вимог закону. Він підкреслив, що всі необхідні рішення мали обговорити ще до 18 червня 2025 року, а нинішня ситуація виглядає як знущання з людей, які чекають на реалізацію передбачених законом норм.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець також зауважив, що чітко визначений строк у 6 місяців для ухвалення всіх необхідних підзаконних актів давно минув. Він звернув увагу на те, що Мінсоцполітики ще у липні 2025 року повідомляло про підготовку відповідних постанов. У лютому 2026 року відомство направило проєкт документа на погодження.

«Я надав свої зауваження і пропозиції. Який результат? Після цього жодної інформації не було. Замість завершення нормативного регулювання ми бачимо інше: заміщення обов'язку держави ухвалювати рішення – «стратегічними сесіями» та нескінченними етапами узгодження того, що мало бути давно ухвалене і впроваджене», – звернув увагу омбудсман.

Комітет визнав роботу Міністерства соціальної політики щодо реалізації положень закону незадовільною та вирішив звернутися до Кабміну з вимогою забезпечити негайне прийняття всіх підзаконних нормативно-правових актів.

Нагадаємо, що у листопаді 2024 року Верховна Рада ухвалила закон, який визначив статус людей, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій. Закон набув чинності 18 червня 2025 року.

У Звіті ЄС щодо прогресу України за 2025 рік зазначалося, що впровадження цього закону та стабільне фінансування досі не забезпечили.

У грудні 2025 року заступниця міністра соціальної політики Людмила Шемелинець розповіла, що міністерство активно працює над підзаконними актами. Серед питань, які проходять доопрацювання у відомстві, – етапи реалізації механізму та джерела фінансування й порядок виплат постраждалим від СНПК.

Під час реалізації пілотного проєкту з надання репарацій постраждалим від СНПК, який тривав у 2024-му і 2025 році, надійшло 1208 звернень. (<https://zmina.info/news/u-radi-rozkrytykuvaly-minsoczpolicyky-za-nevykonannya-zakonu-pro-zahyst-postrazhdalyh-vid-seksualnogo-nasylstva-na-vijni/>). – 2026. – 01.05).

Проєкту нового Цивільного кодексу зберігає радянську модель позбавлення дієздатності й віддаляє Україну від стандартів ЄС щодо прав осіб з інвалідністю

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Автор: Темченко Олена, експертка ГО «Українські правозахисні ініціативи».

Як новий Цивільний кодекс повертає Україну до радянських практик позбавлення дієздатності

Суспільство, особливо правозахисників, обурило і збурило голосування Верховної Ради України в першому читанні за законопроект № 15150 – нову редакцію Цивільного кодексу України. Адже ціла низка норм, викладених у законі, на думку правозахисників та експертів, суперечить демократичним цінностям, євроінтеграційним зобов'язанням та містить ризик порушень прав людини. Я зосереджусь на питанні правосуб'єктності.

Нагадаю, що в листопаді минулого року парламент підтримав у першому читанні законопроект № 14056 «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої». Тобто перша з дев'яти книг (частин) нового Цивільного кодексу України вже була проголосована.

Водночас 9 квітня 2026 року у ВР зареєстрували законопроект № 15150 «Проєкт Цивільного кодексу України» (далі – Проєкт), який охоплює всі дев'ять книг. А вже 28 квітня народні депутати ухвалили цей законопроект так само в першому читанні. Чи була потреба була без широкого і ґрунтовного обговорення (не серед 300 авторів) поспіхом ставити на голосування – питання риторичне. Але перейду до аналізу норм, які стосуються правосуб'єктності людей з інвалідністю.

У пояснювальній записці Проєкту зазначено, що передумовою розроблення нового Цивільного кодексу є «відрадянщення (дєрадянїзація) концептуальних засад цивільного законодавства». Також зазначено, що «оновлення Цивільного кодексу покликане імплементувати найкращі європейські практики, забезпечити відповідність українського приватного права принципам справедливості, домірності, захисту слабшої сторони та іншим цінностям, визнаним у Європейському Союзі».

Однак ніякого наближення до міжнародних стандартів щодо правосуб'єктності в цьому документі немає.

Стаття 12 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яку Україна ратифікувала 2009 року, закріплює право людей з інвалідністю на визнання їхньої правосуб'єктності нарівні з іншими в усіх сферах життя та передбачає обов'язок держави забезпечити їм доступ до підтримки, необхідної для реалізації цього права. Її зміст орієнтує на відмову від систем замісного ухвалення рішень і перехід до моделей підтримки, заснованих на волі, уподобаннях і виборі самої особи.

Однак Проєкт, продовжуючи саме радянську традицію, знову встановлює норми щодо позбавлення дієздатності, що призводить до повної втрати людиною можливості здійснення прав. Винятком є можливість реалізації права на звернення (частина 4 статті 47 Проєкту), яке вже забезпечено чинним Законом «Про звернення громадян», та можливість подавати заяву до суду про поновлення дієздатності (що закріплено в частині 4 статті 300 Цивільного процесуального кодексу України ще 2017 року).

Проєкт закріплює інститут опіки, внаслідок чого недієздатна людина втрачає право здійснювати будь-які правочини (ч. 2 ст. 47 Проєкту). Тоді як ч. 4. ст. 12 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю встановлює зобов'язання України як країни-учасниці вживати «всіх належних і ефективних заходів для забезпечення рівних прав осіб з інвалідністю на володіння майном і його успадкування, на управління власними фінансовими справами, а також на рівний доступ до банківських позик, іпотечних кредитів та інших форм фінансового кредитування й забезпечувати, щоб особи з інвалідністю не позбавлялися довільно свого майна».

Проєкт залишає фактично повну владу опікуна над життям підопічної людини. Відповідно до ст. 90 Проєкту, оскаржити дії опікуна може «заінтересована особа, зокрема родич підопічного, до органу опіки і піклування або до суду». Сама недієздатна людина не має права звернутися з цього питання до суду.

Проєкт встановлює обов'язком опікуна щорічно подавати до органу опіки і піклування звіт. Такої норми немає в чинному ЦК, але вона є в Правилах опіки та піклування. І хоча вони дуже старі (1999 року) і потребують кардинальних змін, але навіть ці правила більшою мірою, ніж Проєкт, захищають недієздатних людей. Так, пункт 4.11 Правил опіки та піклування встановлює вимогу щорічного звітування про діяльність опікуна (окрім збереження майна) щодо забезпечення прав та інтересів підопічних. Стаття 76 Проєкту вимагає від опікуна звіт «про стан здоров'я підопічного, умови його проживання та про правочини, вчинені з майном підопічного». Таке обмеження є дискримінаційним, адже недієздатні люди мають потреби в реалізації таких самих прав, як інші.

Крім того, виникає питання: в чому полягає роль такого опікуна і чи не спонукає новий ЦК до інституалізації недієздатних людей. Адже опікуну нічого не потрібно робити для підопічного, умови й стан здоров'я забезпечить інтернат.

Тож і в цьому аспекті Проєкт є кроком назад від європейського шляху. Європейська комісія в документі «Союз рівності: стратегія з питань інвалідності на 2021–2030» пропонує країнам-учасникам запровадити передову практику деінституціоналізації і щодо всіх людей з інвалідністю, у сфері психічного здоров'я зокрема. Але норми нового ЦК жодним чином цьому не сприятимуть.

Отже, шанс відійти від радянської системи недієздатності та хоча б почати впроваджувати підтримане ухвалення рішень для людей із психічними та інтелектуальними порушеннями із затвердженням цього нового ЦК ми втрачаємо. А йдеться про долі тисяч людей. Минулого року їх на обліку органів опіки та піклування перебувало майже 40 тисяч. Правозахисна спільнота давно виступає за зміни. В Операційному плані Стратегії реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за повнолітніми особами з інвалідністю та особами старшого віку до 2034 року передбачено відповідні кроки. Європейські країни або взагалі відмовилися, наприклад Іспанія, від позбавлення дієздатності, або впроваджують механізм підтриманого ухвалення рішень, як Великобританія, Ірландія, Франція.

То куди ж Україну спрямовує новий Цивільний кодекс? (<https://zmina.info/columns/yak-novyyj-cyvilnyj-kodeks-povertaye-ukrayinu-do-radyanskyh-praktyk-pozbavlennya-diyezdatnosti/>). – 2026. – 05.05).

Вимога правозахисних і батьківських організацій вилучити з проєкту Цивільного кодексу норму, що дискримінує дітей з інвалідністю.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Мережа батьківських організацій вимагає вилучити з проєкту Цивільного кодексу дискримінаційну норму щодо дітей з інвалідністю

Проект нового Цивільного кодексу (законопроект № 15150) містить дискримінаційні норми щодо дітей з інвалідністю. Зокрема, як підставу для відмови від дитини в пологовому будинку виокремлено наявність у дитини «істотних вад розвитку».

На це вказує громадська спілка «Мережа батьківських організацій».

Мережа батьківських організацій об'єднує родини, які виховують дітей з особливими освітніми потребами та інвалідністю. Громадська спілка звертається з вимогою переглянути редакцію пункту 3 статті 1538 проєкту нового Цивільного кодексу, де зазначено, що «у виняткових випадках батьки можуть залишити дитину у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного або психічного розвитку».

У мережі батьківських організацій наголошують, що формулювання щодо «істотних вад розвитку» як окремої підстави для залишення дитини є прямою дискримінацією за ознакою стану здоров'я. Це порушує:

- Конвенцію ООН про права дитини (принцип недискримінації);
- Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, яка зобов'язує державу запобігати відмові від дітей з інвалідністю та підтримувати сім'ї;
- Конституцію України, яка гарантує рівність прав усіх дітей незалежно від їхнього походження чи стану здоров'я.

«Виокремлення вад розвитку як законної причини залишити дитину стигматизує інвалідність та створює небезпечний прецедент, де держава нібито толерує відмову від дитини через її діагноз», – звертають увагу в громадській спілці.

Мережа батьківських організацій пропонує вилучити дискримінаційне словосполучення та залишити таку редакцію: «Батьки можуть залишити дитину у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я за наявності обставин, що мають істотне значення».

Зазначається, що формулювання «обставин, що мають істотне значення» вже охоплює всі надзвичайні життєві ситуації. Це усуває акцент на стані здоров'я дитини як на поважній причині для відмови від неї та погоджує цю норму з європейськими стандартами прав людини.

У спілці додали, що важливо створити таку систему послуг і підтримки родин, щоб жодні обставини не призводили до відмови від дитини.

Нагадаємо, ZMINA писала, що проєкт нового Цивільного кодексу містить низку ризиків для прав дітей. Зокрема, щодо питань усиновлення, відмови від дитини з інвалідністю та надмірних повноважень органів опіки, наголосили в Українській мережі за права дитини. Понад 40 положень щодо дітей потребують доопрацювання.

У листопаді 2024 року Україна ухвалила Стратегію забезпечення права дитини на зростання в сімейному оточенні, яка є частиною реформи деінституціалізації, що передбачено

євроінтеграційними зобов'язаннями держави. (<https://zmina.info/news/merezhha-batkivskyh-organizacij-vymagaye-vyluchyty-z-proyektu-czyvilnogo-kodeksu-dyskryminaczijn-normu-shhodo-ditej-z-invalidnistyu/>). – 2026. – 12.05).

Суспільна реакція на проєкт нового Цивільного кодексу в контексті ризиків щодо прав людини, сімейних відносин і євроінтеграційних зобов'язань України.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Петиція президенту проти ухвалення нового Цивільного кодексу за добу набрала понад 27 тисяч голосів

Петиція на сайті президента з проханням не допустити ухвалення нового Цивільного кодексу за добу з 12 травня набрала понад 27 тисяч голосів. У зверненні наголошується, що кодекс створює ризики невиконання євроінтеграційних зобов'язань України.

Про це свідчать дані на сторінці інтернет-представництва президента.

Петиція була зареєстрована 12 травня. Її авторка – громадська активістка та правозахисниця Христина Ратушна. Вона зазначила, що проєкт нового Цивільного кодексу (законопроект № 15150) «повертає українське суспільство в часи «домострою», робить інститут шлюбу менш привабливим та замість юридичного захисту створює низку ризиків для подружжя». Зокрема:

- суди зможуть примусово давати місяць на примирення парам з дітьми, які хочуть розлучитися;
- чоловіки матимуть право вимагати повернення дівочого прізвища через абстрактні «аморальні вчинки»;
- чоловікам дозволять не платити аліменти на дитину, якщо її мати заробляє більше.

У петиції йдеться, що в Цивільному кодексі понад 45 разів згадується нове поняття «доброзвичайності» з посиланням на «загальновизнані уявлення про належну поведінку, усталені у суспільстві». За словами Ратушної, це визначення суперечить принципу правової визначеності та відкриває простір для свавільного правозастосування.

«Цілий комплекс норм кодексу обмежують права людини, послаблюють захист від незаконних рішень влади, створюють корупційні ризики та суперечать євроінтеграційному курсу України. Зокрема, існують ризики порушення статті 24 Конституції України (рівність громадян) та статті 8 (принцип верховенства права), що прямо забороняють звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод», – наголошується в петиції.

Авторка звертає увагу, що проєкт кодексу дозволяє дискримінацію людини за ознаками індивідуальності та дискримінує українських військових, зокрема щодо вільного доступу до своїх соцмереж та електронного урядування. Також у законопроекті вносять поняття «фактичного сімейного союзу» виключно чоловіка й жінки, що суперечить вимогам євроінтеграції щодо впровадження правового визнання одностатевих пар, зокрема через інститут реєстрованих партнерств.

У петиції просять президента зняти документ з розгляду, а якщо Рада ухвалить закон у цілому – ветоувати його. Також у зверненні просять напрацювати разом із правозахисниками та професійною спільнотою комплексні зміни до цивільного законодавства України, що відповідатимуть євроінтеграційним вимогам та забезпечуватимуть дотримання прав людини.

Для розгляду звернення має набратися 25 тисяч голосів за 90 днів. Станом на 10-ту ранку 13 травня петицію підписали майже 28 тисяч людей.

Понад 80 організацій закликали спікера парламенту та автора законопроекту Руслана Стефанчука переглянути положення проєкту Цивільного кодексу щодо прав людини та свободи слова.

Проект нового Цивільного кодексу в нинішній редакції може обмежити доступ до інформації про корупцію і підірвати систему відкритих даних в Україні. Про це попереджає компанія YouControl.

Нагадаємо, ZMINA писала, що в Києві 2 тисячі громадських активістів та студентів вийшли на протест із вимогою змін до Цивільного кодексу. Учасники акції наголосили, що новий кодекс вплине не лише на сімейні відносини, а й на ширший спектр прав – від свободи слова до прав людей з інвалідністю та ЛГБТК+-спільноти. (<https://zmina.info/news/petyczyia-prezydentu-proty-uhvalennya-novogo-cyvilnogo-kodeksu-za-dobu-nabrala-ponad-27-tysyach-polosiv/>). – 2026. – 13.05).

Застарілі трудові заборони для жінок суперечать європейським стандартам – їх слід замінити принципом добровільної згоди

Матеріал на сайті Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем»

Автор: Олена Огоновська, спеціалістка із взаємодії з міжнародною аудиторією в комунікаційному відділі «ЮрФем».

Заборони та обмеження для жінок у трудовому законодавстві: чи дозволять врешті-решт вагітним жінкам та жінкам, які мають дітей до 3 років, їздити у відрядження?

«Не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років».

Таку заборону передбачає стаття 176 Кодексу законів про працю України (КЗпПУ). Останні зміни до цієї норми вносилися ще у далекому 1991 році – 35 років тому (самому кодексу вже майже 55). Сьогодні говоримо про цю та подібні заборони й обмеження в українському трудовому законодавстві та з'ясовуємо, які є перспективи їх скасування.

Що ця заборона означає на практиці?

Наприклад: жінка, яка має 2-річну дитину й паралельно працює, НЕ може поїхати у відрядження, навіть якщо дуже цього хоче. До слова, її чоловік, який теж має 2-річну дитину і так само працює, може спокійно поїхати у відрядження.

Стаття забороняє не лише відрядження, а й роботу у нічний час, у вихідні дні, виконання понадурочних робіт. Втім, оплата праці, наприклад, у вихідні дні та при виконанні роботи у нічний час є вищою (це передбачають статті 107 та 108 КЗпПУ).

Інший приклад подібних обмежень і заборон – стаття 175 «Обмеження праці жінок на роботах у нічний час»: «Залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей економіки України, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід». Також досі існує стаття 174 «Роботи, на яких забороняється застосування праці жінок».

Подібні заборони чи обмеження фактично:

- порушують право жінок на працю, яку вони вільно обирають,
- обмежують доступ жінок до робіт, за які передбачена додаткова оплата праці,
- можуть дискримінувати жінок у професійному зростанні,
- призводять до неофіційного працевлаштування жінок на таких видах робіт, а відповідно й відсутності гарантій у соціальному захисті та оплаті праці,

- а, з іншого боку, ще й підсилюють стереотипи про те, що догляд за дітьми нібито є виключно жіночим обов'язком (адже у чоловіка, що має дитину до трьох років, подібних заборон чи обмежень немає).

Як могло б бути?

Відповідні європейські стандарти (зокрема, Директива 92/85/ЄЕС про введення заходів для сприяння поліпшенню безпеки та охорони здоров'я вагітних працівниць, а також працівниць, які нещодавно народили або годують груддю, на робочому місці) встановлюють підхід «незмушування».

Наприклад, у випадку роботи в нічний час згадана Директива передбачає, що держави-члени мають забезпечити, щоб вагітні працівниці, працівниці, які нещодавно народили чи які вигодовують дитину, не були зобов'язані виконувати нічну роботу під час вагітності та протягом періоду після пологів.

Аналогічно це можна передбачити і в українському трудовому законодавстві. Наприклад, встановити, що залучення до робіт у нічний час, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення у відрядження таких працівниць дозволяється лише за їхньою письмовою згодою.

Тобто, наприклад, роботодавець не може змусити вагітних жінок чи жінок, які мають дітей певного віку, їхати у відрядження. Але, якщо жінка хоче це зробити, вона матиме таке право.

Чи є реальні перспективи виправити ситуацію?

На початку цього року уряд затвердив проєкт Трудового кодексу та подав його на розгляд до Верховної Ради. Прийняття нового трудового законодавства є чудовою можливістю виправити багато застарілих положень чинного КЗпПУ, а також імплементувати стандарти Європейського Союзу (що є особливо важливим завданням на євроінтеграційному шляху України).

Як ми раніше розповідали, проєкт Кодексу не містить окремої глави про працю жінок, а положення «розташовані» у відповідних тематичних структурних частинах. Це стосується і згаданих обмежень та заборон.

- Що стосується відряджень, то стаття 187 проєкту кодексу містить заборону направляти у робоче відрядження, яка поширюється лише на працівників віком до 18 років та інші категорії працівників, передбачені законодавством.

Водночас «вагітні працівниці, працівники, які мають дитину віком до півтора року, дитину з інвалідністю, здійснюють догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, можуть направлятися у робоче відрядження лише за їх письмовою згодою».

Ця норма є значним прогресом і виправляє проблему з відрядженнями. Але що також важливо: у положенні йдеться про працівників, які мають дитину.... У чинному законодавстві у відповідній статті йдеться лише про жінок.

- Також проєкт кодексу не передбачає норм, які нині містяться в статтях 174 («Роботи, на яких забороняється застосування праці жінок») та 175 («Обмеження праці жінок на роботах у нічний час», стаття стосується залучення жінок до робіт у нічний час в цілому).

- Проте залучення вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, та працівниць, які вигодовують дитину, до роботи у нічний час все ще заборонено у проєкті кодексу. Те саме стосується і понаднормової роботи та роботи у святкові й вихідні дні.

На наш погляд, важливо і в цьому випадку перейти від підходу заборони залучення до закріплення принципу «незмушування». У випадку роботи в нічний час відповідна норма могла б мати такий вигляд:

«Залучення до роботи в нічний час вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, та працівниць, які вигодовують дитину, працівників віком до 18 років, інших категорій працівників, передбачених законодавством, дозволяється лише за їхньою письмовою згодою.

Забороняється залучення до роботи в нічний час вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, та працівниць, які вигодовують дитину, лише у випадках, коли це може завдати шкоди здоров'ю, що підтверджується медичним висновком...».

Передбачити принцип «незмушування» – це про імплементацію міжнародних стандартів та відданість принципу забезпечення рівних прав та можливостей. Це про відповідні гарантії (як для працівниць, так і для працівників) та про надання жінкам права самостійно приймати рішення щодо свого професійного життя. Без примусу, але водночас і без заборон. (<https://jurfem.com.ua/zaborony-trudove/>). – 2026. – 18.05).

Відповідність проєкту Трудового кодексу України європейським і міжнародним стандартам гендерної рівності у сфері умов праці, відпусток і оплати праці.

Матеріал на сайті Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем»

Автори:

- Катерина Пилипенко, помічниця юристки Аналітичного центру ЮрФем. Бакалавриня Школи права Українського Католицького університету;
- Сніжана Шевченко, юристка, членкиня Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем»;
- Юлія Ярємко, адвокатка, членкиня Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем».

Умови праці за проєктом Трудового кодексу: стан відповідності європейським та міжнародним стандартам у сфері гендерної рівності (частина 1)*

Проєкт Трудового кодексу України значною мірою враховує європейські та міжнародні стандарти гендерної рівності в умовах праці, зокрема щодо робочого часу, гнучких форм зайнятості, відпочинку та оплати праці. Водночас окремі положення залишаються дискримінаційними або не повністю відповідають директивам ЄС і конвенціям МОП. У матеріалі зосереджено увагу на ключових нормах, які потребують доопрацювання.

Матеріал аналізує норми Проєкту щодо умов праці, які варто привести у повнішу відповідність до стандартів гендерної рівності.

Робочий час

Регулювання робочого часу впливає не лише на тривалість праці, а й на оплату, відпочинок і можливість поєднувати роботу із сімейними обов'язками. Тому важливо, щоб окремі категорії працівників не зазнавали дискримінації.

Проєкт у цій частині загалом відповідає міжнародним стандартам: до робочого часу включено обов'язкові медогляди, а вагітні працівниці звільняються від роботи на час рекомендованих обстежень із збереженням середньої зарплати. Також позитивним є право на неповний робочий час для вагітних працівниць, працівниць після пологів, осіб у відпустці для догляду за дитиною та інших визначених категорій, а також гарантія рівних умов праці для тих, хто працює неповний час.

Проєкт також передбачає скорочений робочий час для вагітних працівниць, працівниць після пологів і тих, які вигодовують дитину, а також можливість скорочення часу роботи для осіб з інвалідністю як форму розумного пристосування. Водночас ці норми потребують уточнення, зокрема щодо працівників, які доглядають за дитиною з інвалідністю.

Важливо, що Проєкт частково відходить від патерналістичного підходу чинного КЗпП і в окремих випадках передбачає письмову згоду на відрядження чи тимчасове переведення. Однак він усе ще зберігає абсолютні заборони на нічну, понаднормову та святкову роботу для вагітних працівниць, працівниць після пологів і тих, які годують дитину. Це робить підхід непослідовним і свідчить про потребу замінити абсолютні заборони механізмами добровільного вибору.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

Положення щодо трудового договору з нефіксованим робочим часом загалом відповідають міжнародним стандартам, адже поєднують гнучкість із певними запобіжниками від зловживань. Проект також зберігає можливість надомної, дистанційної роботи та гнучкого режиму часу.

Окремі форми організації праці, гнучкий режим робочого часу

Важливо звернути увагу на підхід, який застосовує чинний КЗПП, встановлюючи абсолютну заборону на залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до 3 років, до нічних і надурочних робіт, праці у вихідні дні, а також на направлення їх у відрядження. Чому таке положення є дискримінаційним, уже було пояснено в таких матеріалах: «Чи можуть заборони у КЗПП України вважатися гарантією захисту прав жінок?», «Чи гендерно чутлива система соціального захисту в Україні?», «Нове трудове законодавство потрібне. Чого від нього очікувати?». Тому позитивним аспектом є те, що в окремих положеннях Проект враховує міжнародні стандарти щодо права на самостійний вибір та принципу незмушування: зокрема, вагітні працівниці, працівники/ці, які мають дитину віком до 1,5 року або дитину з інвалідністю, отримують можливість підтверджувати письмовою згодою направлення у відрядження, а також тимчасове переведення на іншу роботу строком до 30 днів. Проте чинна редакція Проекту зберігає абсолютні заборони на залучення вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, та тих, які годують дитину, до роботи в нічний час, понаднормової роботи, а також у вихідні та святкові дні.

Таким чином, Проект демонструє непослідовність у реалізації принципу недискримінації: надаючи окремим категоріям працівників/ць право на вибір у певних ситуаціях, він водночас зберігає патерналістичні заборони, які позбавляють їх такого вибору в інших випадках. Такий підхід не відповідає вимогам та цілям, закріпленим у Директиві ЄС 92/85, Європейській соціальній хартії та Конвенції МОП № 156, і потребує усунення шляхом заміни абсолютних заборон на механізми, що забезпечують реальну можливість вибору для працівників/ць.

Окремі форми організації праці, гнучкий режим робочого часу

Положення Проекту щодо укладення трудового договору з нефіксованим робочим часом відповідають міжнародним стандартам та виконують функцію запобіжника від зловживань такою формою зайнятості. Міжнародні стандарти не виключають нетипові форми зайнятості як такі, але містять застереження, що вони мають врівноважуватися належними гарантіями, як-от забезпечення доступу до передбачуваних і обґрунтовано гнучких умов праці.

Рекомендація МОП № 165 підкреслює необхідність розвитку гнучких форм організації робочого часу як інструменту поєднання професійного та сімейного життя. Водночас гнучкість має надаватися працівнику/ці як право на запит, а не як преференційний, автоматичний доступ до таких форм зайнятості. Відповідно до Директиви 2019/1158 (щодо балансу професійного та особистого життя), працівники/ці з дітьми або обов'язками з догляду мають право звертатися із запитом на гнучкі умови праці, а роботодавець зобов'язаний розглядати такі запити і обґрунтовувати відмову. У той самий час такі форми зайнятості з нефіксованим робочим часом можуть призводити до непередбачуваності доходів і низького рівня захисту працівника/ці, тому їх використання повинно бути обмежене через встановлення певних рамок і гарантій. Отже, положення Проекту, які обмежують або структурують застосування договорів з нефіксованим робочим часом, відповідають логіці міжнародних стандартів.

Проект також не встановлює достатніх гарантій для працівників, яким уже запровадили надомну чи дистанційну роботу або гнучкий режим: не передбачено права повернутися до попереднього режиму, вимоги мотивувати відмову роботодавця чи прямої заборони гіршого ставлення через подання відповідного запиту. Це залишає надто широку дискрецію роботодавцю.

Водночас коло осіб, яким гарантується право на такі форми організації праці, є надто вузьким порівняно з Директивою 2019/1158. Воно потребує розширення, зокрема щодо працівників із дітьми старшого віку та осіб, які забезпечують догляд за членами домогосподарства.

- працівників/ць, які мають дітей до визначеного віку, який має становити щонайменше 8 років, і
- опікунів/ок, під якими розуміється працівник/ця, який/а забезпечує особистий догляд або підтримку родичу/ц чи особі, яка проживає в тому ж домогосподарстві, що і працівник/ця, і яка потребує значного догляду або підтримки через серйозні медичні причини, як визначено кожною державою-членом.

З огляду на це, коло працівників/ць, за заявою яких може запроваджуватися надомна/дистанційна робота, потребує розширення. Подібні уточнення необхідні по тексту Проекту в цілому, де йдеться про категорії осіб, що потребують посиленого захисту чи особливих гарантій, з метою гармонізації з Директивою 2019/1158.

Загалом, Проект охоплює можливість для роботодавців при розгляді запитів щодо гнучких форм організації праці брати до уваги тривалість, ресурси та оперативну спроможність роботодавця забезпечити такі умови. Тобто можливість приймати чи відхиляти прохання працівника/ці забезпечена.

З іншого боку, не передбачено чітких гарантій працівникам/цям, щодо яких запроваджено надомну чи дистанційну роботу або встановлено гнучкий режим роботи:

- повернутися до свого початкового режиму роботи наприкінці взаємоузгодженого періоду,
- мати можливість просити зробити це раніше, залежно від змін відповідних обставин (як це передбачено у Директиві 2019/1158).

Не закріплено в Проекті й обов'язку роботодавця обґрунтувати причини відмови у запровадженні надомної чи дистанційної роботи, у встановленні гнучкого режиму роботи. Також немає прямого положення про заборону менш сприятливого поводження з працівниками/цями на підставі того, що вони подали заяву чи скористалися відповідним правом (на цьому наголошується у Директиві 2019/1158).

Тобто залишається певна дискреція зі сторони роботодавця без належних гарантій для працівника/ці.

Відпустки

У частині відпусток Проект здебільшого узгоджується зі стандартами ЄС щодо балансу професійного та особистого життя. Він передбачає оплачувану відпустку для догляду за дитиною тривалістю 4 місяці до досягнення нею 8 років, а також зберігає неоплачувану відпустку до 3 років для обох батьків. Також закріплено додаткові відпустки для батьків дітей з інвалідністю та можливість встановлювати інші оплачувані відпустки.

Водночас порівняно з чинним законодавством звужується перелік працівників, які можуть скористатися щорічною оплачуваною відпусткою повної тривалості у перший рік роботи чи в зручний для них час. Хоч такі гарантії прямо не вимагаються актами ЄС, їх збереження є важливим для працівників із сімейними обов'язками.

Проект також не закріплює чітко права після завершення відпустки, пов'язаної з народженням чи вихованням дитини, повернутися на попередню або рівноцінну посаду на не менш сприятливих умовах. Потребують уточнення й положення щодо мінімальної обов'язкової тривалості відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами та її можливого продовження за медичними показаннями.

Відпустка для догляду за хворим членом сім'ї загалом відповідає моделі відпустки для опікунів, але коло осіб, щодо яких можливий такий догляд, варто розширити відповідно до підходу ЄС – не лише до членів сім'ї, а й до осіб, які проживають із працівником в одному домогосподарстві.

При цьому, порівняно з чинним законодавством, звужується перелік категорій працівників/ць, які мають право на щорічну оплачувану відпустку повної тривалості у перший рік роботи, до настання 6-місячного строку безперервної роботи, та в зручний час. Таке право НЕ поширюватиметься на:

- жінок, які мають 2 і більше дітей віком до 15 років;

- чоловіків, дружини яких перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами;
- одинокі матері (батька), які виховують дитину без батька (матері);
- опікунів/ок, піклувальників/ць або інших самотніх осіб, які фактично виховують 1 або більше дітей віком до 15 років за відсутності батьків.

Обов'язковість таких гарантій прямо не передбачена актами ЄС чи міжнародними стандартами, але важливим є збереження зазначених категорій, оскільки це сприятиме забезпеченню балансу між роботою і сімейним життям та враховуватиме потреби працівників/ць із сімейними обов'язками (зокрема як цього вимагає Конвенція МОП № 156).

Не закріплене в Проєкті й чітке положення про право особи, яка перебувала у відпустці, пов'язаній з народженням та вихованням дитини (дітей), після закінчення періоду такої відпустки повернутися на свою роботу або на еквівалентну посаду на не менш сприятливих для неї умовах, а також на будь-яке покращення умов праці, на які вони мали б право під час своєї відсутності (всупереч Директиві 2006/54/ЄС, Директиві 2019/1158 та Директиві 92/85). Окрім відсутності прямої гарантії, не реалізоване це право і в контексті можливості перенесення або продовження щорічних оплачуваних відпусток у разі їх збігу із зазначеними відпустками. Тоді як призупинення будь-яких прав через перебування у відпустці (декретній, із сімейних причин) розцінюється в ЄС як приклад дискримінації (за Директивою 2006/54/ЄС).

З метою приведення у відповідність до Директиви 92/85, необхідно закріпити у Проєкті мінімально обов'язкову тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами щонайменше 2 тижні, виділену, за бажанням жінки, до та/або після пологів. Також варто передбачити можливість продовження такої відпустки на підставі медичного висновку у разі хвороби, причиною якої є вагітність чи пологи, що відповідає положенням Конвенції МОП № 103.

Відпустка для догляду за хворим/ою членом/кинею сім'ї (без збереження заробітної плати), передбачена у Проєкті, по суті відповідає відпустці для опікунів/ок, яка передбачена Директивою 2019/1158. Проте з метою повного приведення у відповідність необхідно уточнити коло осіб, у зв'язку з необхідністю догляду за якими надається така відпустка. У Проєкті йдеться виключно про члена/киню сім'ї, тоді як Директива 2019/1158 наголошує на забезпеченні особистого догляду або підтримки «родичу/ці чи особі, яка проживає в тому ж домогосподарстві, що і працівник/ця». Тобто важливою є лише одна ключова ознака – спільне проживання. Тоді як для визнання осіб членами/кинями сім'ї в Україні обов'язковими умовами є також спільний побут і спільні права та обов'язки.

Перерви для годування дитини

Положення про перерви для годування дитини також потребують оновлення. З урахуванням практики Суду справедливості ЄС право на такі перерви не варто обмежувати лише жінками, які годують грудьми. Воно має поширюватися на всіх працівників, які фактично доглядають за дитиною.

Суд справедливості ЄС у справі C-104/09 вказав, що коло осіб, на яких поширюється дія такого права, не обов'язково має обмежуватися виключно жінками, які годують грудьми. Цей стандарт є важливим для закріплення в національному законодавстві, адже існують різні способи годування дитини, а виховання може здійснюватися одним із батьків або в результаті усиновлення. Такий підхід також відповідає принципу рівної відповідальності батьків та поєднання професійного і сімейного життя для обох із них. Тому право на відповідні перерви має поширюватися на всіх працівників/ць незалежно від способу годування дитини, а не лише на працівниць, які годують грудьми, як це наразі передбачає Проєкт.

Оплата праці

Проєкт закріплює принцип однакової оплати за рівнозначну або рівноцінну працю ширше, ніж чинний КЗпП, і створює підґрунтя для подальшої імплементації європейських стандартів рівної оплати. Однак у ньому ще не сформовано повної системи прозорості оплати праці, передбаченої Директивою 2023/970.

- право працівника/ці на доступ до критеріїв визначення рівня оплати, її підвищення та подальшої прогресії заробітної плати, право запитати і отримати інформацію у письмовій формі про власний та середній рівень оплати, розподілений за статтю, для категорії працівників/ць, які виконують таку ж або рівноцінну роботу; право отримати цю інформацію через представників/ць працівників/ць або орган рівності; право на отримання цієї ж інформації у доступному форматі для осіб з інвалідністю, включно з інформацією, яка надається кандидат(к)ам на роботу; право на компенсацію у разі порушення принципу рівної оплати;

- обов'язок роботодавця мати структури оплати, що гарантують рівну оплату за рівну працю або працю рівної цінності на основі об'єктивних, гендерно нейтральних критеріїв; забезпечити, щоб оголошення про вакансії та назви посад були гендерно нейтральними; забезпечити, щоб критерії визначення рівня оплати, підвищення і прогресії заробітної плати були доступними, об'єктивними і гендерно нейтральними; надати у випадку звернення працівника/ці письмову інформацію про власний рівень оплати та середній рівень оплати, розподілений за статтю, для категорії працівників/ць, які виконують таку ж або рівноцінну роботу та щорічно інформувати їх про це право і спосіб його реалізації; звітувати про гендерний розрив в оплаті праці у випадках, передбачених у Директиві; проводити спільну оцінку гендерних розривів разом із представниками/цями працівників/ць та вживати заходів для їх усунення.

Зокрема, бракує чітко визначених прав працівників і кандидатів на роботу щодо доступу до інформації про оплату, а також обов'язків роботодавців щодо гендерно нейтральних критеріїв, прозорості зарплат, звітування про гендерний розрив і вжиття заходів для його усунення. Також варто прямо заборонити запитувати відомості про вагітність, приватне життя чи історію оплати праці кандидата.

Заборона вимагати «непов'язані з професійною діяльністю» відомості, передбачена у Проекті, не конкретизує ключові заборонені категорії відповідно до Директив ЄС, зокрема дані про вагітність і приватне життя (Директива 92/85, Директиви 2006/54/ЄС, Регламент 2016/679 (про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільний рух таких даних), заборону запитувати попередню та/або теперішню історію оплати праці (Директива 2023/970). З огляду на це, варто переформулювати це положення, прямо заборонивши збирати і запитувати такі відомості.

Положення щодо мінімальної заробітної плати загалом відповідають Директиві 2022/2041, адже залишають державі простір для визначення критеріїв. У підсумку Проект у багатьох аспектах наближений до міжнародних та європейських стандартів, а подекуди навіть пропонує вищий рівень захисту. Водночас частина норм потребує доопрацювання, оскільки залишається дискримінаційною або неповною. (<https://jurfem.com.ua/umovy-pratsi-trudovyy-kodeks-ch1/>). – 2026. – 18.05).

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

FT: темп реформ і різне бачення швидкості вступу посилили напругу між Україною і ЄС

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Христина Бондарєва, журналістка «Європейської правди».

FT: темп реформ і різне бачення швидкості вступу посилили напругу між Україною і ЄС

Наполегливі спроби президента Володимира Зеленського домогтися швидкого вступу України до ЄС посилили напругу між Україною та європейськими столицями.

Про це, як пише «Європейська правда», повідомляє видання FT.

Відмова лідерів ЄС прискорити процес вступу України викликала розчарування в Києві, а дедалі більш євроскептична риторика адміністрації Зеленського підриває зусилля з пошуку компромісу, пише видання.

Протягом останніх тижнів Франція та Німеччина запропонували поетапний процес, за яким Україна отримуватиме «символічні» переваги та поступовий доступ до механізмів ЄС в обмін на виконання етапів реформ. За словами офіційних осіб, це означатиме, що до отримання повноправного членства залишиться щонайменше десять років.

Відповідаючи минулого тижня в Києві на запитання журналістів щодо франко-німецької пропозиції, Зеленський закликав ЄС бути справедливим та заявив, що Україні не потрібне символічне членство.

За словами двох українських високопосадовців, Зеленський доручив своїм дипломатам не розглядати і навіть не вступати в жодні дискусії з урядами країн ЄС щодо таких пропозицій, а говорити лише про повне членство в ЄС. «Ми навіть не будемо це обговорювати», – сказав виданню один з українських посадовців.

Під час неформального саміту на Кіпрі у квітні кілька лідерів ЄС намагалися стримати очікування українського президента, повідомили дві особи, обізнані з перебігом переговорів. «Йому довелося почути кілька гірких правд. Це буде не так просто, як він думає», – сказав неназваний посадовець.

Проте Зеленський налаштований відстоювати свою максималістську позицію, кажуть українські високопосадовці. Один із них зазначив: Київ вірить, що ЄС «з часом стане реалістичнішим» і наблизиться до української позиції.

Кілька дипломатів ЄС заявили, що розуміють тиск, під яким перебуває Зеленський після чотирьох років війни, і розуміють його розчарування. Але вони наголошують, що процес розширення має залишатися заснованим на заслугах, і вказують, що з припиненням прямої військової та фінансової підтримки з боку США та відчуттям відсторонення від мирного процесу ЄС зараз є найважливішим партнером України.

«Ми – єдині друзі, які у нього є, тож йому, мабуть, краще тримати язик за зубами», – сказав неназваний посадовець.

Дипломати та посадовці ЄС заявили, що реформаторські зусилля країни ослабли, особливо у критично важливій сфері верховенства права та антикорупційних заходів. Вони також вказали на прострочені терміни впровадження законодавства, яке б дозволило Києву отримати ширший доступ до ринків енергоносіїв та промислових товарів ЄС.

Київ також чинить опір проханню Брюсселя підвищити податки для бізнесу як умову для виділення частини кредиту в розмірі 90 млрд євро, аргументуючи це тим, що це стане тягарем для економіки.

«Їхні внутрішні реформи зупинилися. Це погано, і всі це знають», – сказав неназваний співрозмовник. (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/05/1/7236654/>). – 2026. – 01.05).

Le Figaro: Франція підтримує зближення України з ЄС, але без «скорочених шляхів» до вступу.

Матеріал на сайті «Укрінформ»

Франція підтримує зближення України з ЄС, але без «скорочених шляхів» до вступу – міністр

Франція підтримує поступове зближення України з Європейським Союзом ще до повноправного членства, однак для повного вступу до ЄС не може бути жодних «скорочених шляхів».

Про це заявив міністр-делегат з питань Європи Бенжамен Аддад в інтерв'ю Le Figaro, коментуючи пропозицію президента Еммануеля Макрона щодо «символічного вступу України» до ЄС, передає Укрінформ.

«Для України, як і для Молдови та країн Західних Балкан, інтеграція до Європейського Союзу – це тривалий процес, що вимагає реформ, зокрема щодо боротьби з корупцією, верховенства права та незалежності судової влади. Не може бути жодних компромісів щодо цінностей та законодавства ЄС. Але зближення цих країн з ЄС також є геополітичною необхідністю», – сказав Аддад.

За його словами, одним із рішень може бути більш поступовий формат наближення до членства – із проміжним статусом та глибшою інтеграцією країн-кандидатів. Водночас повноправне членство в ЄС передбачає повне виконання вимог.

«Одне з рішень – запропонувати більш поступове зближення до вступу, з проміжним статусом і посиленою інтеграцією в політики Союзу. Але щоб бути повноправним членом, мати доступ до всього, треба говорити правду: жоден скорочений шлях неможливий. Країни мають реформуватися. І сам Союз також має реформуватися та стати більш гнучким», – зазначив французький міністр.

Говорячи про війну Росії проти України, Аддад заявив, що після повномасштабного вторгнення РФ існували побоювання, що європейці не витримають тривалого протистояння, на що саме і розраховував Володимир Путін.

«Але чотири роки потому Європа все ще підтримує Україну», – додав він.

На його думку, саме Франція відіграє провідну роль у зусиллях ЄС з надання допомоги: «Зокрема, саме Франція створила Коаліцію охочих, щоб забезпечити гарантії безпеки та координувати нашу підтримку. Франція є рушійною силою стратегічного пробудження Європи».

Він також підкреслив, що Росія залишатиметься постійною загрозою для європейської архітектури безпеки, тому ключовим чинником для Європи є витривалість.

«Війна не закінчена, і наша витривалість є ключовою. Навіть після можливого припинення вогню Росія становитиме постійну загрозу для європейської архітектури безпеки. Але зрештою, яка ж поразка для Путіна, який сподівався взяти Київ за лічені тижні! Українці чудово чинять опір, рішуче повертаючись до Європи, а європейці залишаються єдиними. Але перш ніж робити будь-які висновки, ми повинні триматися», – наголосив французький міністр. (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4119261-francia-pidtrimue-zblizenna-ukraini-z-es-ale-bez-skorocenih-slahiv-do-vstupu-ministr.html>). – 2026. – 03.05).

Euronews: Ірландія попередила про ризики «асоційованого членства» України в ЄС за планом Мерца

Матеріал на сайті «ZN.UA»

Ірландія попередила про ризики «асоційованого членства» України в ЄС за планом Мерца

Міністерка закордонних справ Ірландії Гелен Макенті заявила, що надання Україні «асоційованого члена» Європейського Союзу може залишити країну в невизначеному становищі та послабити прагнення до повноправного вступу в ЄС. Так вона відреагувала на пропозицію канцлера Німеччини Фрідріха Мерца створити для України особливий статус, пише Euronews.

«Ми маємо зробити все, щоб не виникали подвійні стандарти та щоб процес вступу однаково діяв для всіх країн», – заявила Макенті.

Видання пише, що її позиція має особливе значення, адже вже у липні Ірландія почне головувати в Раді ЄС та відповідатиме за ведення переговорів щодо вступу України до Євросоюзу.

Окремо Макенті зазначила, що Україна зараз перебуває у складних умовах і Ірландія підтримує просування країни до членства в ЄС.

«Чи не виникне ситуація, коли асоційовані члени залишаться у певній невизначеності? Чи не послабить це тиск? Чи не опиняться країни у своєрідному проміжному статусі, який згодом перестане рухатися до повного членства?», – зазначила Макенті, додавши, що країни-кандидати часто затримуються на окремих етапах через недостатній тиск щодо проведення важливих реформ, зокрема у сферах верховенства права та судової системи.

Зазначається, що у розпорядженні Europe news опинився п'ятисторінковий документ, у якому Мерц пропонує створити для України формат «асоційованого членства» в ЄС. Згідно з цією ідеєю, Київ міг би брати участь у роботі європейських органів без права голосу та без окремого портфеля, а також поступово отримувати доступ до програм, які фінансує Євросоюз.

Окрім цього, Мерц пропонує надати Україні можливість звертатися по підтримку до країн ЄС у разі збройного нападу відповідно до статті 42.7 договорів ЄС. На його думку, такий механізм міг би стати додатковим стримувальним фактором для Росії.

Мерц зазначив, що завершити процес вступу України до ЄС найближчим часом навряд чи вдасться через велику кількість перешкод і складні процедури ратифікації в країнах-членах Євросоюзу. Водночас він наголосив, що зараз важливо шукати нові підходи та швидкі рішення, які допоможуть просувати інтеграцію України до ЄС уже зараз.

Тим часом у Європейській комісії позитивно оцінили обговорення можливих «інноваційних рішень», але наголосили, що процес розширення ЄС має й надалі базуватися на заслугах кожної країни. Також там зазначили, що зможуть оцінити юридичну сторону плану Мерца лише після того, як його обговорять лідери країн Євросоюзу. (<https://zn.ua/ukr/europe/irlandija-poperedila-pro-riziki-asotsijovanoho-chlenstva-ukrajini-v-jes-za-planom-mertsy.html>). – 2026. – 23.05).

Reuters: Володимир Зеленський у листі до лідерів ЄС висловив критику пропозиції Німеччини щодо «асоційованого» членства України

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Артем Джеріпа, редактор новин LIGA.net.

Зеленський справді написав лист із критикою ідеї Мерца про «асоційоване» членство в ЄС – джерело

Президент Володимир Зеленський у листі до лідерів Європейського Союзу зауважив, що пропозиція Німеччини надати Україні статус «асоційованого» членства в блоці є «несправедливою», оскільки це позбавить Київ права голосу в межах ЄС, стверджує агенція Reuters з посиланням на отриманий документ. Співрозмовник LIGA.net в українській владі підтвердив, що такий документ справді є.

Раніше німецький канцлер Фрідріх Мерц запропонував дозволити Україні брати участь у зустрічах ЄС без права голосу – як проміжний крок до повноправного членства. На думку політика, це могло б сприяти укладанню угоди про припинення російсько-української війни.

У відповідь Зеленський заявив у своєму листі, надісланому пізно ввечері 22 травня, що усунення від влади прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана – затятого противника членства

України в ЄС – створило можливість для суттєвого прогресу в переговорах про євроінтеграцію (тут і далі цитується за Reuters).

Раніше цю позицію стосовно Орбана, проросійського політика, який нещодавно програв вибори, висловлював міністр закордонних справ Андрій Сибіга.

«Було б несправедливо, якби Україна була присутня в Європейському Союзі, але не мала права голосу. Настав час рухатися вперед у питанні членства України в ЄС повноцінним і змістовним чином», – заявив Зеленський у листі.

Документ було адресовано керівнику Європейської ради Антоніу Кошті, очільниці Єврокомісії Урсулі фон дер Ляєн та президенту Кіпру Нікосу Христодулідісу, чия країна нині головує у Раді ЄС.

Також глава України подякував європейським лідерам за підтримку під час війни й зазначив, що Україна виступає щитом проти російської агресії для всього ЄС, який налічує 27 держав-членів.

«Ми захищаємо Європу – повністю, не частково, і не напівзаходами. Україна заслуговує на справедливий підхід та рівні права в Європі», – акцентував Зеленський.

Співбесідник LIGA.net підтвердив, що такий лист справді існує.

Напередодні глава МЗС підтвердив: Україна виходить із того, що переговорні кластери про вступ до ЄС мають бути формально відкритими у червні.

ОНОВЛЕНО. У новому зверненні Зеленський виступив за повноправне членство України у ЄС, нагадавши, що вона «бореться за своє життя, за свою незалежність і за ту Європу, яка найдовше живе в мирі, захищає людей і життя, захищає культуру і саме завдяки такому захисту має справді глобальну роль». (<https://news.liga.net/ua/politics/news/zelenskyy-spravdi-napysav-lyst-iz-krytykoiu-idei-mertsy-pro-asotsiyovane-chlenstvo-v-yes-dzherelo>). – 2026. – 23.05).

Politico: Україна проводить закриті перемовини з представниками країн ЄС у Берліні

Матеріал на сайті «Цензор.НЕТ»

Автор: Валерія Сушкова, редакторка новин.

Україна проводить закриті перемовини з представниками країн ЄС у Берліні, – Politico

Глава української переговорної групи та секретар РНБО Рустем Умеров прибув до німецької столиці Берліна на переговори з радниками з національної безпеки лідерів країн ЕЗ – Німеччини, Франції та Великої Британії.

Про це пише видання Politico, передає Цензор.НЕТ.

Що відомо?

Речник німецького канцлера Фрідріха Мерца відмовився від коментарів. Він послався на «конфіденційну зустріч». Посольство України в Берліні також відмовилося від коментарів.

Зазначається, що зустріч проходить на тлі погроз Росії проводити «систематичні удари» по Києву та заяви державного секретаря Марко Рубіо про те, що Америка відходить від мирних переговорів.

Видання пише, що зростає напруга між Мерцем та Володимиром Зеленським, оскільки канцлер Німеччини запропонував Україні «асоційоване членство» у ЄС. Президент України відхилив пропозицію, заявивши, що «місце України в Європейському Союзі також має бути повним, повноцінним і рівноправним».

«Минулого тижня багато хто в Брюсселі запитував, чому Мерц публічно заявляє про свої наполягання на асоційованому членстві України саме в цей момент. Те, що Умеров сьогодні

перебуває в Берліні, свідчить про наявність чіткого зв'язку у часі», – додає один з європейських дипломатів.

Що кажуть в Умерова?

Водночас у пресслужбі українського посадовця повідомили «Суспільному», що Умеров працює в Берліні, й він зустрічався із радником канцлера ФРН із зовнішньої політики та безпеки Гюнтером Зауттером.

Сторони обговорювали безпекові питання, перемовний процес, а також оборонну співпрацю, зокрема, щодо Drone Deal між Україною та Німеччиною.

Водночас, як стверджує речниця Умерова, про питання «обмеженого» членства України в Європейському Союзі посадовці не говорили.

«Немає ніякої екстреної зустрічі. Звичайна планова робота з європейськими колегами. Вчора був Брюссель, сьогодні Берлін», – додали у пресслужбі. (<https://censor.net/ua/news/4005184/umyrov-prybuv-do-berlina-ta-proviv-peregovory-detali>). – 2026. – 26.05).

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Бібліографічний список дисертаційних досліджень (2025-2026 рр.)

Демченко Олександр Вікторович. **Формування та розвиток людського капіталу сільських територій України в умовах євроінтеграції: теорія, методологія, практика** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством : дата захисту 2025-01-30; Одеський національний технологічний університет. – Одеса. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0525U000034/>

Стахів Олександр Олегович. **Адміністративно-правове регулювання соціально-трудова відносин в Україні в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 081 - Право : дата захисту 2025-02-10; Університет митної справи та фінансів. – Дніпро. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U003759/>

Абрамова Ірина Вячеславівна. **Євроінтеграційні імперативи трансформації фінансового забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.02 - Світове господарство і міжнародні економічні відносини : дата захисту 2025-02-07; Державний університет «Житомирська політехніка». – Житомир. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0525U000028/>

Білецька Наталія Вікторівна. **Інвестиційний потенціал розвитку туристичної галузі України в умовах євроінтеграції** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством : дата захисту 2025-02-27; Одеський національний технологічний університет. – Одеса. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0525U000072/>

Васьків Степан Федорович. **Державна політика розвитку транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції** : Кандидат економічних наук : спец.. 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством : дата захисту 2025-04-24; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0425U000095/>

Піхоцька Марія Романівна. **Державний фінансовий контроль в Україні в умовах євроінтеграції**. : Доктор філософії : спец.. 072 - Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок : дата захисту 2025-06-11; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U002165/>

Гуцалюк Валерія Віталіївна. **Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)** : Доктор філософії : спец.. 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії : дата захисту 2025-06-30; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U001967/>

Корощенко Микола Миколайович. **Стратегічні провайдери публічної політики в умовах Євроінтеграції**. : Доктор філософії : спец.. 281 - Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2025-06-20; Національний університет «Одеська політехніка». – Одеса. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U002182/>

Дубас Андрій Богданович. **Забезпечення фінансової стабільності банківської системи в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 072 - Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок : дата захисту 2025-06-18; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U002331/>

Ткаченко Андрій Валерійович. **Державна антикорупційна політика України в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 - Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2025-08-08; Державний університет «Житомирська політехніка». – Житомир. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U002488/>

Денисовець Юрій Миколайович. **Формування ефективної системи державного фінансового контролю бюджетних програм в умовах євроінтеграції України** : Доктор філософії : спец.. 071 - Облік і оподаткування : дата захисту 2025-09-20; Державний університет «Житомирська політехніка». – Житомир. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003366/>

Зюбрик Ярослав Олексійович. **Технологічні аспекти інтеграції залізниць України в Транс'європейську транспортну мережу ЄС (TEN-T 1435 мм)** : Доктор філософії : спец.. 275 - Транспортні технології (за видами) : дата захисту 2025-09-05; Державний університет інфраструктури та технологій. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U003097/>

Расторгуєва Наталія Олегівна. **Інтеграція *acquis communautaire* в правову систему України: історико-правовий аспект** : Доктор філософії : спец.. 081 - Право : дата захисту 2025-12-16; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U004113/>

Головчанська Вікторія Іванівна. **Механізм стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 051 - Економіка : дата захисту 2025-12-17; Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». – Ужгород. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U004019/>

Росохата Дар'я Іванівна. **Правові засади державного екологічного контролю в умовах євроінтеграції України**. : Доктор філософії : спец.. 081 - Право : дата захисту 2026-01-28; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000093/>

Сеник Ірина Сергіївна. **Формування системи діагностики стратегічного розвитку машинобудівних підприємств в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 051 - Економіка : дата захисту 2026-02-25; Хмельницький національний університет. – Хмельницький. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000038/>

Дідух Назар Орестович. **Розвиток оптової торгівлі зерном в умовах інтеграції України в єдиний ринок Європейського Союзу** : Доктор філософії : спец.. 076 - Підприємництво та торгівля : дата захисту 2026-03-10; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000308/>

Тарасенко Олександра Любомирівна. **Трансформація культурно-мовного середовища в Україні у контексті євроінтеграційних процесів** : Кандидат наук з державного управління : спец.. 25.00.01 - Теорія і історія державного управління : дата захисту 2026-03-17; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0426U000057/>

Грабек Ярослав Августович. **Формування та розвиток ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 051 - Економіка : дата захисту 2026-04-30; Уманський національний університет. – Умань. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000413/>

Лебідь Тетяна Ігорівна. **Кодифікація муніципального законодавства в контексті євроінтеграції України** : Доктор філософії : спец.. 081 - Право : дата захисту 2026-04-20; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000541/>

Згара Ірина Костянтинівна. **Державний механізм сталого розвитку аграрного сектору України в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 - Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2026-05-05; Маріупольський державний університет. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000567/>

Войтенко Ольга Артурівна. **Публічне управління сферою культурних послуг України в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 - Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2026-04-24; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U000958/>

Андрієвський Олег Григорович. **Механізми регулювання зайнятості населення на регіональному рівні в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 - Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2026-05-01; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0826U001008/>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційно-реферативний бюлетень

№ 5 травень 2026

Укладачі:

Пестрецова Ольга Олександрівна

Бірюков Максим Вікторович

Іванов Денис Олегович

Відповідальна за випуск: С. Закірова

Комп'ютерна верстка: Н. Крапиви